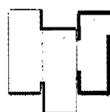
Практична Бібліотека Ч. 4.

ПОВНИЙ КУРС ШЕВСЬКОГО КРОЮ

зладив
ЯРОСЛАВ БУЛКА
при помочі
схм. Єротея Дубика

ЛЬВІВ 1939

ВИДАВНИЦТВО „БАТЬКІВЩИНА“ ВАСИЛЬ КРОХМАЛЮК
WYDAWNICTWO „BAT'KIWSZCZYNA“ WASYL KROCHMALUK — LWÓW

Присвячую
бл. п. Григореві Слободі.

Графічні Заведення „Victoria“ (М. Геваковоï) Львів 3-го Мая 5. телефон 280-49.
Zakłady Graficzne „Victoria“ (M. Hewakowej) Lwów 3-go Maja 5. tel. 280-49

До Читачів

Наше Видавництво поклало собі за завдання видавати не тільки часописи — щоденник для села й міста „Українські Вісти“ й популярний, ілюстрований тижневик „Батьківщина“ — й книжки ідеольогічного, політичного й історичного змісту, повісті й оповідання, але звернуло теж окрему увагу й на видавання фахових підручників з ріжних ділянок практичного знання. Це останнє завдання вважаємо за незвичайно потрібне й начасі.

Вже в першім році діяльности Видавництва „Батьківщина“ діставали ми з ріжних закутин краю від наших читачів такі запити: „Чи не міг би я дістати у Львові українського підручника кравецького крою?“; або: „В нас дуже придався б столярський підручник. Розвідайте чи є такий підручник у книгарні...“ Подібних запитів у справі ріжних підручників діставали ми багато, але таких українських підручників у книгарнях не було.

З другої сторони ці запити переконували нас наглядно, що сотки наших ремісників, чи тих, що хотять стати ремісниками, не вдоволяються вже тими відомостями, що їх здобули колись, чи можуть здобути тепер принагідно в більш досвідчених фахівців, але хотять докладно простудіовати, поглибити й поширити своє знання з тої ділянки, в якій хочуть працювати. Питають за фаховими підручниками з ріжних ділянок ремесла й молоді господарі, які хотять навчитися того чи іншого фаху для потреб своїх і своєї рідні. Знов же наші ремісники по селах і містечках хотять бути справжніми фахівцями - мистцями. Вони знають, що сьогодні, в час великої й часом неперебірчивої конкуренції, тільки цей ремісник потрапить не тільки вдержатися, але й належно розбудувати свій варстат і запевнити собі постійний і гарний дохід, котрий знатиме добре свій фах і старатисьме постійно доповнювати свої фахові відомості.

Йдучи назустріч оцим змаганнням до фахової освіти, рішили ми видавати фахові підручники з усіх ділянок ремесла. Досі В-тво „Батьківщина“ видало такі фахові підручники:

1. ПОВНИЙ КУРС МУЖЕСЬКОГО КРАВЕЦЬКОГО КРОЮ,
2. „САМА ШИЮ“ — жіночий крій, дитячі убрання, білля, тощо,
3. ГАРБАРСТВО Й КУШНІРСТВО, а зараз віддаємо в руки наших читачів
4. КУРС ШЕВСЬКОГО КРОЮ.

На тому не закінчуємо видавання фахових підручників. Накладом і заходом В-тва „Батьківщина“ появляться ще:

5. МЯСАРСЬКИЙ ПІДРУЧНИК, 6) СТОЛЯРСЬКИЙ ПІДРУЧНИК і ін.

Сподіємося, що віддаючи в руки українських читачів українські фахові підручники, не тільки помагаємо поодиноким людям здобути фахове знання, але тимсамим причиняємося бодай трохи й до скріплення нашого молодого ремісничого стану.

Я. З.

Від автора

В яких частинах нашого краю я не бував, то мало де зустрінув українця краяча, який знав би добре правильний шевський крій, опертий на основах гігієни. Тому в тій ділянці роблять добрий інтерес здебільша тільки ремісники чужинці.

У нас навчання шевства та крою по сьогоднішній день відбувається густо - часто ще середньовічнім способом. Багато сільських хлопців вчиться цього ремесла в міських ремісників - майстрів, передусім жидів. Вони рідко коли вчать своїх терміняторів конструкційного шевського крою, задержуючи „в спадку для своїх“ цю тайну.

Досі в українській мові немає ще фахового підручника шевського крою. Ті, що є в чужих мовах — перестарілі, замало практичні й замало зрозумілі, а головне те, що вже вичерпані на книгарському ринку.

Моя ціль — дати в руки українського шевця підручник з такими основними вказівками, які для нього були б необхідні в дальшій практичній праці.

В цьому місці щиро дякую Осипові Скрипчукові й Іванові Ґумовському — сусідам, фаховим майстрам - шевцям з Угнова, що заохотили мене до цеї праці і вможливили збірання потрібного матеріялу.

Після цього складаю ще найбільшу дяку о. Климентієві Шептицькому — ігуменові манастиря ОО. Студитів в Уневі, що на довший час приділив мені до помочі фахівця від шевського крою схимонаха Єротея Дубика.

Я. Б.

ВСТУП

Як кожний фах, так само й шевство — має своїх мистців - спеціялістів. По цілих тисячліттях, навчилися вони виробляти взуття згідно з вимогами анатомічної будови ноги й основ гігієни, байдуже, чи нога буде нормальна чи здеформована.

Останньо шевство вже дуже зріжничкувалося, бо виросло з нього наче осібне ремесло „халявкарство", що вимагає інтеліґентніших людей, обізнаних з усіма правилами новітнього шевського крою. Всетаки існує нерозривний звязок між халявкарством, тобто виробом верхів, а шевством, що займається виготовлюванням сподів і викінчуванням взуття. Швець краяч (халявкар) може вести свій варстат незалежно, але звичайний швець, що не знає крою, мусить бути залежний від краяча й то не тільки в місті, але навіть на селі, бо теперішня молодь вимагає за свої гроші добре скроєного й допасованого взуття і то за найновішими фасонами. Знова, щоби примінитися до цих вимог, сільський швець йде до міського краяча, переважно чужинця, та платить йому добрі гроші за виготовлення відповідних верхів, а сам задоволяється вже невеличким зарібком за викінчення і виготовлення сподів.

Отже від тепер, знаючи підставові правила шевського крою після цього підручника, кожний швець сам собі легко дасть раду хочби з яким фасоном чи моделем, які є виявом людської фантазії.

Яке то взуття швець не робив би, то все мусить начеркнути ті самі конструкційні лінії після міри й вимог ноги, а опісля на них рисувати [...]сон, який тільки йому до вподоби, як пока[...] це дальші рисунки.

Кожний швець тямить завжди, що всяке в[...]тя все має бути зручне й нетісне та настільки [...]гідне, щоб не спинювало свободи рухів і не [...]няло природної форми стопи й пальців. На [...]ставі подрібних вказівок цього підручник[...] власної практики повинен кожний завжди зо[...]туватися, з якою ногою має до діла, правил[...] чи неправильної будови, й відповідно до ц[...] зробити таке взуття, щоби було вигідне й н[...] закрило всі хиби ніг клієнта.

З огляду на пору року, клімат і єпеція[...] умовини, фахівець повинен вміти підобрати [...]повідний матеріял, як нпр. спортовцеві до[...] непромокальний ремінь (шкуратину), селяни[...] добру юхту, міщухові гарний бокс чи шевро[...] пропускали б добре піт, знова воякові піхо[...]цеві й туристові сильну шкуру й відповідну ф[...] черевика, щоби був вигідний на далекі м[...] й т. д.

У світі стрічається дуже багато ріжноро[...] форм взуття, залежно від позему культури й [...]матичних умовин, як нпр. личаки в ґірського [...]лення, дерев'яні сандали у бельґійців, філь[...] чоботи у москалів і т. д.

Всетаки скрізь щоденне взуття це чере[...] й чоботи з халявками, дальше півчеревики, са[...]ли й всякого рода камаші, шнуровані, запина[...] ґузики, з ґумами й таке инше, залежне від м[...]

Основні відомості

про анатомічну будову ноги людини та дещо про гігієну взу[...]

а) ПРАВИЛЬНА БУДОВА ЛЮДСЬКОЇ НОГИ.

Перша й необхідна умовина для шевця - краяча, щоб зробити вигідне, гігієнічне й відповідної форми взуття, яке сповняло б уповні своє завдання — це знання докладної будови людської ноги, а передусім стопи. В першу чергу краяч мусить знати положення костей і мязів нормальної стопи, а поза цим всі роди її здеформувань. На жаль цю річ занедбують навіть найбільші фахівці, що стрічаються опісля, мимо солідної роботи, з нарікканням своїх гостей і то так довго, аж поки їхня нога сама собі не оформить черевика, чи чобота. Тимчасом ті черевики чи чоботи вже з копита мали вийти належно оформлені.

Долішні кінчини людини, тобто ноги, мають сильну будову, бо їхнє завдання — двигати ціле тіло підчас ходу й стояння. Ноги складаються з трьох частин: стегна, підстегна й стопи. Нас обходить тільки будова костей і мязів підстегна та стопи, тому з ними тут зараз і запізнаємося.

Ось на рисунку **1 а,** бачимо з боку кости лівої ноги.

Відразу вдаряють нас в очі нерухомо зі собою получені сильні кості підстегня. Це листівка (инакше стрілка, або литкова кість) і сильніша від неї триґранна кість голень, або шина. Горішній, згрубілий кінець цеї кости має два соглуби для приняття стегнових пуклавин, а долішній кінець [...] від середини виросток, званий внутрішньою [...]ткою. Листівка багато тонша та вся вкрита м[...]ми. Пальцем можна вишукати тільки її долі[...] кінець, цебто внутрішню кістку. З переду, де [...]чуються стегно й підстегня, находиться н[...]лінець, який служить до охорони суставу й [...] щоб не допустити до надмірного вигинання ко[...] взад. Підстегня лучиться соглубом з стопою, [...]ступнею.

Дальше на цьому самому рисункові, аб[...]кладніше на наступному рис. **1 б,** маємо на[...]вані кості цілої стопи, як це видимо з гори.

Пригляньмося ближче цьому рисункові [...] відразу побачимо, що людська стопа складає[...] з трьох частин, цебто пяти, — передстіпя, лук[...] того підбиття — середстіпя і пальців.

I). Пята це задня частина стопи і складає[...] зі 7 коротких, але грубих костей, які зі зад[...] собою щільно злучені, що сильно огранич[...] рух.

Складові кості пяти це: 1) пятева, 2) ско[...] 3) лодковата кість, 4) гранівка, 5—7) кли[...] кістки. Сьома клинова кістка на рис. 1 а укри[...]

II). Підбиття — це середня луковата ча[...] ноги, що складається з 5 кісток, які звуться п[...] середніжжя.

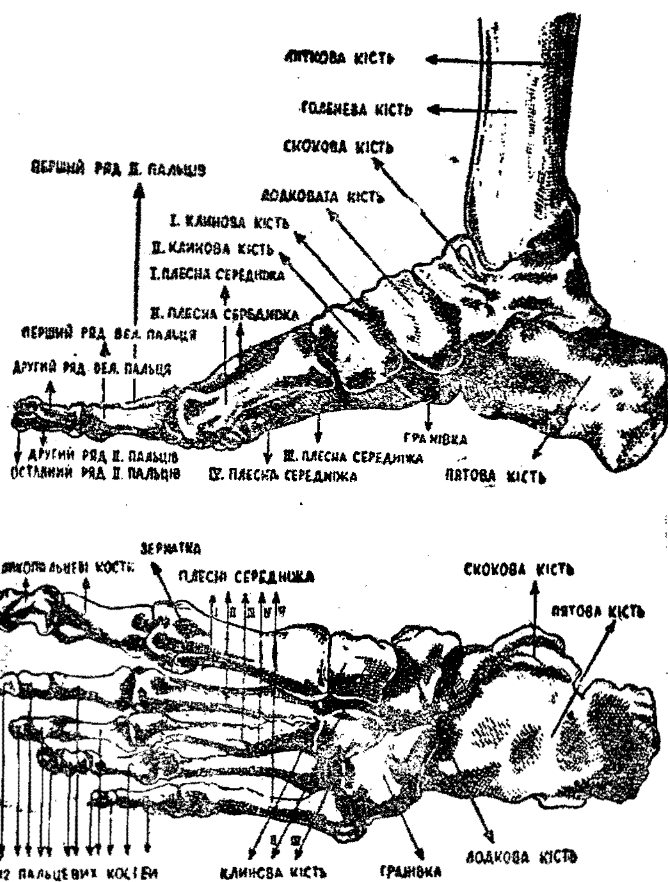

РИС. 1. а, б.
а) Кості ноги (вид збоку), б) Кості стопи.

III). Пальці творять передню частину стопи, що складається з 14 кругло - подовгастих кісток, свобідно зі собою злучених. В склад кожного пальця входять три кістки, у великого палюха тільки дві. Дуже часто великий палець з наступним сусідним мають однакову довжину.

Правильна будова стопи і краса ноги залежить від делікатної і естетичної форми пяти, від виразно вгнутого підбиття т. зв. луковатого склепіння та від гарно й свобідно уложених пальців. Кості в стопі нормально розміщені в той спосіб, що розходяться наче вахляр (віяльце) від пяти аж до кінця пальців, завдяки чому стопа є найширша в пальцях. Напрям костей пальців є продовженням підбиття, котре придержують в формі луковатого склепіння сильні мязи. Того рода розклад костей раціональний з огляду на те, що лук краще видержує тиснення, чим плоска поверхня. Підчас ходу спеціяльне значіння має напрям великого пальця, бо ступаючи ногою наперед, підноситься пята, пізніше за чергою инші частини стопи, а як останній відривається від землі палюх.

Після цього можемо осудити правильний хід ноги тоді, коли продовження напряму великого пальця перейде через середину пяти **рис. 2 а.**

Рис. 2 б. представляє нам вид з гори правильно збудованої стопи. Знова, якщо схочемо точніше переконатися, чи маємо стопи правильної будови, то вистарчить нам замочити ноги у воді зробити ними відтиск на сухій долівці.

Правильна стопа все дає слід як на **рис. 2 (в-г).** Це вказує на те, що підбиття - середстіпя у правильної ноги не доторкає землі, тому його луковате склепіння являється охороною кровоносниці і нервів, які сходяться з підстегня до підошви. У плосконогих цього склепіння немає, тому вони відчувають правдиві муки підчас довшого ходу, бо тягар їхнього тіла занадто пригнітає кровоносниці й нерви. Згадане склепіння дещо гнучке, до того ще на його обох краях находяться подущочки з мязів, що разом спричиняє легкий, елястичний хід і дуже облегчує людям скакання.

Коли глянемо на стопу з внутрішньої сторони, то можемо завважити, що стопа, яка стоїть на землі, опирається об землю двома точками — кістю пяти й середстіпя (плесною середстіпя), до якої прикріплений великий палець. Найвища точка луку стопи відповідає середущій частині костей середстіпя. Якщо людина стоїть одночасно на обох стопах, то тягар тіла розкладається в рівних частинах на луки обох ніг.

*

До костей ноги прикріплені мязи, що служать до введення в рух поодиноких кісток ноги. Мязи мають червону краску задля великого багацтва кровоносниць, що в них находяться. Мязи надають нозі гарні форми. Мязи прикріплені до костей за допомогою т. зв. тужнів, які прикріплюють їх за посередництвом окістної до костей. Тужні — сильні, тверді, лискучі, біляві, кругласті, верівкуваті, або стяжкуваті. Звичайно оба кінці мяза є прикріплені своїми тужнями до двох, або більше ріжних костей.

На підстегню находиться кілька мязів, які спричинюють рух підстегня в соглубах коліна й стопи. Між голенею і листівкою находяться на підстегню три мязи, а здовж листівки на зовнішній стороні два мязи. По задній стороні підстегня находиться 6 мязів, що творять сильну литку. Сильно розвинені мязи литки дають людині можливість прямо стояти на ногах та підносять при ходженні цілий тягар тіла. Двочоловий литковий мяз, що лежить у горі, і два мязи під ним, переходять у сильний спільний тужень т. зв. тужень Ахілля, який веде до пяти. Тут литкові мязи й деякі другі мязи підстегня, висилають свої тужні частинно до передстіпя, а частинно до пальців. Пальці ніг порушуються за допомогою довгих і коротких прямників і згиначів, притяжників і відтягачів, по части також за допомогою коротших мязів, що лежать в плесні. Верівковаті тужні на стопі коло кісток здержують осібні обручковаті вязання.

Коли мяз в часі руху стягається, корчиться, то набрякає, поширюється, стає твердий, кров напливає сильніше в його судини. Через те мяз краще відживлюється. Коли знова мяз в часі руху розпростовується, то кровоносниці охлявають.

РИС. 2. а, б, в, г. Правильні стопи.

Так отже в часі руху кровоносниці на переміну то розширюються, то звужуються. Внаслідок натиску мязів, кров обильніше напливає до кровоносниць, тим самим швидше кружить та доставляє мязам більшу кількість поживи. З цього бачимо, що рух конче потрібний для людського органі-

скупні мязів, а при ходженні уживається мязів переміну, внаслідок чого одні мязи відпочиваю а другі працюють. Надто велике перетомлення зів спричинює їх ослаблення, бо за цим іде неп вильне круження крови, а це може потягнути собою пораження мязів. У людей, які багато

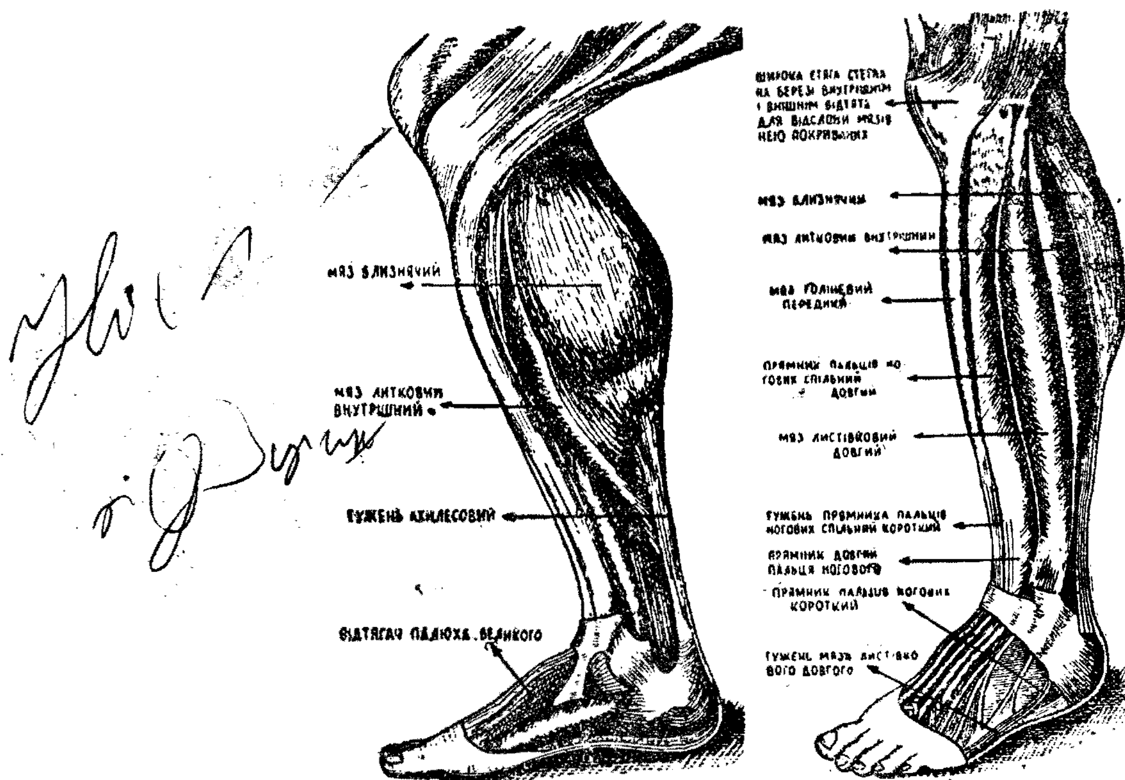

РИС. 1. в, г. Мязи ніг (правої і лівої).

зму. Однак надмірне напруження шкодить мязам. Втомлений виконуванням руху мяз, потребує супочинку. Тому не можна того самого мяза через довший час напружувати. Напр. піднесену ногу не можна довше як кілька хвилин держати в цьому положенні. Довге стояння томить більше як ходження. При стоянні довший час діють ті самі

дять, литковий мяз слабо розвинений. Докла розміщення мязів ніг подають нам рисунки **1 (в**

Це було б стільки про правильну будову пи, де всі її частини творять пропорціональну лість, але на жаль такі належать до виїмків, т тепер запізнаємося точно зі всіми її недома нями.

б) ХИБНА БУДОВА Й ЗДЕФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОЇ СТОПИ.

Є приповідка: „Каліки не родяться, але робляться". Це саме відноситься до ніг. Дуже рідко трапляється людина від уродження з ненормальними ногами, а в житті в дуже численних випадках стрічаємо ноги менше, або більше здеформовані. По найбільшій части причиною здеформування ніг, є зле виконане взуття, бо лише в деяких випадках недуги ніг спричинюють їх здеформування.

Свою нормальну форму й природні властивості може людська стопа задержати тільки тоді, якщо не змінить її хибно виконане взуття, котре на неї шкідливо ділає.

В більшості випадків наше взуття не відповідає вимогам збереження природної форми стопи, сильно її схиблює, спричинює скоре перетомлення ніг в часі ходу й повставання нагнітів.. Знаменним прикладом, наскільки форма стопи зміняється підо впливом анормального взуття, є стопа китайських жінок, **рис. 3а**, які вже від малої дитини носять надто коротке й тісне взуття. В наслідок цього уклад костей дуже сильно зміняється і стопа стає цілковито непридатна до ходу.

Европейське взуття також сильно відбігає від нормальної форми стопи, головно в насл неправильної форми підошви, яка становить о ву взуття. При такій формі підошви внутрі беріг взуття є заокруглений, підчас коли вну шний беріг нормальної стопи є простий.

Стопа, завдяки своїй гнучкості, зокр в дітей звільна піддається натискові і при менш-більш форму взуття. Зміняються при цьо не тільки хвилево, мясисті частини стопи, але няється теж на постійне кістяк стопи.. Найбіль зміняють свою форму й напрям пальці, які ви наються в бік і насуваються одні на одні, а пал приймає скісний напрям. Інші пальці викрив ються ріжно, залежно від форми взуття. Дуже сто малий палець цілковито здеформований, сп щений, притиснений до четвертого пальця і на нений на нього. В наслідок постійного нати тих двох пальців творяться нагнітки, які спри няють доймаючий біль при ходженні.

На рисунку 3 (б-в-г) бачимо стопи, що їх па ці, з огляду на брак місця у взутті, вихилилис свойого нормального положення, викривляюч в ріжні сторони до гори, на бік і вниз. Після ць вже давно слід би скінчити зі сільським а на

містовим пересудом, що в кого у насаді палюха велика ґуля, як на рис. 3 (в), то той повдовіє, але натомість треба звернути увагу на дійсні причини цеї ненормальної стопи.

З таким здеформуванням ніг, в наслідок невідповідного взуття, получені численні мозолі, нагніти, врастання нігтів і інші хоробові прояви. Дуже шкідливий вплив на форму стопи має надто коротке взуття, як рівнож взуття з високими запятками, т. зв. внутрішніми, які спричинюють пересунення осередка тяготи тіла до переду та зміняють нормальне положення стопи тому, що вона постійно зісувається до переду взуття. В тім випадку вершок палюха, як найдовшого пальця, опирається об перед взуття і через те взуття постійно натискає на нього в протилежному напрямі з переду в зад, в наслідок чого палець відхиляється від простої лінії і вигинається в бік.

Ще одною та дуже важною хибою ноги є плоска стопа, якої відбитку дає **рис. 3 (ґ-д).** Причиною того може бути неправильний хід, а потім неправильне взуття, та врешті й то найчастіше надто довге стояння на одному місці.

Підчас довгого ходження чи стояння тягар тіла спочиває на костях стопи і тоді склепіння стопи сплощується.

У малих дітваків, коли в них кості ще ростуть, при надмірнім і довгім біганні, тягар тіла надто тисне на стопу. Тоді мязи й вязи, які підтримують стопу, розтягаються через що вона площиться, так

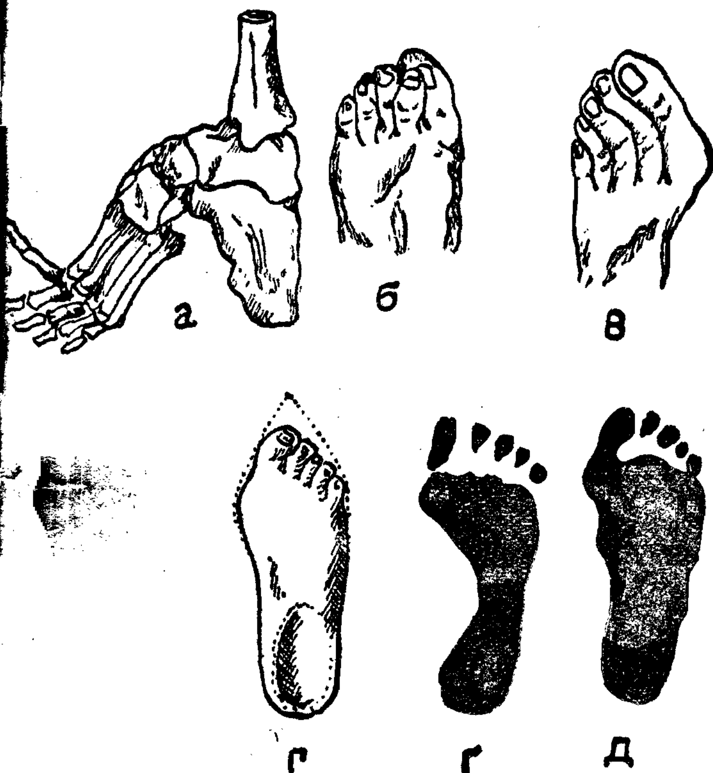

РИС. 3; а — Нога китайської жінки; б - в - г — неправильно уложені пальці; ґ - д — плоскі стопи.

сказати б, затрачує склепіння. Спід стопи цілковито доторкає землі, при чому вона так сильно перегинається, що цілий тягар тіла тисне на великий палець. Ця хиба повстає не тільки через перепрацьовання ніг, але може бути одідичена.

Наслідки плоскої стопи ріжні. В початках відчувається вечером при відпочинку глухий біль довкола кісток у пальцях. Потім біль переходить у постійний. З причини плоскої стопи хід стає тяжкий і неелястичний, стрясає цілим тілом а головно мізком. Дальше легко викликує біль колін, литок і запальний стан у клинах, котрі зміняють свій первісний вид а хрястки заникають. Отже явище, що, як бачимо, лучиться з болем. Такі недомагання треба лічити й носити добре взуття з відповідними вкладками.

в) ГІҐЄНА ВЗУТТЯ.

Які ж висновки зробимо тепер з повищих завваг? Такі саме, що кожний швець, відповідно до вимог часу мусить докладно знайомитися з будовою людської стопи та зі всіми її недомаганнями. Щойно тоді виконає здорове й вигідне взуття навіть для неформених ніг.

При помірі ноги швець обовязково мусить звернути увагу на всі хиби ноги й старатися їх усунути, або бодай зменшити солідним виконанням рисунку, моделю і халявки, як теж приготуванням відповідної форми чи копита.

Дальше взуття не повинно бути надто тісне або надто обширне. В першому випадку своїм утиском спричинює сильний біль стопи, а з часом мозолі й нагнітки, а в другому нога підчас ходу скоро томиться, взуття скоро тратить фасон і утискає ногу на вершках пальців. Форма й величина взуття мають бути так обраховані, щоб взуття зі всіх сторін в міру обтисло прилягало до стопи. Це означає, щоб заховати природну форму стопи й не спинювати виділювання поту; взуття має мати форму зближену до природнього виду стопи й бути виготовлене з мягкої, пороватої шкури. Знова підошва має бути так скроєна, щоб палюх задержав свій нормальний напрям. Ширина підошви правильного взуття має рівнятися найбільшій ширині передної частини стопи підчас ходу, а довжина дещо більша від довжини стопи тому, що вже підчас ходу видовжується.

Коли вже йде про гіґієну взуття, то годиться тут згадати ще кількома словами про перевязування ніг підвязками. Це великий прогріх для здоровля ніг та навіть цілого кровообігу, без ріжниці, чи підвязки будуть з ґуми, ременя чи шнурка. Затісні підвязки тамують доплив крови до ніг, чим стримують її правильний обіг по цілому тілі. Ця неправильність викликує біль і перемучення людини та сильне почення ніг. Отже всі жінки й мами хай знають, що їм і їхнім дітям не вільно вживати підвязок, хіба черевних пасів, до яких причіпляємо ґуми, що своїми лапками придержували б панчохи.

Вимір стопи

До цеї чинності служить шевська міра з подвійною поділкою, тобто з одної сторони на центиметри, а здругої на шевські числа т. зв. нумери. Нумери менші від центиметрів. Все 3 нумери рівнаються 2 центиметрам, тобто 42 число черевиків має 28 центиметрів.

В теперішньому шевському крою всі поміри виконується в центиметрах, лише головну міру

Головних розмірів ноги маємо коло 10, які наступають по собі за чергою в такому порядку:

I. **Довжина стопи.** Насамперед кладемо ногу на чистім аркуші паперу, щоб одержати довжину стопи й обрисовуємо докладно стопу, держучи олівець прямовісно. При цьому беремо під увагу властивості шкури, з якої має бути вшитий верх взуття. І так: якщо на верх вживаємо мягку й еля-

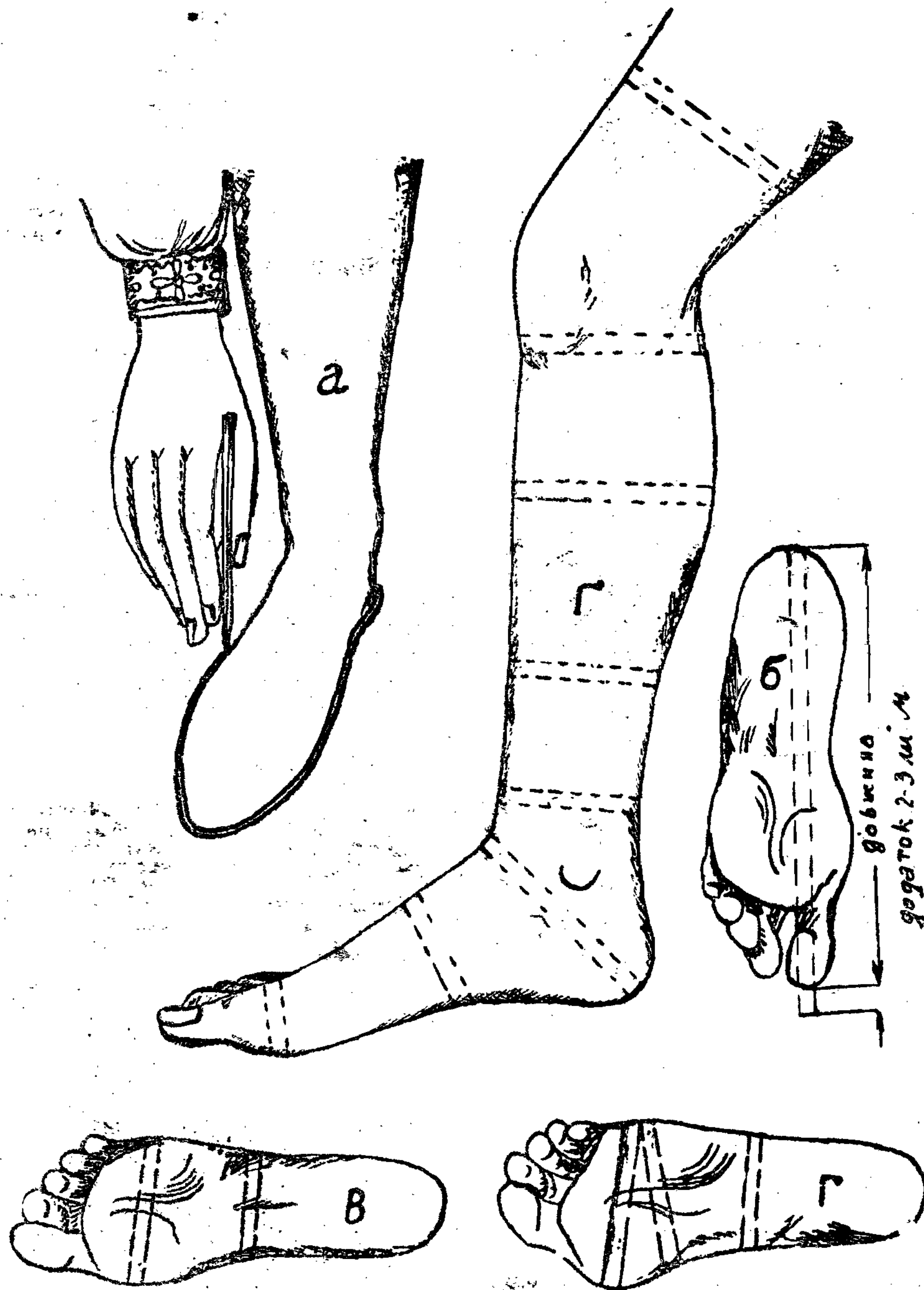

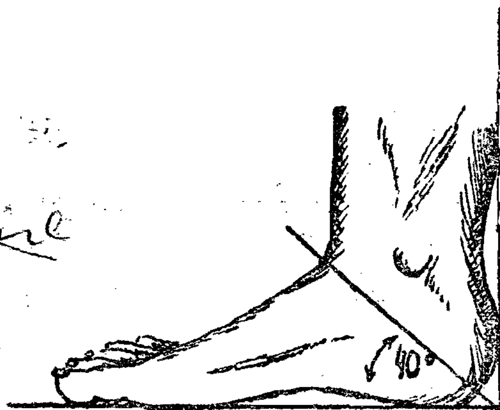
РИС. 4; а - б — вимір довжини стопи; в - г — обвід у пальцях; ґ — дальші виміри.

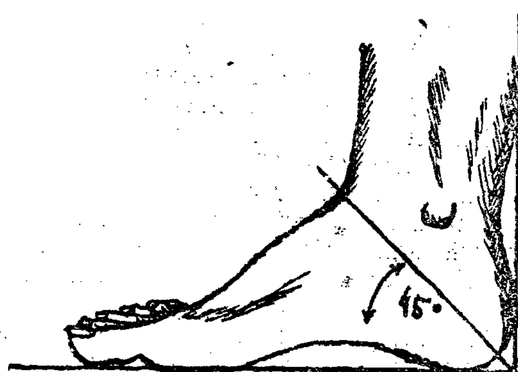
довжини ноги зазначується двояко: і в цм. і шевських нумерах, з огляду на добір копита, що їх фабрики виробляють ще на стару міру.

Щодо самого поміру ноги, то за найновішим, практичним німецьким способом виконуємо його дещо йнакше, відкидаючи старий помір ноги від середини пяти аж до вершка палюха, як непрактичний.

стичну шкуру, то взуття може бути більш обтисле чим при грубій, твердій і менш елястичній шкурі. В першому випадку особа, з котрої беремо міру, сідає на кріслі й ставить свою ногу на чистий папір на долівці, в другому випадку, при помірі ноги на взуття з твердої шкури, стоїть на нозі. В цьому положенні стопа, під натиском тягару тіла, розширяється, тому рисунок виходить біль-

ший. З того висновок такий, що з мягкої шкури робимо взуття більше пасоване, а з твердої обширніше. В той спосіб одержаний рисунок дає нам докладну форму стопи. Дальше назначуємо собі на цьому всякі неправильності стопи, тобто ґудзи, мозолі й хорі нарості, щоб опісля відповідно наладити копито. З правила до найбільшої довжини, відміряної на рисунку стопи, додаємо ще 2—3 шевські числа, тобто $1^1/_2$ — 2 цм. Цей помір представляє нам **рис. 4 а, б.** Він нам дає правдиву довжину ноги.

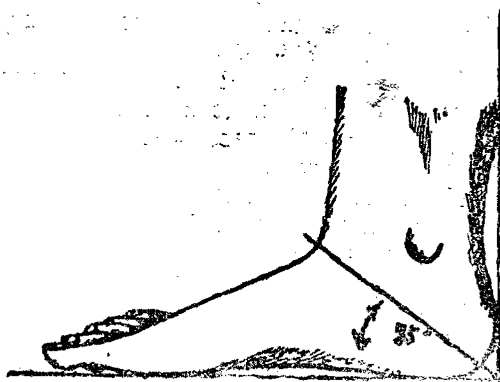

РИС. 5 а, б, в — кути підйому.

II. **Пучки або розмір пальців.** Після обрисування стопи слідує вимір її **обводу** в пальцях, т. зв. пучки, але в найширшій частині, тобто від кістки найменшого пальця довкруги через кістку палюха, рис. **4 в, г.** Якщо маємо до діла з ненормальною стопою, з великою ґулею на кістці палюха, то робимо два поміри через її середину і попри неї до підбиття, рис. 4 г, щоб у тому місці оформити копито, прибиваючи відповідні скравки шкури.

Замітка: При худих ногах до цеї міри дочисляємо ще **1** цм., а при дуже товстих ногах, то радше віднимаємо 1 цм.

III. **Рис, або прямий підйом.** Обвід ноги на малому підбитті, т. зв. рис або малий підйом не відограє в конструкційних лініях ніякої ролі. Робимо його тільки для мірення копит і наложення гесток.

IV. **Косий підйом (велике підбиття).** Зате неабияке значіння має велике, головне підбиття, або обвід ноги через пяту, **рис. 4 ґ,** т. зв. косий підйом.

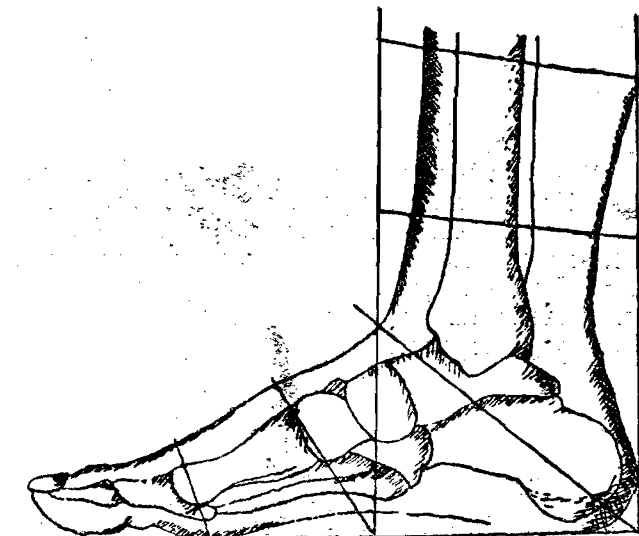
V. **Міра кістки.** Обводом ноги безпосередньо над кісткою в найвужчім місці можна було б закінчити помір чоловічого взуття, передусім черевиків, але для жіночого взуття слідують ще:

VI. Висота берців. Височину берців, (халявки) від землі через кістку аж по литку вимірюємо згідно з бажанням клієнтки.

VII. **Ширина берців.** Обводом ноги в литці на височині берців тобто халявки означуємо її ширину.

Подібний помір має значіння для виробу чобіт, шнурованих халяв і камашів рівнорядно для чоловіків і жінок. Міримо тоді найбільшу грубість литки. Висоту халяви означуємо до кістки підколінного згину.

VIII. **Понадколінний обвід.** Позаколінне міряння має значіння для ортопедичного крою, тоб-

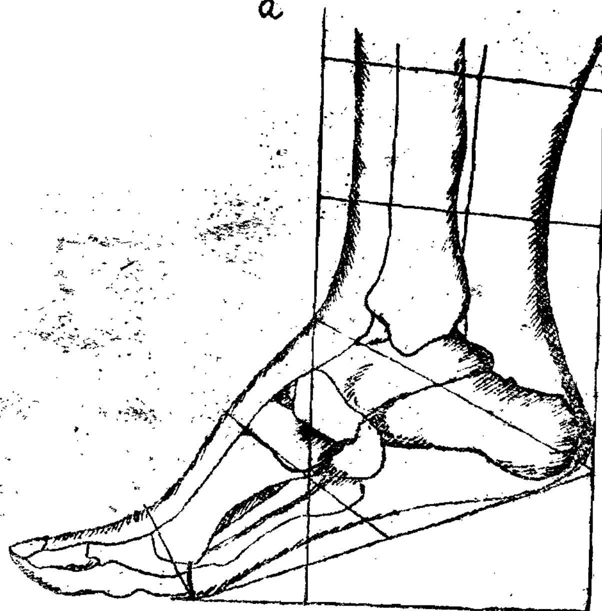

РИС. 6. а, б — нормальне й піднесене положення ноги.

то до протез (ґумової пончохи на жиляки), дальше для рибацьких чобіт та барлачча.

IX. **Високість запятка.** Високість запятка, т. зв. підбору, подає клієнт.

X. **Кут підйому.** На кінець, щоб можна було виконати відповідний рисунок, мусимо докладно означити в пяті кут підйому (підбиття). Для нормальної ноги виносить він 40⁰, **рис. 5а**, для високого підбиття кут 45⁰, **рис. 5б**, а для плиткого тільки кут 35⁰, **рис. 5в.**

На підставі заміщених на 9. стор.) рисунків 5 (а, б, в) треба навчитися оцінювати рід підбиття.

Дальші два рисунки **6 (а-б)** представляють нам переріз ноги з мясистими частинами її стопи й костей та головні її виміри. На рисунку 6а бачимо нормальне положення ноги й такий уклад костей підчас поміру, а на **рис. 6б.**, зміну, яка заходить в укладі мязів, костей і ліній при піднесеній пяті на височину запятка.

Всі ці поміри, завваги й рисунки це для нас вступна підготовка до правдивого рисунку конструкційних ліній шевського крою взуття для ноги з піднесеною пятою.

Основні правила шевського крою

та його конструкційні лінії

Заки приступимо до правил крою, то перш за все запізнаємося з мірничим приладдям, цебто прямокутним трикутником, кутоміром і шевською мірою. На селі трикутник може заступити залізний столярський вінкель. Шевську міру ми вже пізнали при помірі стопи. Найважніше для нас буде пізнати кутомір і спосіб мірення ним кутів. Кутомір це половина кола з поділкою на ступні. Якщо ми поділимо обвід якогонебудь кола на 360 частинок і зі всіх точок поділу поводемо тонесенькі лінії до його осередка, то дістанемо довкола него 360 кутів по одному степеневі, що їх значимо маленьким зером на горі. Кутомір саме має половину тих ступнів, цебто 180⁰, і подвійну поділку від 0⁰ — 180⁰ в праву сторону й так само в ліву. На середині, напроти осередка півкола, зазначеного черткою, все лежить 90⁰, що означає прямий кут, той сам, що одержуємо при помочі вінкля. При відмірюванні кутів осередочну чертку прикладаємо на кінці лінії, котра має критися докладно зі зеровою лінією кутоміра, від якої назначуємо собі потрібну скількість ступнів. На селі цього поміру кутів треба навчитись від студента, священика, або учителя.

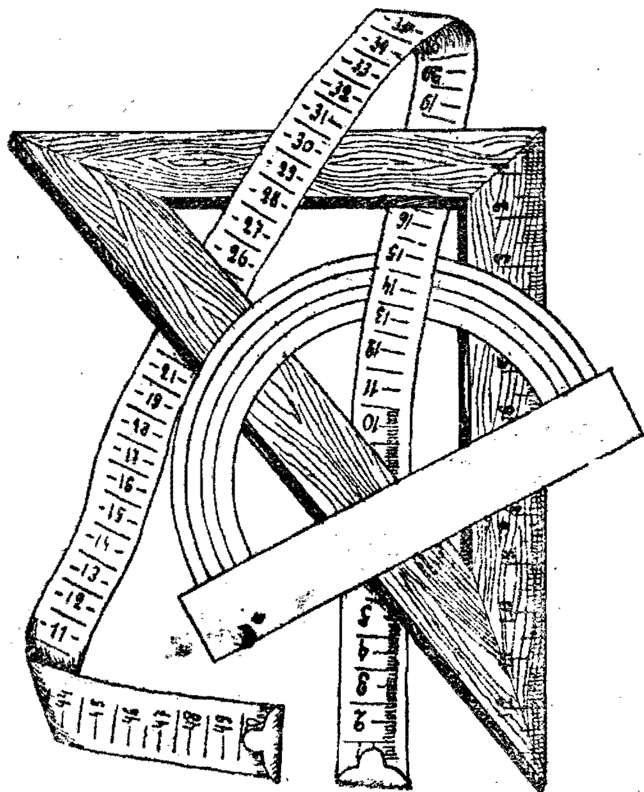

РИС. 7. Мірниче шевське приладдя.

Як це мірниче шевське приладдя виглядає, подає нам **рис. 7.**

Основні правила крою, що їх пізнаємо нижче, будуть відноситися до всякого роду взуття, чоловічого й жіночого. Хто їх пізнає, дасть собі вже раду хочби з яким фасоном. З цікавими моделями взуття, що дещо відбігатимуть від поданих правил, зазнайомимося враз з їхніми конструкційними рисунками в наступних розділах.

Основних, вичерпуючих правил маємо 16. Їх усіх без ріжниці узгляднюють нашкіцовані **моделі рис. 8, 9, 10** і наступні.

Рисунок зачинаємо при помочі трикутника прямим кутом, що його творять лінія тяготи і лінія ходу, на яких опісля будуємо цілий шкіц моделю докладно по черзі за наступними правилами:

1). **Лінія тяготи** це пряма дозема лінія, на якій з долу відтинаємо високість запятка в точці „А". Високість запятка для чоловічого взуття виносить 1 — 3 цм., а для спортового тільки 2 цм., знова для жіночого 3 — 6 цм.

2). **Лінія ходу** це позема лінія, що представляє нам положення стопи до постави чоловіка. На тій лінії відтинаємо підставову міру довжини ноги від початку укладу „0", аж до „В", яку ділимо на три рівні частини, відповідно до трьох частин стопи, а саме пяти, підбиття і пальців. В шкіці перші дві частини від точки „О" до „Б" будуть служити на означеня рухомої лінії, а третя частина, від „Б" до „В", на означення нерухомої лінії.

3). **Лінія рухома** — це скісна лінія, вичеркнена з точки запятка „А" до точки „Б" на лінії ходу. Точка „Б", в якій рухома лінія стикається з лінією ходу, називається точкою „балю".

4). **Лінія нерухома** находиться на продовженні лінії ходу, тобто сягає від „Б — В" і має завжди ⅓ частину довжини ноги.

5). **Лінія підбиття, косого підйому, або „через пяту"** є скісною лінією, вичеркненою з точки „А" під кутом 40⁰.

Цей кут, як вже згадувано в помірі стопи, відноситься до нормальної стопи. Для плоскої стопи (блятфус) з низьким підбиттям виносить вже 35⁰, а для високого підбиття 45⁰.

До повищих кутів з правила додаємо ще тільки ступнів, кілько центиметрів має обцас (запяток). На довжину лінії через пяту „АД" беремо

завжди половину міри головного підбиття, додаючи до неї 1 цм.

6). **Лінія середня** — це лінія начеркнена точно на середині лінії через пяту в точці „Г“ рівнобіжно до лінії тяготи. На її довжину від точки „Г“ в гору до „к“ беремо завжди половину лінії „через пяту“, цебто відтинаємо на ній віддаль „Г—Д“.

7). **Лінія ширини берців (халявки)** є прямою лінією начеркненою через горішний кінець „Д“ лінії через пяту рівнобіжно до середньої лінії. Точка „Д“ це точка, в якій горішній кінець „лінії через пяту“ стикається з точкою згинання.

8). **Лінія кістки** має бути нарисована під кутом 97° до середньої лінії в точці „К“. На її довжину беремо половину міри в кістці, до якої ми перед самим поділом додали ще 1 цм. з огляду на шви. Виміри уміщуємо так, щоб точка „К“ лежала по середині лінії, а відтинки „КЛ“ і „КМ“ були собі рівні, тобто мали по $^1/_4$ перед тим побільшеної міри в кістці. Знова, щоби халявка не угнітала ноги в згині, то ми цілу лінію кістки пересуваємо на $^1/_2$ цм вперед, відтинаючи $^1/_2$ цм від „Л“ в напрямі „К“, а додаючи його від „М“ до переду.

(Пр. міра в кістці виносить 23 цм + 1 цм на шви, то по всіх маніпуляціях і пересуві відтинок „КЛ“ буде мати $5^1/_2$ цм а „КМ“ — $6^1/_2$ цм).

Височину халявки означуємо на середній лінії. Відмірюємо її від точки „І“ на рухомій лінії і продовжуємо до гори через „К“ до точки „С“.

9). **Лінія горішнього берега халявки** „НТ“. Її вичеркуємо під кутом 97° до середньої лінії так, щоб була рівнобіжна до лінії кістки. На тій лінії означуємо половину міри халявки. Це правило відноситься до жіночого взуття, бо в чоловічім висоту халявки відмірюємо на лінії кістки, як подано в 8-ім правилі.

Заввага до 8 і 9. правила. Щодо величини халявки, то в чоловічім крою сягає вона $^1/_2$—1 цм понад лінію кістки, а в жіночім згідно з бажанням клієнтки.

10). **Лінію пальців (т. зв. пучки)** вичеркуємо під означеним кутом до рухомої лінії. Основний кут для пальців виносить 110°, але від нього віднімаємо завжди два рази стільки ступнів, кілько центиметрів має запяток. На довжину лінії в пальцях „Б — Ж“ беремо все $^1/_2$цм менше від $^1/_3$ частини міри в пальцях.

11). **Кінцева лінія** має бути вичеркнена під кутом 120° до лінії нерухомої в точці „В“. На її висоту „ВЗ“ беремо шесту частину обводу в пальцях і додаємо $^1/_2$ цм.

12). **На загинання** додаємо „на шпіц“ $^1/_2$ кінцевої лінії в точці балю „Б“ $1^1/_2$ цм, на середині рухомої лінії 1 цм, а від точки „А“ в долину $1^1/_2$ цм. Спеціяльно для лещетарських черевиків з втятими „шпіцами“ додаємо навіть і в точці „В“ 1 цм.

13). **Лінія закаблуку (лубу) й заднього перегину** має такий перебіг: Точку „А“ лучимо лінією з точкою „Л“, яку ділимо на дві частини в точці „И“. Від неї йдемо $^1/_2$ цм в гору і $^3/_4$ цм на ліво вглиб. Одержуємо точку перегину „У“, яку дальше лучимо лініями з точками „А“ і „Л“. Відповідно до тих ліній рисуємо луковатий перегин. Він біжить від „Л“ до „У“ луковато в глиб крою, а від „У“ до „А“ на зовні.

14). **Лінію пальців (пучок)** ділимо на дві частини в точці „П“. Дальше на „АУ“ відтинаємо $^1/_5$ частину довжини ноги, одержуючи відтинок „АР“, який зветься закаблук. Потягнена лінія від „П“ до „Р“ служить до означення кальошевого крою, дербів і т. п.

15). **На дерби відтинаємо** з точки „Б“ до „Е“ на рухомій лінії $^1/_3$ її довготи. Лінія „ПР“ і точка „Е“ служить до вичеркнення дербів, півокруглої лінії.

16). **Додаткові завваги:** Якщо халявку поведемо поза лінію пальців, то вона буде нашита, а крій одержить назву „дербового крою“, а якщо по лінії пальців, то буде підшита під пришевками і такий крій одержить назву „камашкового крою“. Подібно кальошовий крій має халявки підшиті й одностайні пришви (союзки) аж до заднього шву. При витинанні форми все, що йде під спід, продовжуємо на 1 цм, а нашивку витинаємо точно після форми; знова при завиванні до нашивки додаємо біля $^1/_2$ цм краю.

В складнім, цебто камашковім крої халявка, як вже згадано, йде під спід, тому додамо їй 1 цм крою.

Знова, щоб належно умістити нісок (шпіцкапу), то лінію „З-Ж“ ділимо на 3 частини. Дві частини від „З-Ф“ йдуть на капу. З точки „Ф“ тягнемо до вінкля під кутом 90° пряму лінію до точки „Х“ на нерухомій лінії в балевій частині. Від останньої відтинаємо на ліво $^1/_2$ цм, до якого рисуємо заокруглення на нісок.

*

Як маємо тими правилами послуговуватися, навчимося з **рис. 8,** в якому цілий конструкційний взір цілево розложений на 6 частин, щоб по черзі ми могли дійти легенько до цілости.

От так для прикладу візьмім собі 36 число, тобто на центиметри 24-те, тому й значимо ч. 36/24. Всі поміри ноги, як вже згадано, робимо в центиметрах, тому в тій самій мірі будемо вичеркувати наші конструкційні взори.

Міра: Ч: 36/24, пал. 22, (рис. 22), підбиття 31, кістк. 21, литк. 24, вис. хал. 18, зап. 2, кут 40°.

Після цеї міри ми маємо вичеркнути конструкцію, розложену на 6 частин, але це нам забрало б дуже багато місця, тому для науки вистарчає нам цю міру і всі пересуви зменшити до половини, не поменшуючи кута і на тім пізнати правила, зате рис. 9 і 10 матимемо в природній величині. Отже рисуємо на такій поменшеній мірі число 12, пал. 11 (рис 11), підб. $15^1/_2$, кістк. $10^1/_2$, литк. 12, вис. хал. 9, зап. 1, кут 40°.

I.	частина	обіймає	правил	3
II.	„	„	„	3+2
III.	„	„	„	5+2
IV.	„	„	„	7+2
V.	„	„	„	9+2
VI.	„	„	„	11+5

Вже на 12-тому правилі замикаємо конструкцію. Прочі 4 правила служать нам тільки до моделювання ріжних фасонів. Наведені взори будуть творити, так сказати б, кістяк для кожного роду взуття, тому треба нам їх докладно пізнати.

За цими рисунками перейдемо собі докладно всі правила на двох наступних конструкційних рисунках 9 і 10, які представляють нам дуже простеньку структуру камашкового крою чоловічого й жіночого взуття. Ці два рисунки, тобто 9 і 10-тий, як теж всі крої дитячого взуття в розділі 14 подаємо в природній величині. Знова конструкційні рисуночки всякого іншого взуття, з огляду

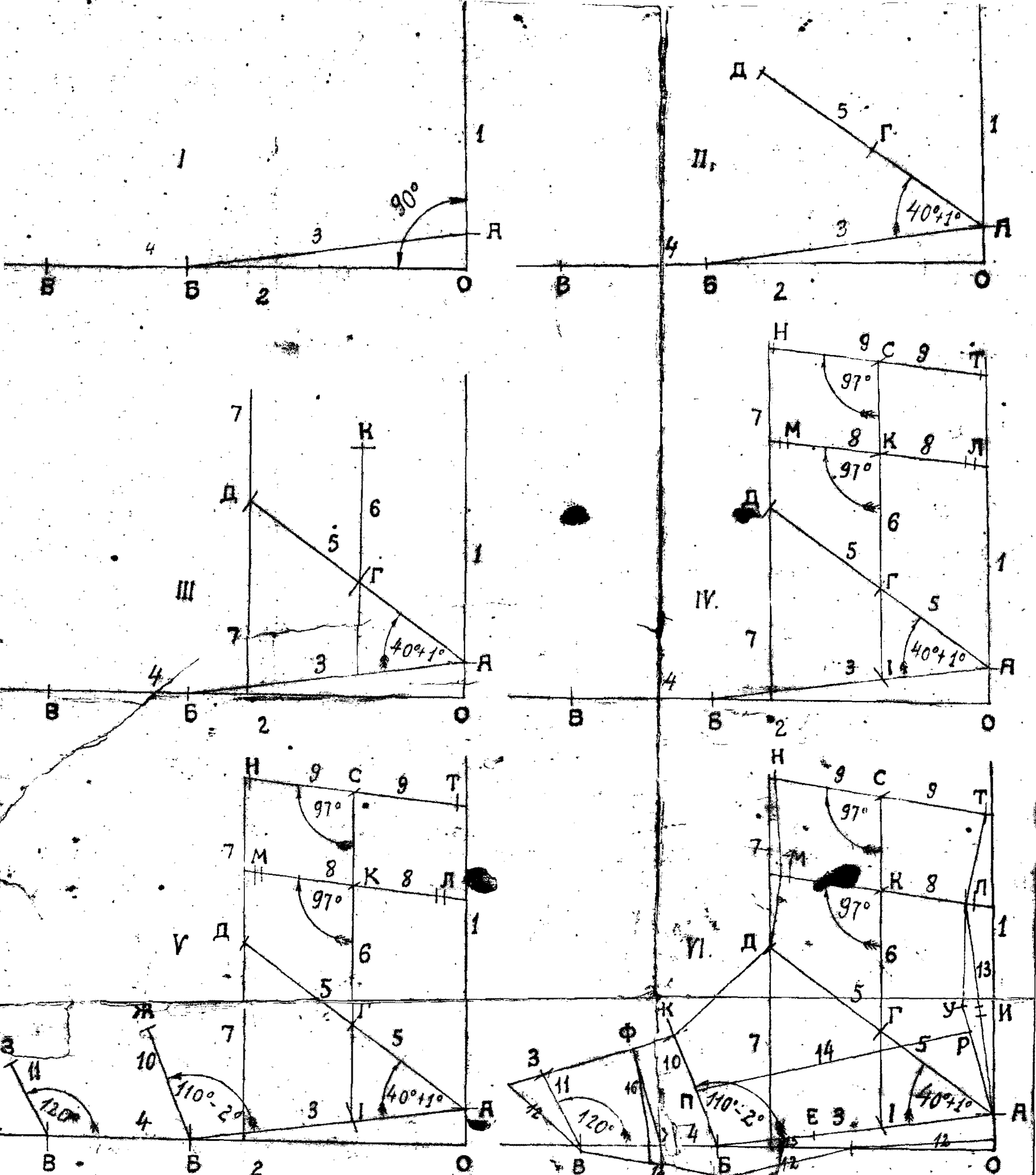

РИС. 8. Розклад конструкційного взору на 6 частин.

на великий кошт підручника, на половину поменшимо, то значить перед рисуванням всі виміри ділимо на двоє, а щойно тоді після правил вичеркуємо взір, як це ми робили на рис. 8. Ви, читачі, підчас науки рисуйте собі конструкцію нормальної величини точно після правил і поданих вимірів при кожному рисунку.

Рисуючи конструкційні лінії, треба буде вам багато вимірів ділити на 2, 3, 5, 6, і 10 частин, тому для контролі все загляньте до заміщеної табелі поділу цілих чисел від 1 до 50 на повищі частини.

Камашковий крій

Довж. 42/28, пал. 24, (рис 25), підб. 34, кістк. 24, зап. 2, кут 40^0+2^0.

Камашковий крій, рис. 9, опираеться на загальних конструкційних лініях, як подано в 4 розділі.

Він замітний тим, що пришевка йде від лінії „Б-Ж" у формі латинської букви „S" до 1/3 части гухомої лінії до точки „Е", як подають правила 1, 15, 16. Тут халявки будуть підшиті під пришевкою, тим самим будуть мати вигляд камашки.

Як тепер приглянемося структурі камашкового крою жіночого взуття, рис. 10, то не завважимо ніяких ріжниць, хіба лише у висоті халявок.

Рисунок 10 вичеркуємо після наступної міри ноги:

Ч. 37/24.6, пал. 21, (рис 22), підб. 30, кістк. $20^1/_2$, литк. 23, вис. хал. 18, зап. 5, кут. 40^0+5^0.

Чертована лінійка над капою віддалена на самому кінці $^1/_2$—$^3/_4$ цм служить до викрою форми. Настільки має бути ширша пришва (союзка), щоб гарно вкладалася на копито.

Рис. 9а подає нам розбір на частини камашкового крою чоловічого взуття.

Кальошевий крій

В цьому розділі розглянемо три випадки кальошевого крою: а) кальошевий крій звичайний, б) кальошевий крій на ґузики, в) кальошевий крій на клямри.

а) Кальошевий крій звичайний.

Довж. 40/26.6, пал. 24, рис 24), підб. 33, кістк. 23,, зап. 2, кут. 40^0+2^0.

Цей крій, як завважуємо на рис. 11а, має цю саму будову, що й камашковий. Важну ролю в ньому відограє лінія „ПР". Назначуємо її середину і від неї 2 мм. понад лінію „ПР" взад і 2 мм. попід лінію в перед начеркуємо горішній беріг пришви. Взуття після цього крою характеризується одностайними пришевками. На закаблуках можемо нашивати цілий пасок, як подають зачертковані лінії на рисунку, що сягає від підошви аж до $^3/_4$ висоти халявки. Цей пасок може бути теж нашитий і вшитий у союзки (пришви), або нашитий тільки на халявках, підчас коли союзки остаються тільки розшиті. Якщо пасок вшиваємо в союзки, то поменшуємо їх остільки, оскільки він у них займає місця. Його ширина в союзці сягає понад 4 цм, а в халявці заокруглюється так, що він прибирає вид лопатки.

б) Кальошевий крій на ґузики.

Ч. 40/26,6, пал. 22, (рис 23), підб. 32, кістк. 22, зап. 2, кут 40^0+2^0.

Конструкційний взір на ґузики рисуємо так само, як попередній кальошевий з цілою капою аж до заду, **рис. 11 б.** Ріжниця тут заходить аж на самій кляпі до запинання. На рисунку вичеркуємо її повними лініями так, як має виглядати в готовому черевиці, але підчас крою витинаемо її трохи інакше, більше спростовано так, як показують на рис. 11б. чертковані лінії. Отже тим самим до крою обнижуємо кляпу на лініях „Д-Ж-П" від $1^1/_2$—$2^1/_2$ цм. на долину. Знова, якщо б ми цего спростування не зробили, то на кляпі між ґузиками творилися б фалди й зморщки. В цьому саме лежить тайна крою на ґузики з непофалдованими гладесенькими кляпами. Замісць на лінії „П-Ж" перед кроєм можемо обнизити кляпу на лінії „Л-М" після точкованих ліній, але підчас шиття умістити її так, як показують повні лінії.

в) Кальошевий крій на клямри.

Ч. 42/28, пал. 24, (рис 25), підб. 34, кістк. 24, запяток 2, кут 40^0+2^0.

I).Опис рисунку на чоловічі клямрові черевики:

Рисунок **11в.** на клямрові черевики вичеркуємо собі в той спосіб, як всі попередні, та замикаємо конструкційними лініями в долі повними а в горі чертованими, бо долина лишається незмінена, а в горі на лінії „Л-К-М" наступає пересув халявки на 1 цм. вперед. Якщо б ми того пересуву не зробили, а лишили халявку так, як показують чертковані лінії, то зі заду при „Л" лишався б на цілий палець вільний простір, а з переду між точками „Д-Ю" на ґумі халявка видувалася б. Щодо самого язика то рисуємо його з гори. В тій цілі лінію „М-К" ділимо на 3 частини. З $^1/_3$ частини від точки „$К_1$" тягнемо луковату лінію через „Д" до „Ж". До „$К_1$" в гору понад халявку додаємо 1 цм. крою на вільне згинання і дальше від неї заокруглюємо язик в другу сторону та від точки „Е" робимо кут на ґуму, яка має бути в тому місці широка на $2^1/_2$—$3^1/_2$ цм., а довга коло капи $5^1/_2$—6 цм. Береги ґуми мають критися під халявкою, а на просторі „Ю-$Ю_1$" 2—$2^1/_2$ цм, а навіть більше.

Підчас затягання так приготованих верхів на копита в точці „Д", де мають приходити клямри до защіплювання, сильно стягаємо дратвою оба крила халявки. Простір коло точки „Е" на копиті сильно вицвяховуємо. Само шнурування на хребті черевика робимо тільки для прикраси, бо воно в черевику не виконує ніякої служби.

Виріб папучів

Міру на папучі беремо з ноги по зимовій скарпетці. Тоді їх носимо лише по скарпетці. Для подорожуючих осіб виробляємо великі папучі, беручи міру на їхньому взутті.

Конструкційний взір на папучі нічим не відбігає від рис. 11в., хіба тим, що рисуємо його, неузглядаючи ґум, які є тут зайві. Саму халявку витинаємо в долину аж до „Е", а капу разом з доволі широким язиком від початку лінії „З-Ф-Д-$К_1$". Опісля цей крій зшиваємо горою подібно як тяті вітрівки, або облямовуємо наоколо сукняною тасьмою, або тонесенькою шкурою. Знова, щоб папучі були теплі й вигідні, виробляємо їх зі сукна й фільцу обшиваючи її на машині довкруги густо швами зі сильних ниток, як на рисунку. Так приготовані підошви до папучів пришиваємо, бо прикілковувати їх не вільно. Прибиваємо кілками лише шкуряні підошви.

Сукняні папучі дуже вигідні для старушків, що змерзають в ноги. Не маючи нового сукна під рукою, шиємо папучі зі старих плащів і бунд.

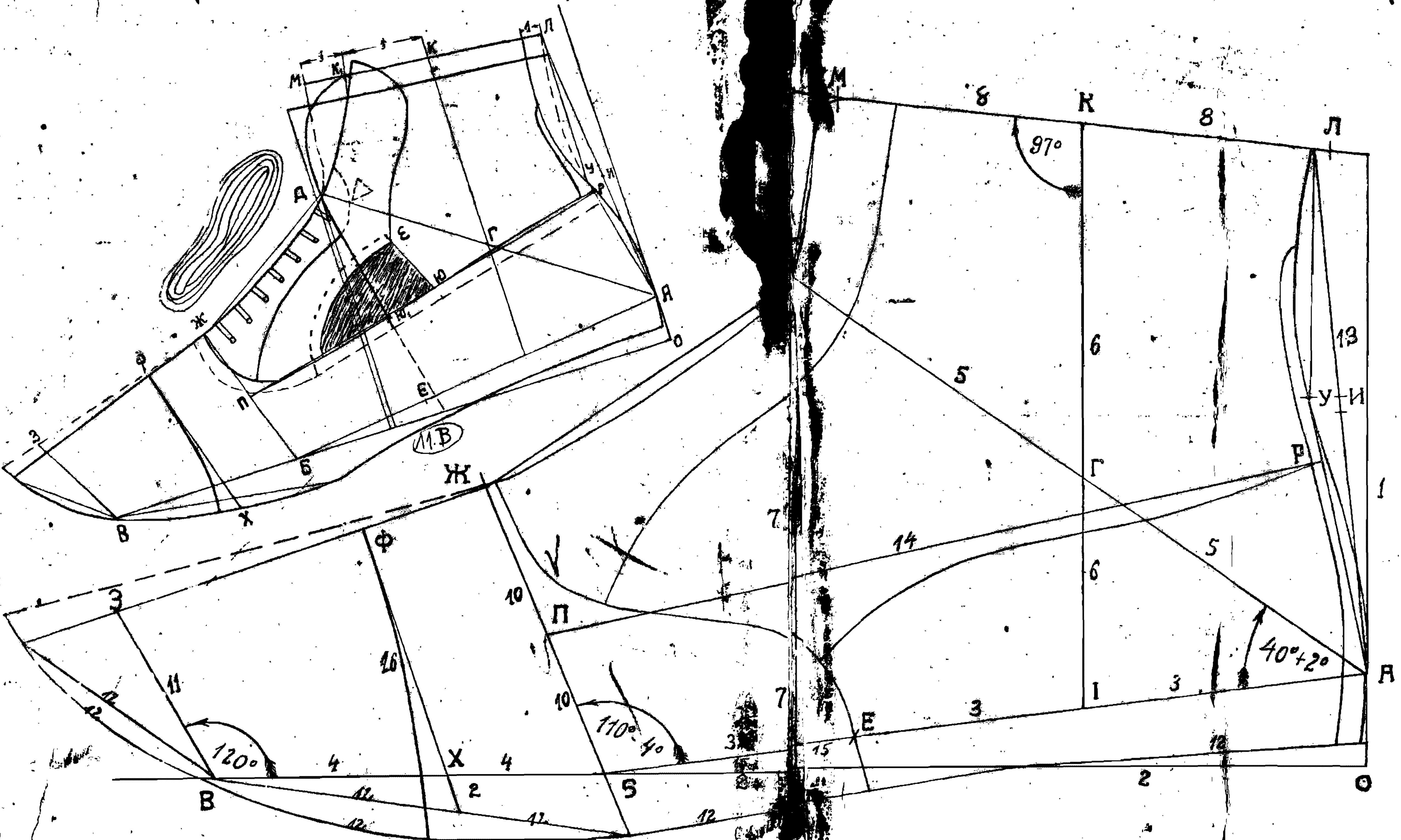
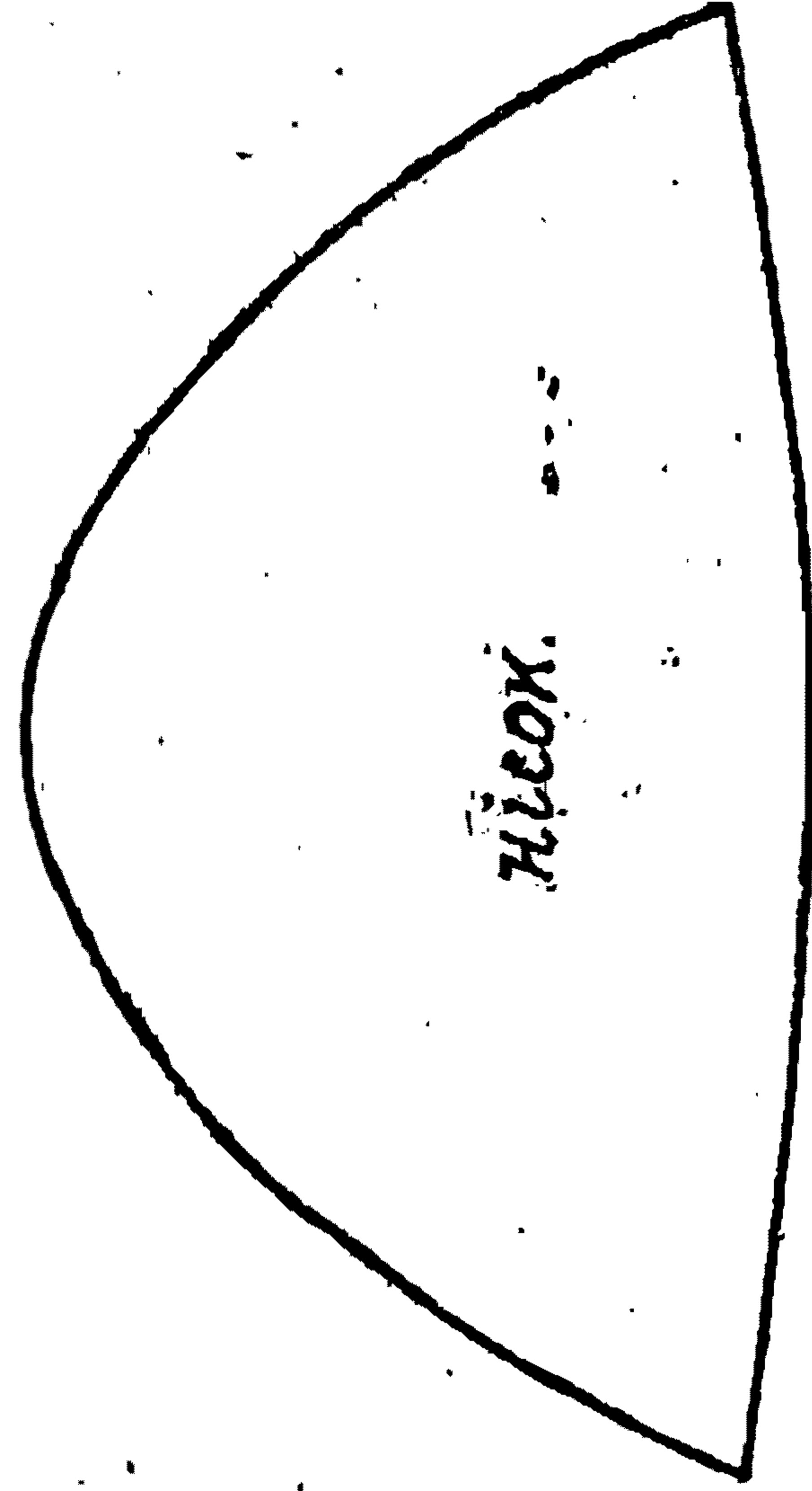
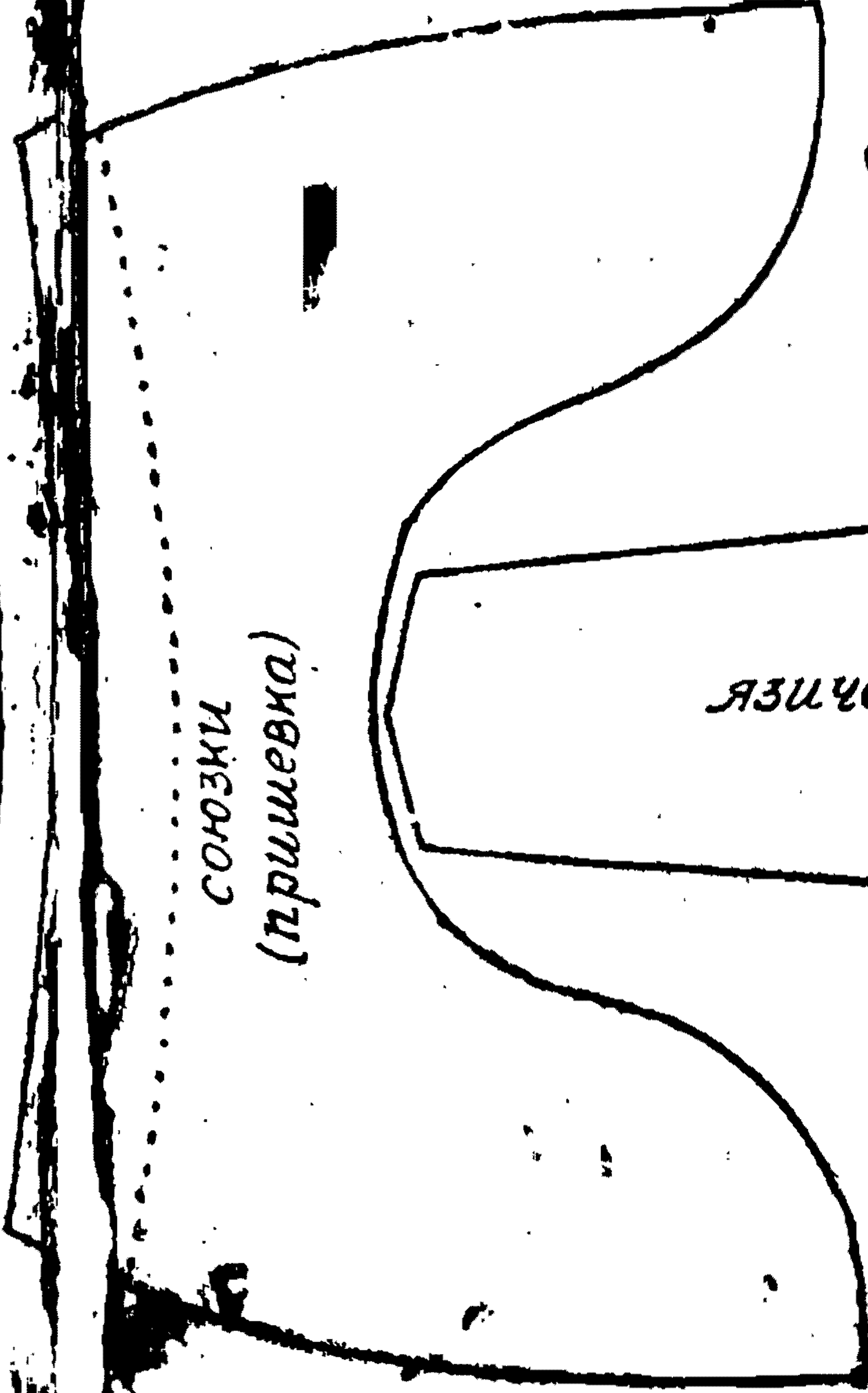
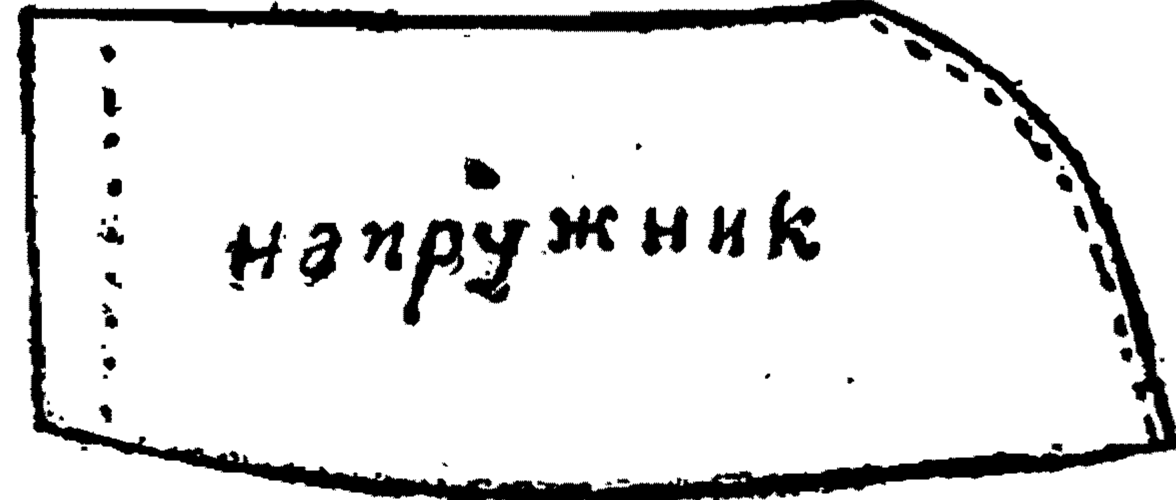
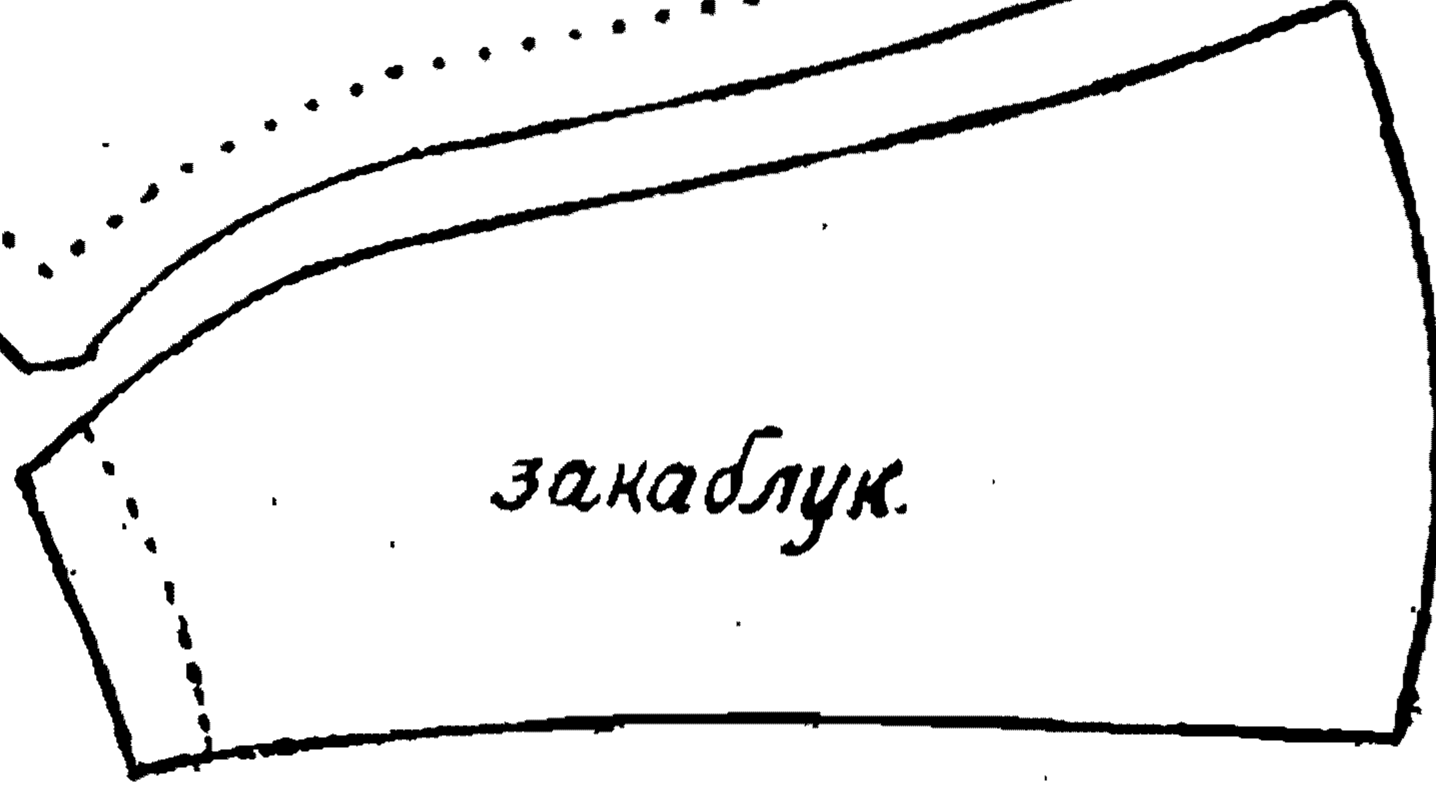

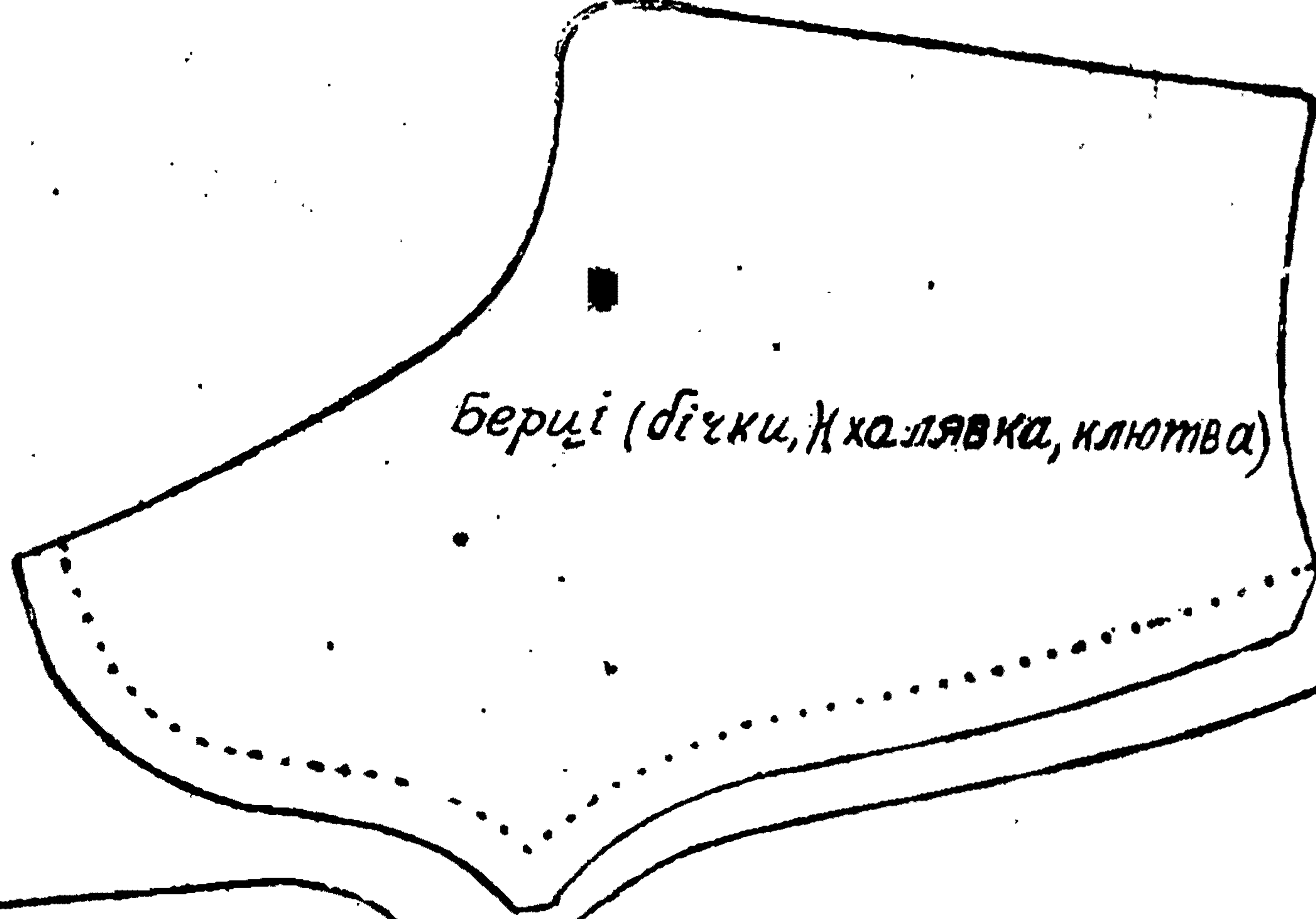
РИС. 9. Камашковий крій чоловічого взуття. РИС. 1[illegible]). Кальошевий крій на клямри.

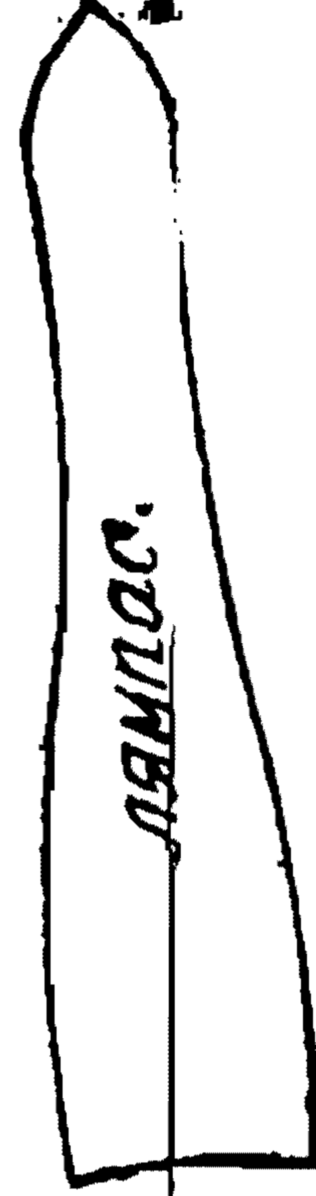

РИС. 9 а. Розбір на частини камашкового крою.

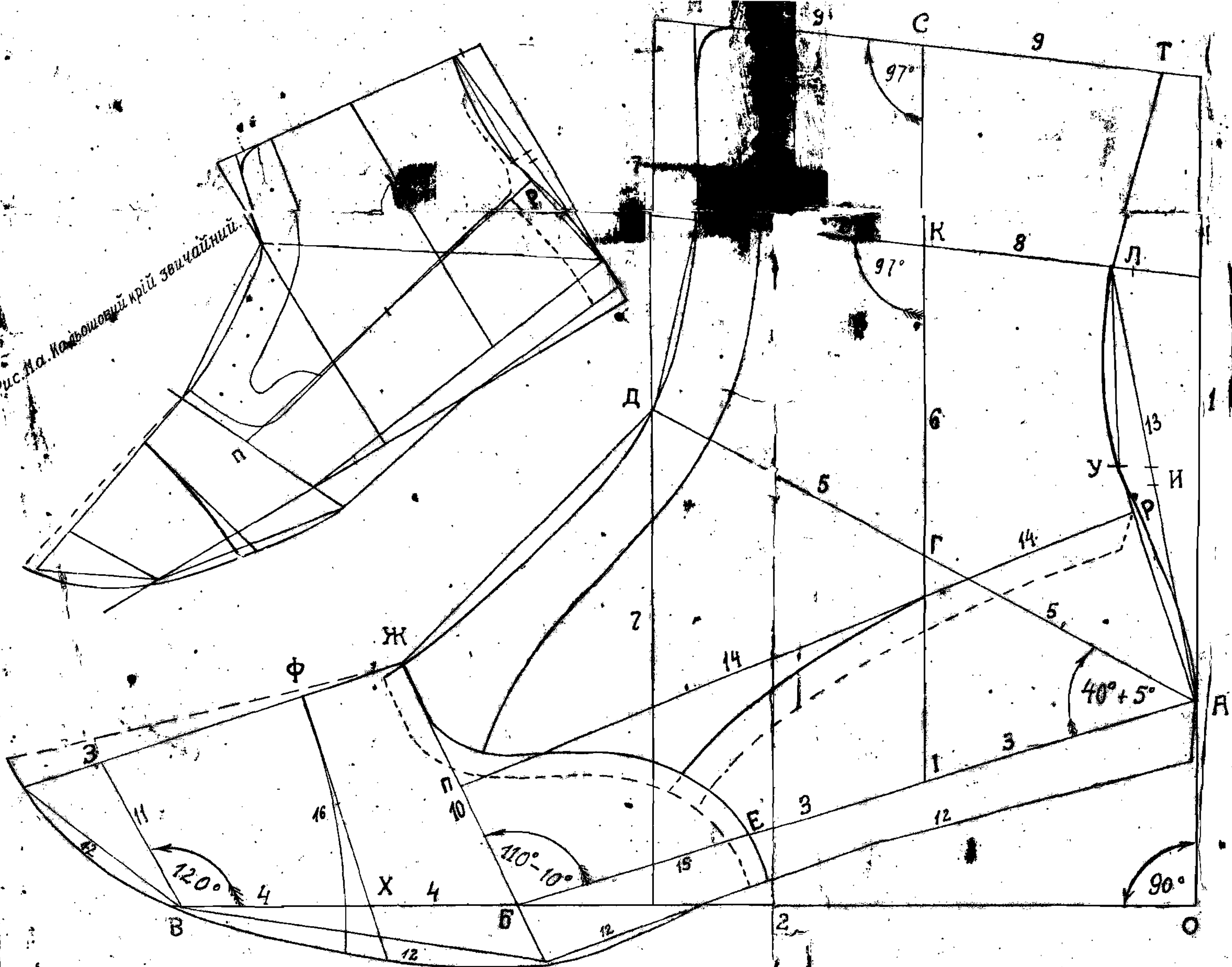

РИС. 10. Камашковий крій жіночого взуття.

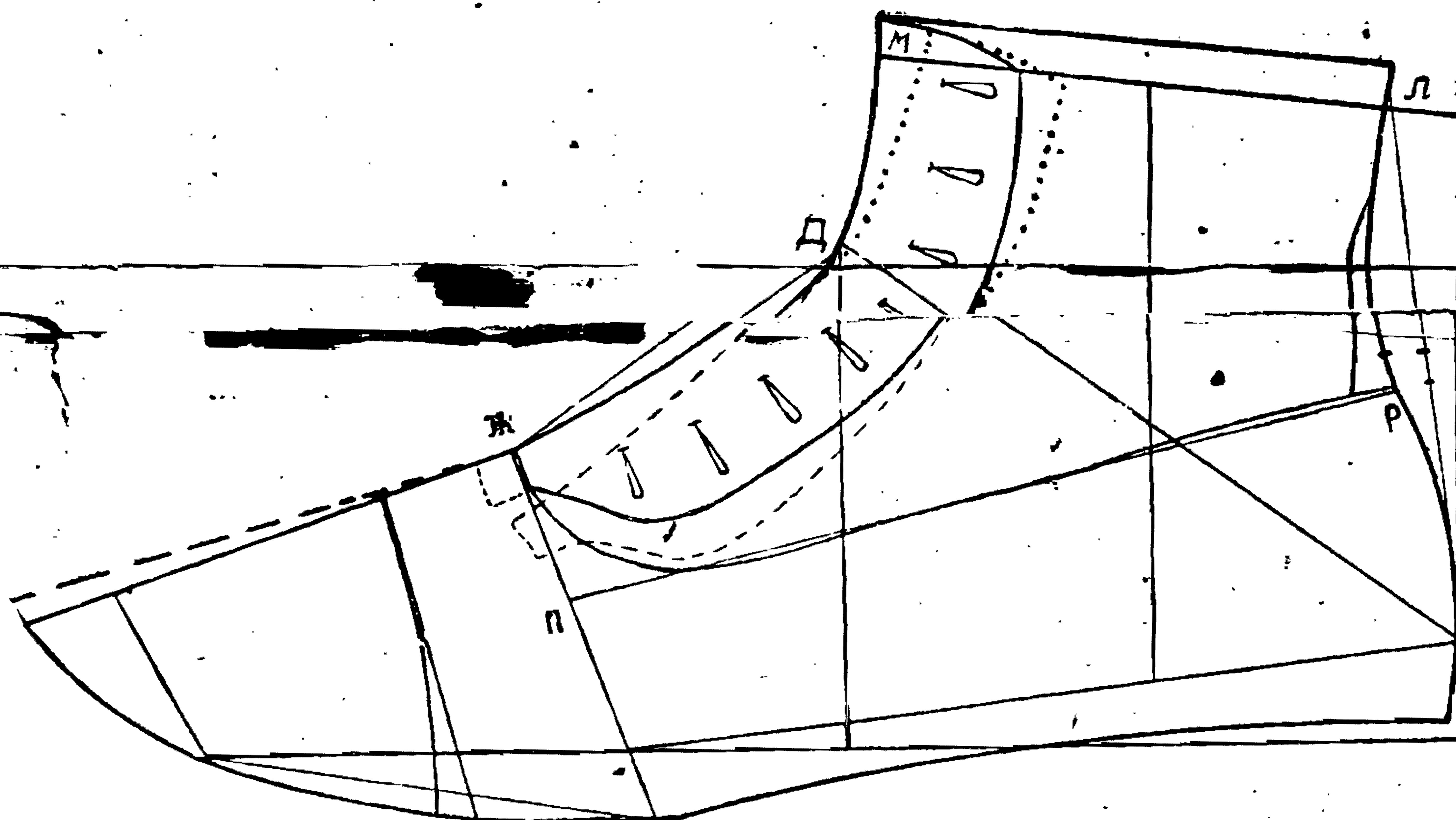

РИС. 11 б. Кальошевий крій на ґузики.

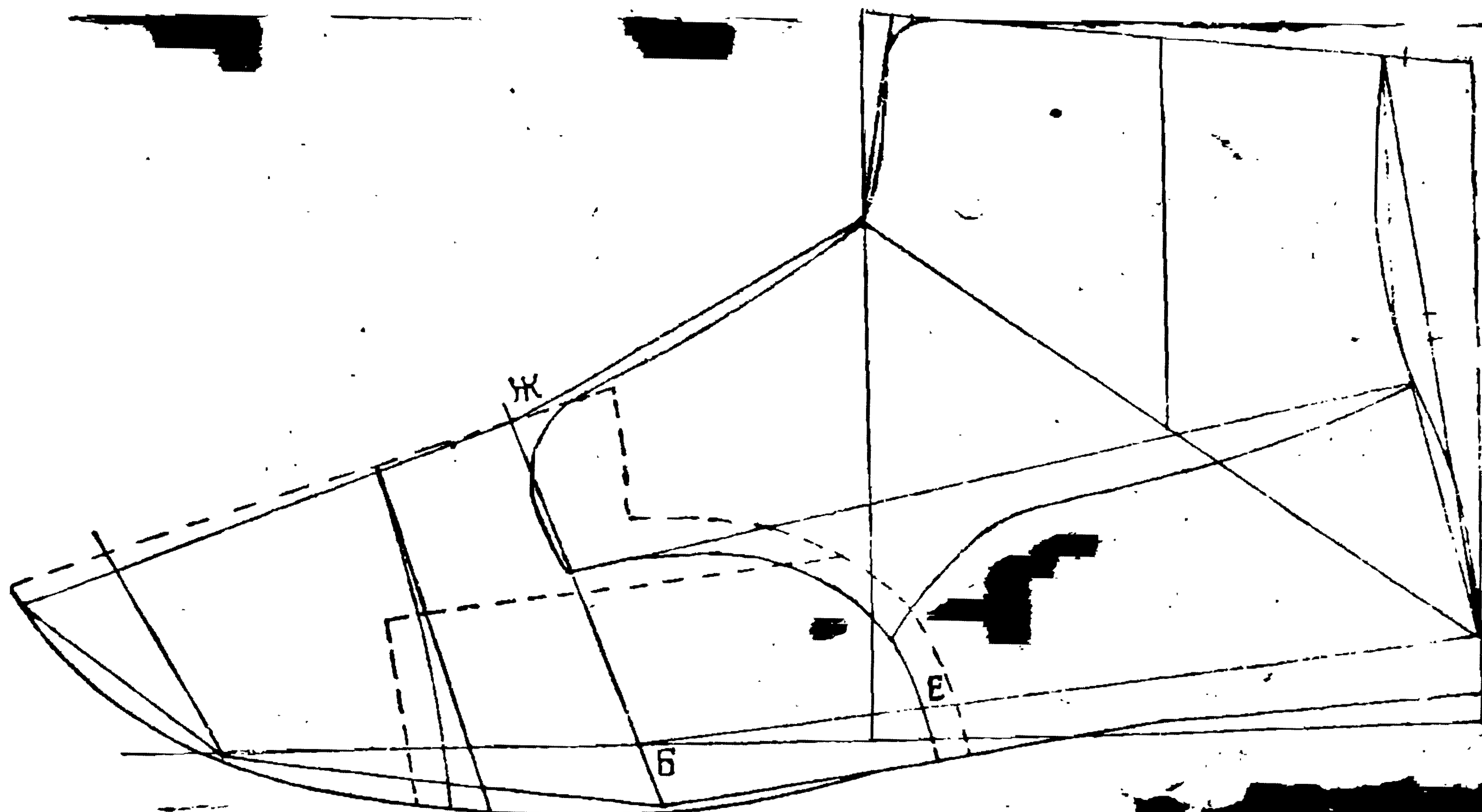

РИС 12 а. Дербовий крій чоловічого взуття.

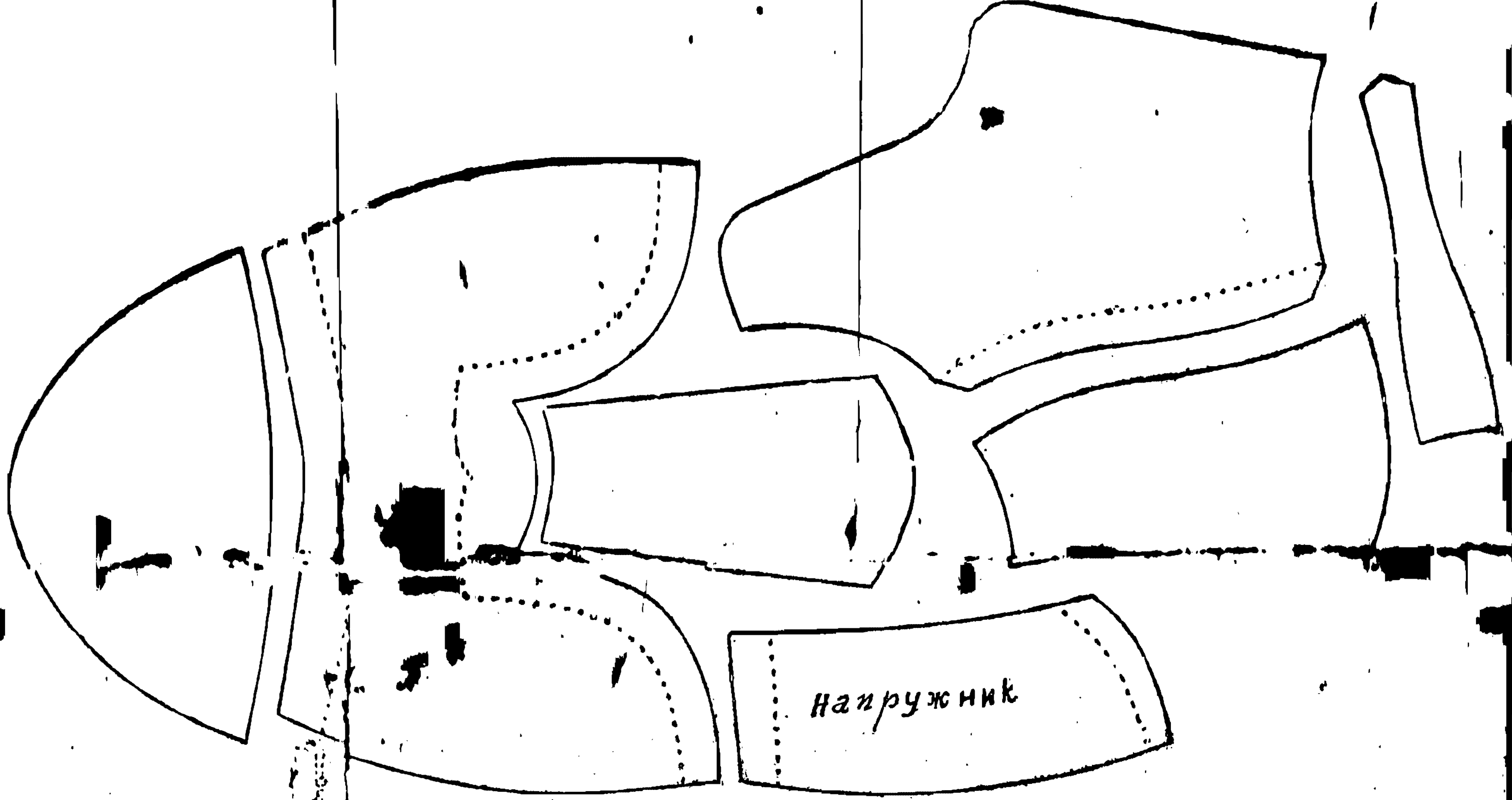

РИС. 12 б. Розбір на частини дербового крою.

Дербовий крій

Ч. 42/28, пал. 26, (рис 24½) підб. 32, кістк. 22, зап. 2, кут 40°+2°.

Дербовий крій ріжниться від попередніх тим, що халявки нашиваємо на пришевках. Дербове заокруглення провадимо від половини лінії пальців „Б-Ж" до ⅓ части рухомої лінії в точці „Е".

Знова горішнє заокруглення халявки провадимо по лінії пальців до краю. Так роблять початкуючі. Вправні шевці фасонують собі дербу після вподоби.

В тому місці додаємо пришві 1½ — 2 цм. крою на пришиття халявкової дерби та язика. **Рис. 12а** подає нам взір дербового крою, а **рис. 12б** його розбір на частини.

Напружник до взуття
тонких шкур

Кожне взуття, хочби найсолідніщої роботи, може здеформуватися, заломатися і стратити фасон. Ми цьому можемо запобігти в той спосіб, що в пальцях межи підшивку, а властиву шкуру вкладаємо напружник.

Напружники сповняють подвійне завдання: раз зміцнюють черевик і піддержують фасон, а подруге хоронять шкуру від поту в найбільш обтяжених місцях.

Найбільше примінення знайшли напружники в камашковому і дербовому взутті. Як належить уміщувати напружники вказує заточкована лінія у дербовому крої **рис. 12.** Напружник все має бути ¼ цм. коротший як союзки (пришви) так, щоби ще машина його захопила своїм швом. Це саме відноситься і до капки.

Напружники краємо все зі спідної шкури, хвоста, лап й ошийка, передусім з відпадків. Однак найрадше до цієї цілі вживаємо штивного відтовщеного полотна, бо товщ легко проникає верхню шкуру й опоганює колірове взуття.

Верхи з бічними ґумами

Ч. 44/29,3, пал. 24, (рис 25), підб. 34, кістк.24, зап. 2, кут 40°+2°.

Взірець рисуємо після конструкційних ліній, як звичайно, тільки йнакше його оформлюємо так, щоби взуття виходило з одностайного крою, як подає **рис. 13.** Якщо ми вже замкнули цілу конструкцію після рис. 9, то беремося до устійнення бічних ґум. В тій цілі підвищуємо халявку на 1 цм. понад лінію кістки „ЛМ" і лінію підносу „НТ"

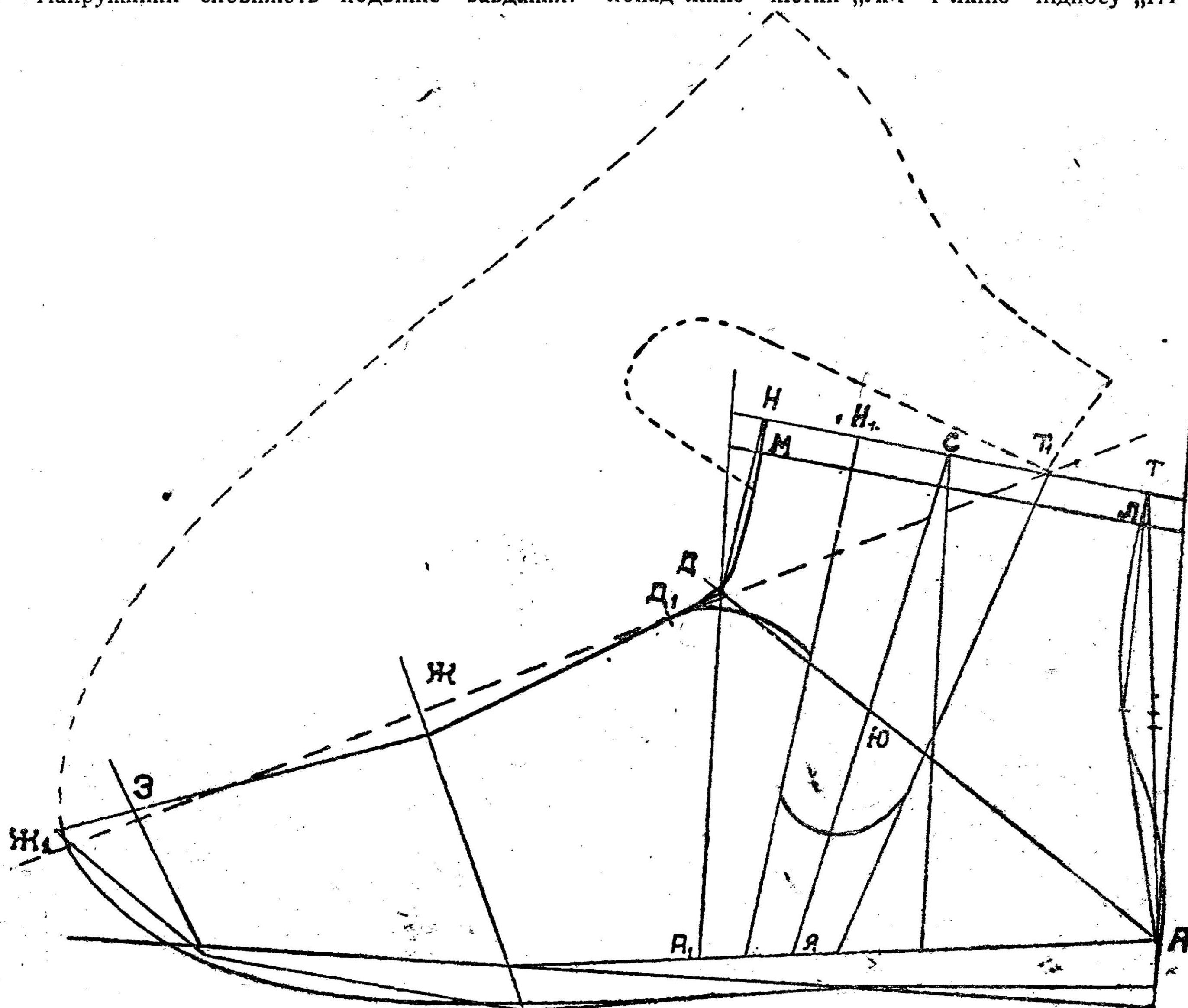

РИС. 13. Верхи з бічними ґумами.

ділимо на 4 рівні частини. Тим-часом в долі рухому лінію від А до $А_1$, тобто до лінії ширини халявки, ділимо на 10 рівних частин. Три долішні частини поділу від $А_1$ лучимо по черзі з точками на лінії „НТ“. З тих трьох ліній, середня служить нам до винайдення глибини в халявці, доки має сягати її викрій на ґуму. Отже відтинок „Ю—Я“ цьої лінії між рухомою а лінією підбиття ділимо на дві рівні частини. На одержаній точці поділу лежить найбільша глибина викрою халявки. Після цього тягнемо просту через точки „$Т_1$—Ж“ аж по кінець носа. Дальше на лінії замкнення від „Д“ в напрямі „Ж“ відтинаємо її шесту частину, осягаючи точку згину „$Д_1$“, до якої згори має наступити практичний розріз, який зачинається обтином від $Ж_1$ — через АЛТНМД. Від тої точки „$Д_1$“ аж по конець лінії до точки $Ж_1$, робимо згин одностайної пришви, якої другу заслонену частину представляє нам збоку заточкований рисунок. Все халявка від середини дістане з гори малий клин з браку шкури.

В тому крої не робимо ½ цм. пересуву в кісті.

Спортове взуття

Належать сюди спортові, туристичні, лещетарські і совгарські черевики, футболівки та руханкові сандали й бігівки.

а) Крій спортово-лещетарських черевиків.

Ч. 42/28, пал. 24, (рис 24½), підб. 32, кістк. 22, зап. 2, кут 40°+2°.

Рис. 14 подає їх конструкцію. В крої спортових і лещетарських черевиків нема ріжниць, хіба тільки в їх сподах. Лещетарським даємо на носі в точці „В“ 1 цм. більше крою. Їхні споди виробляємо на втятих копитах шитим способом, а споди спортових черевиків часами кілкуємо. Шкуру на це взуття добираємо мягку й непромакальну.

Хто простудіював добре рисунки ч. 8 і 9 цей легко дасть собі раду з кроєм згаданого взуття. Тут маємо до діла з одностайними пришвами, які найвище можуть сягати до лінії „З—Ж“, продовженої в напрямі „Е“. Дальше та лінія служить нам до оформлення нашиваної халявки після нашої вподоби. Лінію пальців ділимо на половину, рисуючи на ній долішне дербове заокруглення халявки. Все в тому місці надаємо союзці під спід 1½-2цм. крою. На горі в задній частині халявки лещетарського взуття робимо 1½ цм. сукняний вклад, щоби вона підчас їзди не відалася в тіло.

Новістю в тих черевиках являється міховатий язик, який треба вміло викроїти відповідно до числа взуття. Рисунок язика зачинаємо від місця, де ми союзці надали 1½ цм. — 2 цм. крою. Наперед назначуємо собі точкою „Ю“ вершок кута, до якого сягає долішній розтин союзки. Від неї ведемо собі просту під вінклем до лінії „Ж—Е“. Одержану точку пересічи „$Ж_1$“ лучимо провізорично зі серединою лінії „КМ“ та відчитану довжину нової лінії $Ж_1К_1$ відтинаємо на продовженні Ж—Е. В цей спосіб одержуємо довжину язика $Ж_1Е_1$. (Від тепер лінія $Ж_1К_1$ вже нам більше непотрібна). З точки $Е_1$ провадимо просту $Е_1$—Ш, рівнобіжно до $Ж_1Ю_1$ відтинаючи на ній довжину останньої. Наново одержаній простій „Ю-Ш“ згинаємо рисунок, конструкційними лініями назовні. Від точки „М“ в напрямі „К“ відтинаємо 2 цм. під кабзлі, та звідси рильцем обїздимо зовнішній беріг халявки аж до середнього згину на лінії „Ю—Ш“. Рисунок розпростовуємо та обрисовуємо замарковані місця зубцями рильця. На кінець свобідною рукою вичеркуємо собі випукло-вгнуту лінію від „Е—Г“. Замкнений обвід „$Е_1$-$Ж_1$-$Г_1$ дає нам половину халявки, її виколюємо на папері, який на лінії „$Е_1$-Ж“ згинаємо вдвоє і витинаємо по довгих короводах цілий язик.

Замітка: В цьому випадку, де долішне заокруглення дерби виносило б трохи менше, як половину лінії пальців, продовжуємо тим браком лінію „$Е_1$-Ш“, бо інакше язик був би за вузький.

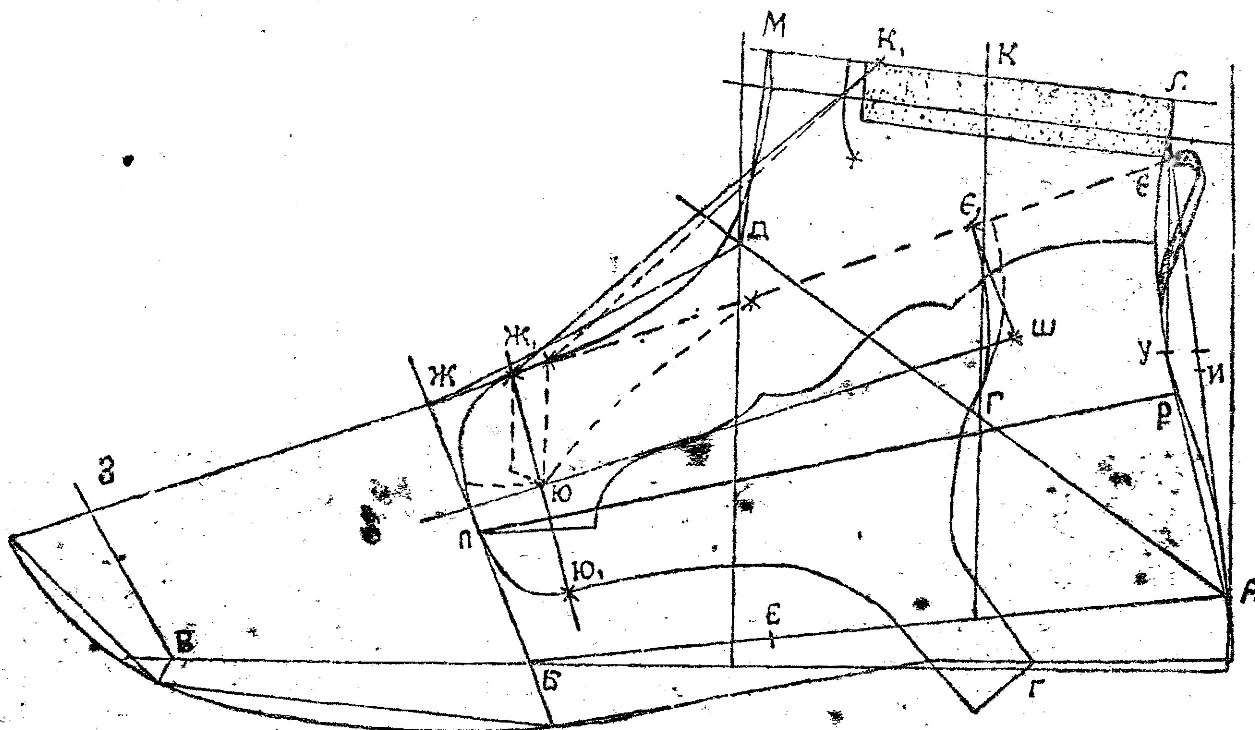

РИС. 14. Лещетарський крій.

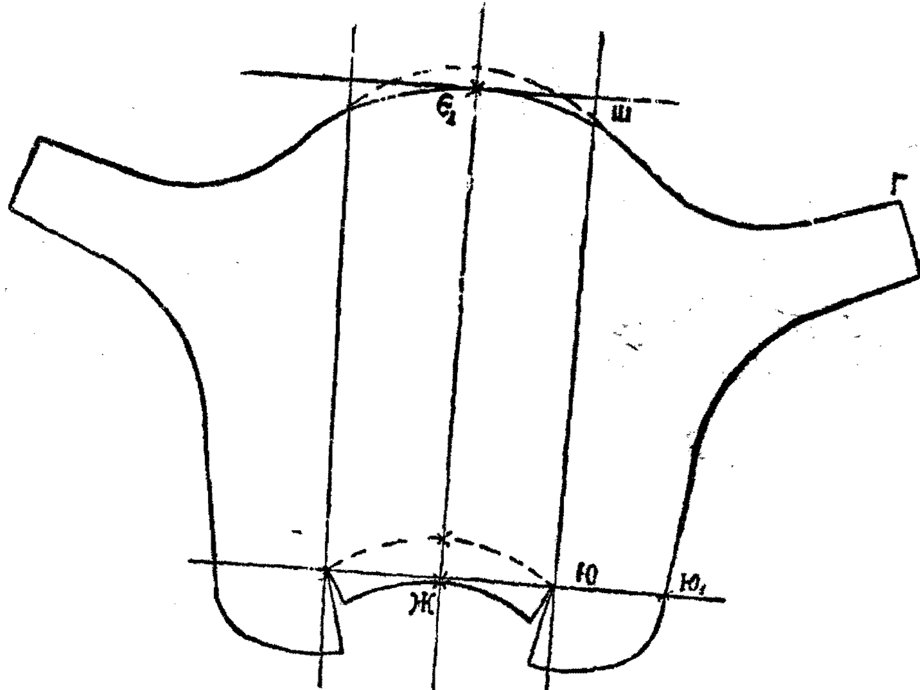

РИС. 15. представляє нам вид цілого язика, вичеркненого в повнищий спосіб (гляди стор. 14).

б). Совгарське взуття.

Кожне спортове взуття має два завдання, тобто охоронити стопу від вогкости й зимна та влекшити спортовцеві спортові вправи.

Тут треба звернути увагу на всі подробиці, які виникають з рухів даного роду спорту й до них примінити взуття.

І так совгарське взуття мусить бути обтисле, що узгляднюємо вже при самому помірі стопи, докладно обрисовуючи на папері її обвід для устійнення її ширини й виду.

Не малої ваги являється тут халявка, тому треба братися до неї зі знанням і досвідом. Хіба виразна ріжниця заходить між нормально високою халявкою, а совгарською. Якщо в нормальній халявці вісь (лінія середня) переходить через чоловіка, то в совгарських черевиках халявка сторчить вперед, **рис. 16.** Походить це від похиленої постави совгаря. Коли б ми, не зважаючи на повищі вказівки, зробили такі нормальні халявки, то вони через гнет ніг, потворили б зморщки на підбитті, що витерли б тіло, творючи на ньому болючі мозолі. Дальше зі заду халявки відставали б а на переді проривалися б горішні очка. Отсе й спинювало б свободу рухів.

Тут грає ще неабияку ролю високість ха-

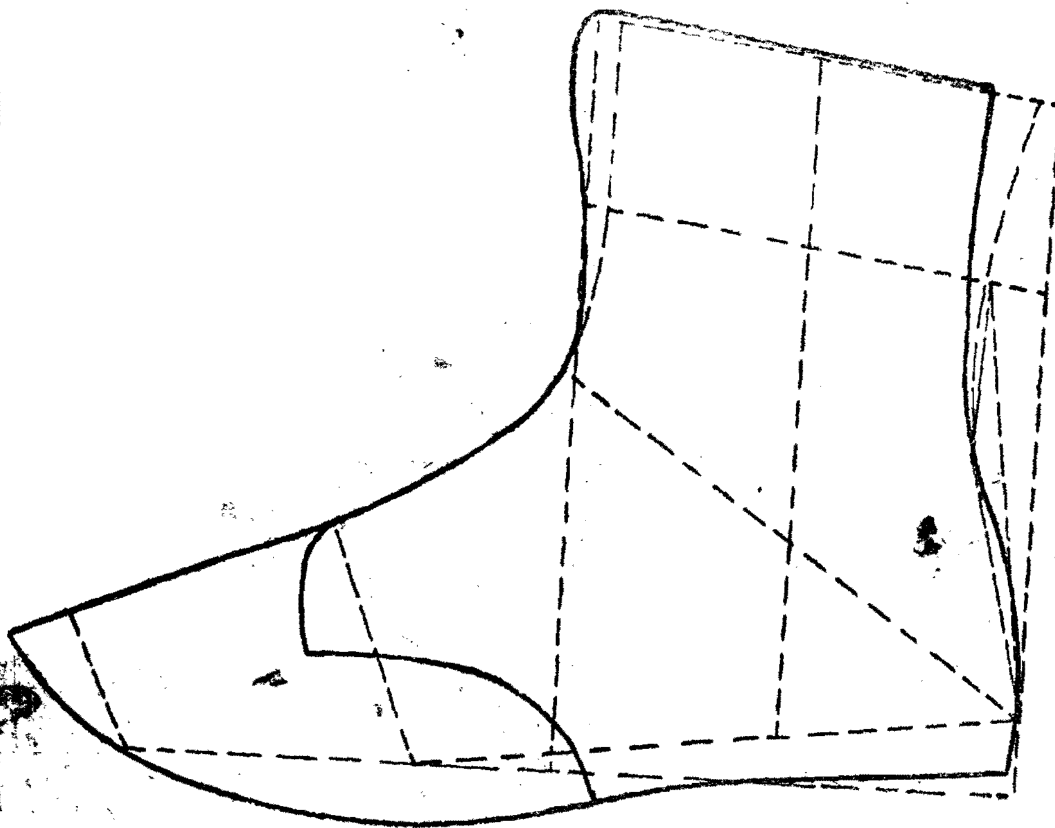

РИС. 16 (а). Совгарське взуття.

лявки, яка має сягати щонайменше 5 цм понад кістку. Підчас бігу кістки творять для совгів свого рода завіси, що потребують зміцнення високими халявками, й навпаки — кістки в коротких нормальних халявках могли б поважно нарушитися.

Халявка підчас совгарського бігу мусить бути добре зашнурована, тому з огляду на тягливість шкури виконуємо її через пяту (в підбиттю) в кістці і при закінченні 1 — $1^1/_2$ цм понижче міри.

Крій має мати піднесений перед, який при цьому повинен бути так короткий, щоб очка до шнурування кінчилися зараз при капі. Розуміється передки виконуємо з одного кусника шкури, щоби капа не угнітала спортовцеві ноги. Закінчення задніх крил робимо рівнобіжне замість скісного. Це конечне, щоб оминути гнету пальців від надстаючих крил. Шкуру на верхи добираємо мягку й перетовщену зі середньо-грубого матеріялу. Під очком підшиваємо досить широкий і мягкий язик, підбитий фільцом.

в) Взуття до копаного мяча.

Взуття до гри мячем, з огляду на його запятковий тип, виконуемо на сандалових копитах з простим сподом. Підчас їх продукції мусимо посвятити якнайстараннішу увагу виконанні халявок, уштивнюванні вершків (чубків) і вирoбові сподів. Найвідповідніший матеріял на халявки це букати або фаледрові шкури. Вони мусять бути грубі, щоб не підбивати їх підшивкою. Після прийнятих форм, висота халявки має кінчитися безпосередньо понад кісткою. Рід крою відограє тут меншу ролю. Важне те, щоби взуття давалося легко вдягати, а фасон запевняв стопі вигідний і свобідний рух. На височині кістки зміцнюємо халявку нашивкою з добре зішарфованої шкури, щоби захоронити кістки перед ударами змагунів. Подібно як при лещетарському взутті, зміцнюємо береги халявок під шнурівками нашивкою шкуряних пасків, а ушка місто тасьми виконуємо з ремінця і то як продовження заднього паска. До

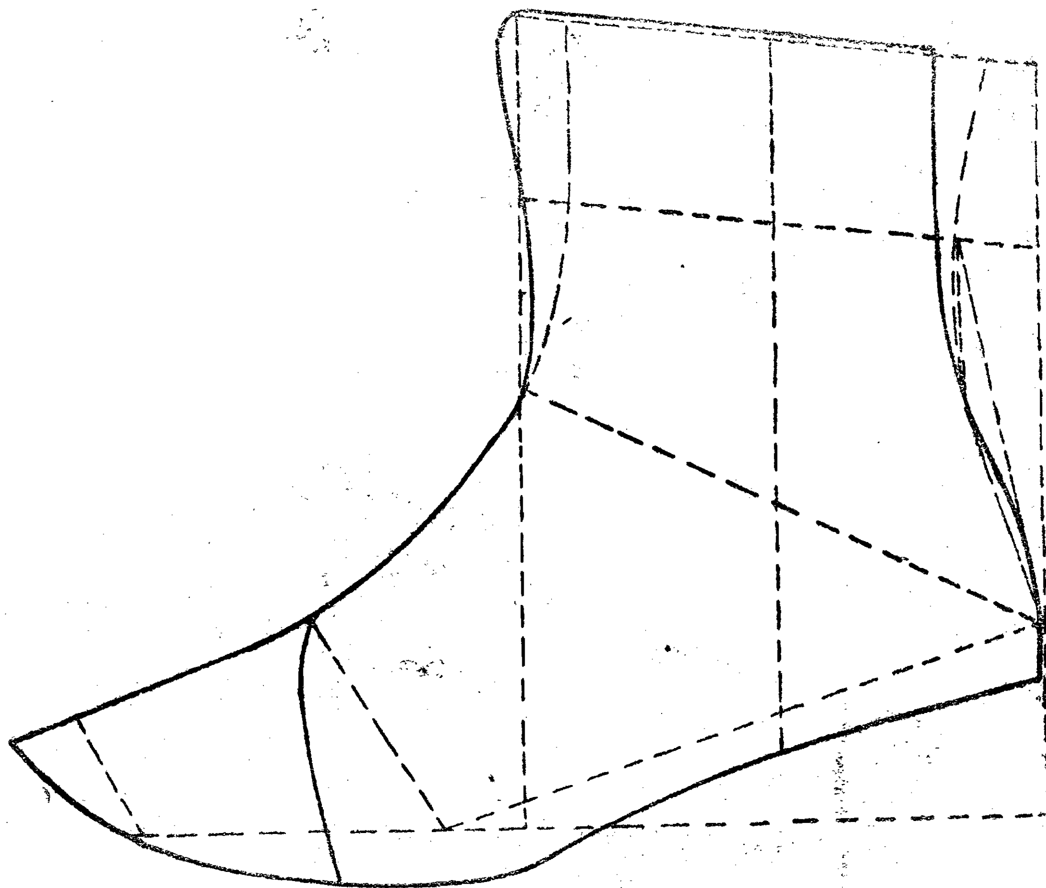

РИС. 16 (б). Совгарське взуття з вищим запятком.

Спід виконуємо на пасі, узгляднюючи ширину підошви, шоб вона надто не виставала понад берег копита. Дуже часто вистаючий берег шкури на скрутах чи пописовій їзді, спинював би пруживість рухів. Підошви прибиваємо настільки сильні й грубі, щоб до них можна було сильно прикріпити совги столярськими шрубками.

Маючи оттих кілька завваг перед очима, можемо зовсім добре задоволити хочби якого спортовця.

Рис. 16а. подає нам совгарське взуття на низьких запятках після такої міри:

Ч. 36/24, пал. 21, (рис 22), підб. 30, кістк. $20^1/_2$, литк. 23, вис. хал. 18, зап. 2, кут 40^0+2^0.

Рис. 16б. ріжниться від попереднього високістю запятків, яка виносить 5 цм., а решта вимірів залишилася без зміни.

шиття вживаємо якнайсильніших ниток, найрадше шовкових, щоби футболівки не поролися. Дальше старанно добираємо очка й кабзлі, які сильно закріплюємо, щоби підчас шнурування міцними ремінними шнурівками звідтам не повипадали. Шпіци черевиків мають бути відпорні на удари й топтання, тому уштивнюємо їх вшиваючи в них вкладки з доброї шкури. Тепер найчастіше вживають нашивання подібних накладок на верху.

Підошви з пруживої і міцної шкури пришиваємо так, щоб їх берег закінчувався рівнобіжно з верхами. В пятовій частині підкладаємо кусок шкури середньої грубости, котру прикріплюємо разом зі сподом. Дальше з-під споду набиваємо на поперек вузкі паски з підошвової шкури.

При цьому взутті все треба узгляднити ще побажання й вимоги замовляючого.

Конструкцію футболівок опираємо на взорах рис. 8 і 9., на яких моделюємо собі форму після моделів, залучених на кінці підручника.

г) Руханкові сандалки.

Руханкові сандалки, або капці, виробляємо з мягкої і елястичної шкури або полотна. Гнучкі підошевки з пасової шкури пришиваємо навідворіт, а опісля знова вивертаємо й формуємо на копиті. При роботі треба памятати про гестки. Найлінії рухомої рисуємо закладково-лубовий кут на 80°, додаючи тільки ступнів, кілько цм має запяток. На повсталій,ізза цього кута, простій „А-У“ відтинаємо висоту закаблука, беручи на неї пяту частину довжини ноги з додатком 1 цм.

Цей сандалик до шнурування показує нам рис. 17.

Домашні сандалки ріжняться від руханкових тим, що на підбитті пришевки мають язичковий викрій, **рис. 18.** Лінія через пяту має 2 цм обни-

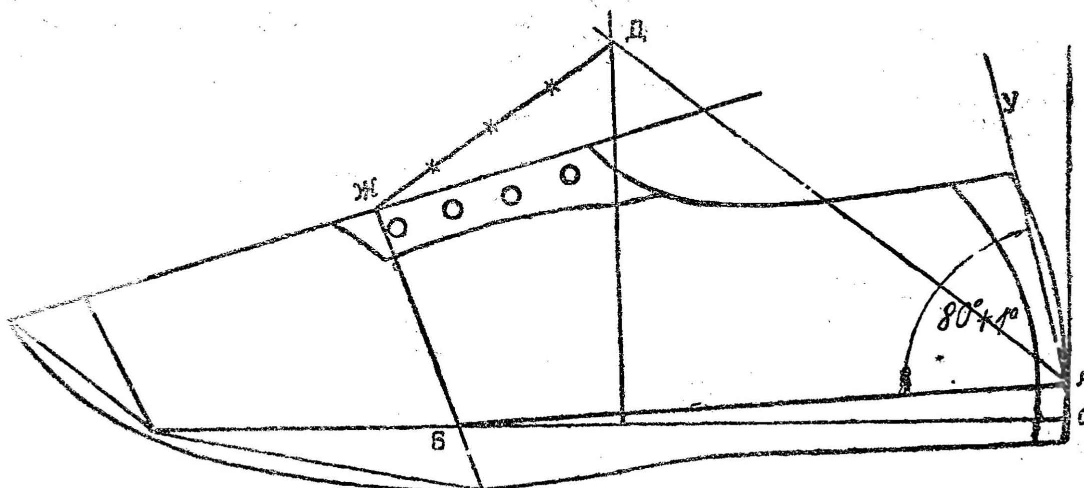

Рис. 17. Руханкові сандалки

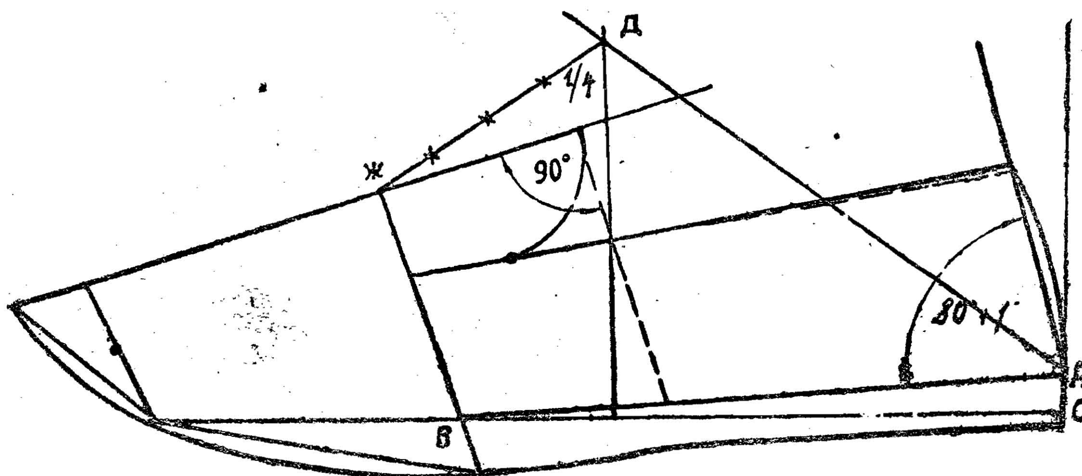

РИС. 18. Домашні сандалки.

практичніші є виворотки. Часто домові сандали шиємо на зовні, підтинаючи підошевку і підкладаючи між неї і пришевку (союзку) пасок замість кедри.

В конструкції немає нічо надзвичайного, тільки лінію замкнення „Ж—Д“ ділимо на 4 частини, роблячи на 3-тій точці викрій халявки. Саму халявку знижуємо, скорочуючи лінію через пяту від підбиття (точки Д) на 2 цм. З тої точки провадимо просту через „Ж“ до носа. В точці „А“ до ження. Напроти четвертої частини лінії „Д-Ж“ тягнемо просту під кутом 90° до продовження лінії, що повстала з простої, потягненої через точку обниження лінії підбиття в напрямі „Ж“.

Найглибший викрій на язичок зачинається 3 цм перед лінією пальців.

Міра на повищі сандалки:
Ч. 36/24, пал. 21, (рис 22), підб. 30, зап. 1, кут 40°+1°.

Крій півчеревиків

а). Півчеревик звичайний.

Ч. 43/28,6, пал. 25, рис 26), підб. 35, зап. 2, кут 40^0+2^0.

Конструкцію півчеревиків виконуємо точно після міри без ніякого додавання.

Форму будуємо на конструкційних лініях,як звичайно. Тут для нас середня лінія і лінія кістки цілком злишні. Конструкцію на **рис. 19** замикаємо від лінії підбиття (через пяту) від точки „Д“ довкруги. Замкнення лубу переводимо лінією „А-У“, що її вичеркуємо під кутом 80^0 до лінії рухомої, додаючи до нього тільки ступнів, кілько цм має запяток. На тій лінії відтинаємо височину задної частини півчеревика з $1/5$ довжини ноги, додавши до ньої ще 1 цм. Халявка від лінії підбиття в напрямі від „Д-Ж“ має мати відступи $1^1/_2$ — 2 цм, найрадше около $1/5$ частини лінії „Д-Ж“. Знова, щоби краще можна було вичеркнути заокруглення халявки, рисуємо собі поміччну лінію до згаданої точки відступу на „Д-Ж“ під кутом 90^0.

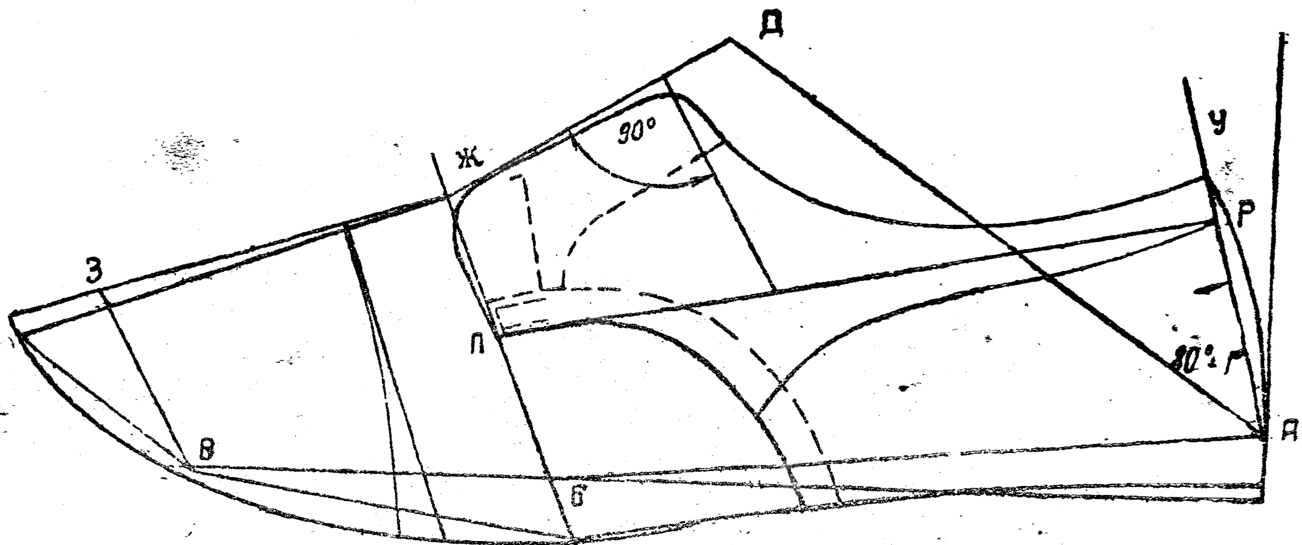

РИС. 19. Півчеревик звичайний.

б). Краєвий спортовик.

Ч. 40/26,6, пал. 23, (рис 24), підб. 33, зап. 2, кут 40^0+2^0.

Дуже цікавий і вигідний півчеревик подає нам **рис. 20.** Він здобув собі признання серед роверистів іза своєі практичности.

Тут звернемо увагу на деякі ріжниці у його конструкції. В ньому найважніше те, що закаблуки не мають задного шву, але їх кроїмо з одностайної шкури, згинаючи на лінії „А-У“. Лінію підбиття „А-Д“ вичеркуємо, як звичайно, до лінії рухомої під кутом 40^0, додаючи до неї тільки ступнів, кілько цм має запяток, а знова лінію лубу „А-У“ провадимо до лінії рухомої під кутом 75^0, додаючи до неї також тільки ступнів, кілько цм має запяток. На висоту цеї лінії беремо $1/5$ часть з довжини ноги, додаючи до неї ще 1 цм. Продовження на загин робимо теж на тій самій лінії від „А“ в долину, додаючи $1^1/_2$ цм. Дербу можемо для фасону рисувати навіть поза половину

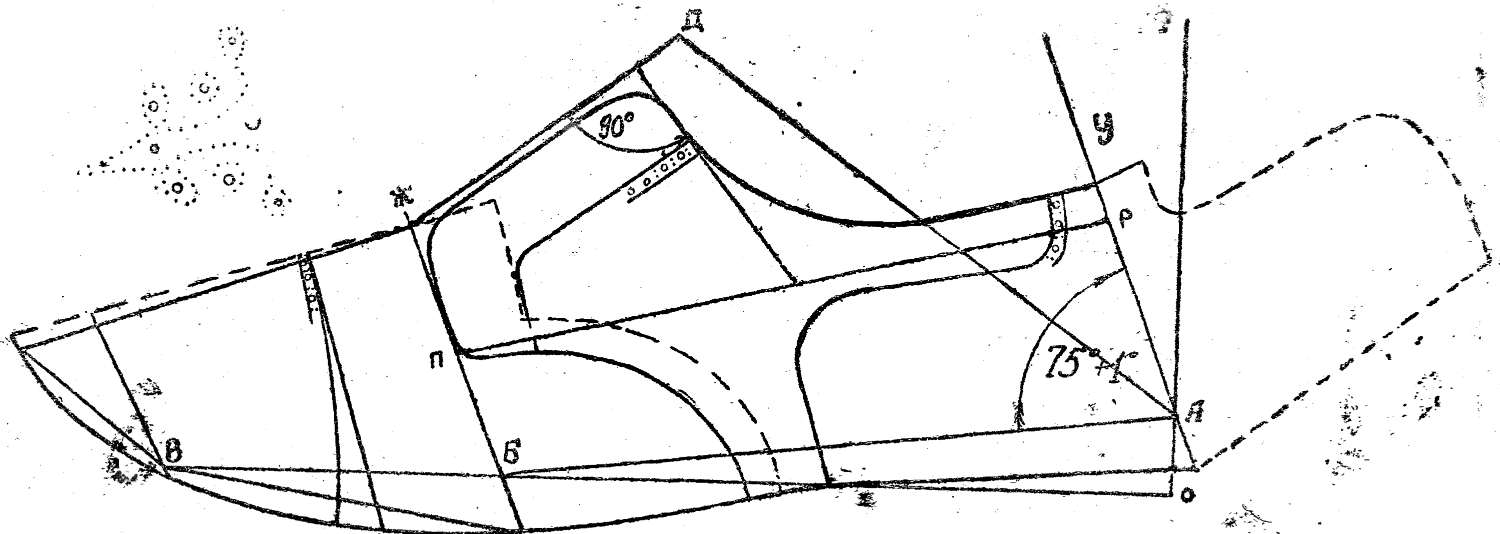

РИС. 20. Краєвий спортовик.

лінії пальців. Решту вичеркуємо без змін, як подає попередній уступ.

Цей рід взуття, виконаний з доброї коліровoї шкури, гарно удекорований з ажуровими „шпіцами“, може конкурувати з найгарнішими моделями пребагатої вистави.

в) Вітрівки.

Ч. 42/28, пал. 24, (рис 25), підб. 34, зап. 2, кут 40°+2°.

Вітрівки, на **рисунку 21.**, характеризуються тим, що мають на хребті розтяті союзки, котрих як в півчеревику звичайнім (уст. а). Пасок зачинається 1 цм. низше лінії підбиття „АД“. Його ширина не сміє перевисшати 1½ цм. Зараз за паском на лінії „ДЖ“ є віддаль на ¾ цм. від якої починається союзка (пришва). Пасок і союзка біжать під кутом 95° до лінії „ДЖ“. Розтини на союзці робимо собі довільно, але так, щоб до взуття, на випадок дощу, не протікала вода. Розтини на кінцях все заокруглюємо діркачем ч. 1., щоби дальше не проривалися, та ще їх обшиваємо враз з футрівкою. Ті вітрівки догідні тим, що можемо їх виробляти з кількох кусків шкури.

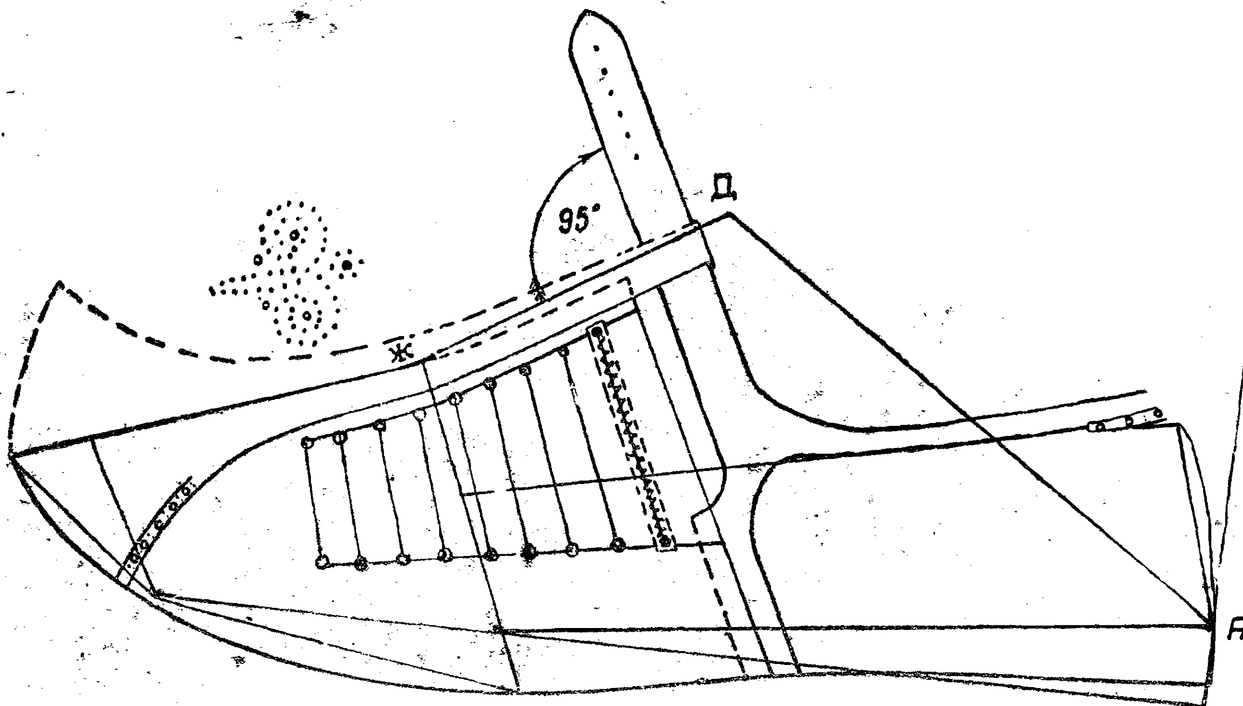

РИС. 21. Вітрівки.

шев криється під дірковатим паском (ажуровим) до прикраси. Оцей хребтовий пасок заступає в долині шпіц-капку, а в горі творить шлюфку на пасок до спряжки.

Конструкційні лінії біжать в ньому так само,

Маємо ще вітрівки з порозтинаними в горі союзками, але ті вимагають для себе більш одностайних шкур, зате не потребують хребтового паска. Знова у конструкції нічим не ріжняться від попередніх.

Жіночі крої

а) Крій на ґуми.

Ч. 38/25,3, пал. 21, (рис $21^1/_2$), підб. 30, кістк. 20 лит. 23, вис. хал. 18, зап. 3, кут 40°+3°

Для старенеьких жінок-бабусь поручаємо вигідне на низьких запятках взуття з бічними ґумами в цілковитих халявках, які не треба шнурувати.

Насамперед рисуємо собі конструкцію цего взуття, **рис. 22,** і точно замикаємо її лініями після рис. 10, а дальше, подібно як на рис. 13., вичеркуємо на нім конструкційний засяг, в якому має міститися ґума. З огляду на високі халявки, середні будуть розшиті з клином. Взірець можемо виконати в цілості, або дати халявки осібно й окремий обклад. Тоді халявки та ґуми не заокруглюємо, а підшиваємо її під обклад.

Найвідповідніші жіночі верхи на ґумах робимо з кальошевим обкладом, а якщо хочемо робити одностайні верхи, то краємо як чоловічі на ґумах і даємо зі середини клинчик; дальше саму халявку штукуємо зі середини на половині ґуми, як це подають на рисунку черточки при $Я_1$. Знова лінію „Д-Ж" ділимо на три рівні частини, означуючи з них першу від Д через „$Д_1$", через яку провадимо просту з кінцевої точки „З". Новоодержана чертркована лінія стає правдивою серединою крою.

б) Крій мештів.

Ч. 36/24, пал. 20, (рис. 22), підб. 28, зап. 5, кут 40° + 5°.

Конструкційний взірець рисуємо точно за правилами, що на їх підставі ми робили шкіц на півчеревики чоловічого взуття, рис. 19.

Маючи замкнену конструкцію, як подає **рис.** 23, моделюємо собі взір після бажаного фасону.

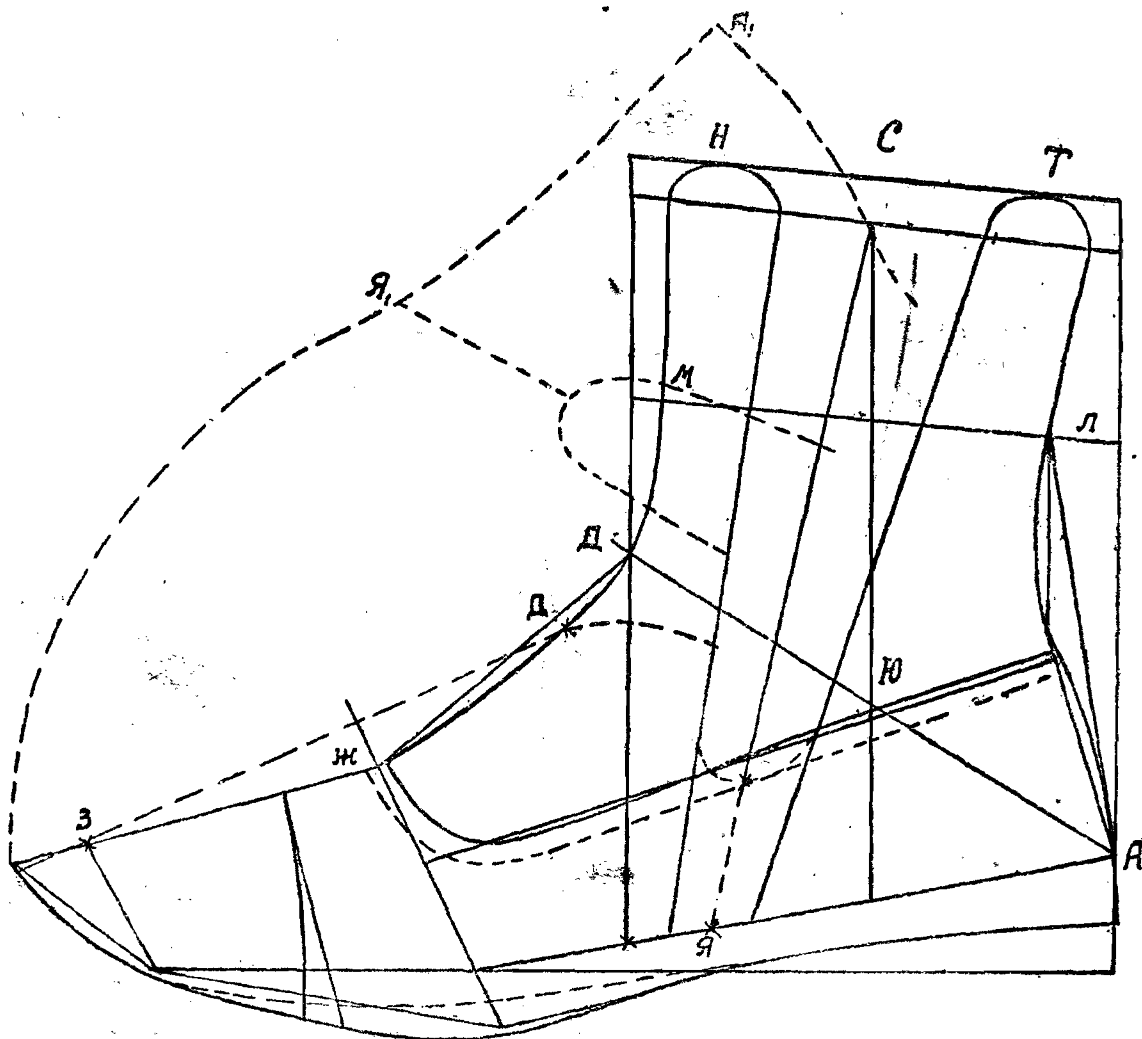

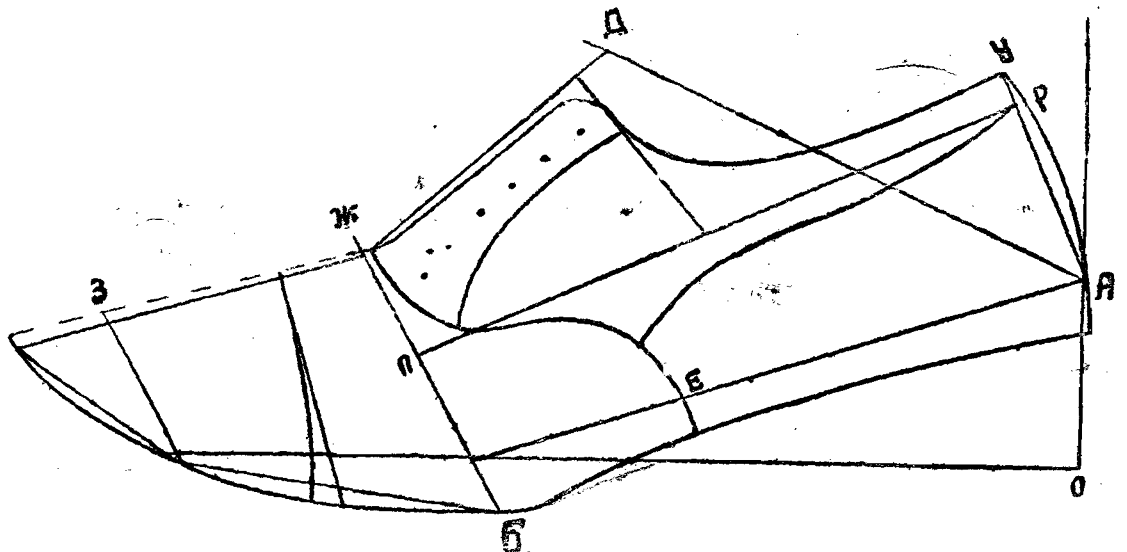
РИС. 22. Крій на ґуми (жіночий)

в) Жіночі пантофельки.

Ч. 39/26, пал. 22, (рис 23), підб. 32, зап. 5, кут 40°+5°.

На рис. 24. для більшої ясности подаємо простенький начерк жіночого пантофелька. Він має конструкційну будову ту саму, що мешт. Новістю в ньому являється уклад паска, який може занимати положення від лінії підбиття на відтинку 3 центиметрів від „Д-Ж", як нам до вподоби. В тому відтинку пасок має лежати на оси, вичеркненій до лінії „Ж-Д" під кутом 90°. Пасок запинаємо спряжкою, або на затріску, або ґузик При тій нагоді навчимося після міри витинати в паску дірку на ґузик, щоби він не стискав ноги, або не був завільний. В тій цілі заточковуємо собі місце, що

РИС. 23. Крій жіночих мештів.

проти його по протилежному боці буде припнятий ґузик. Тепер віддаль між точкою осередка ґузика, а лінією „Д-Ж" переносимо на другу половину паска. В самому вершку цьої перенесеної довжини витинаємо дірку. Пасок продовжуємо поза дірку ще на 1 цм. На кінець, конструкційний взір прибираємо згідно з модою гарними десенями.

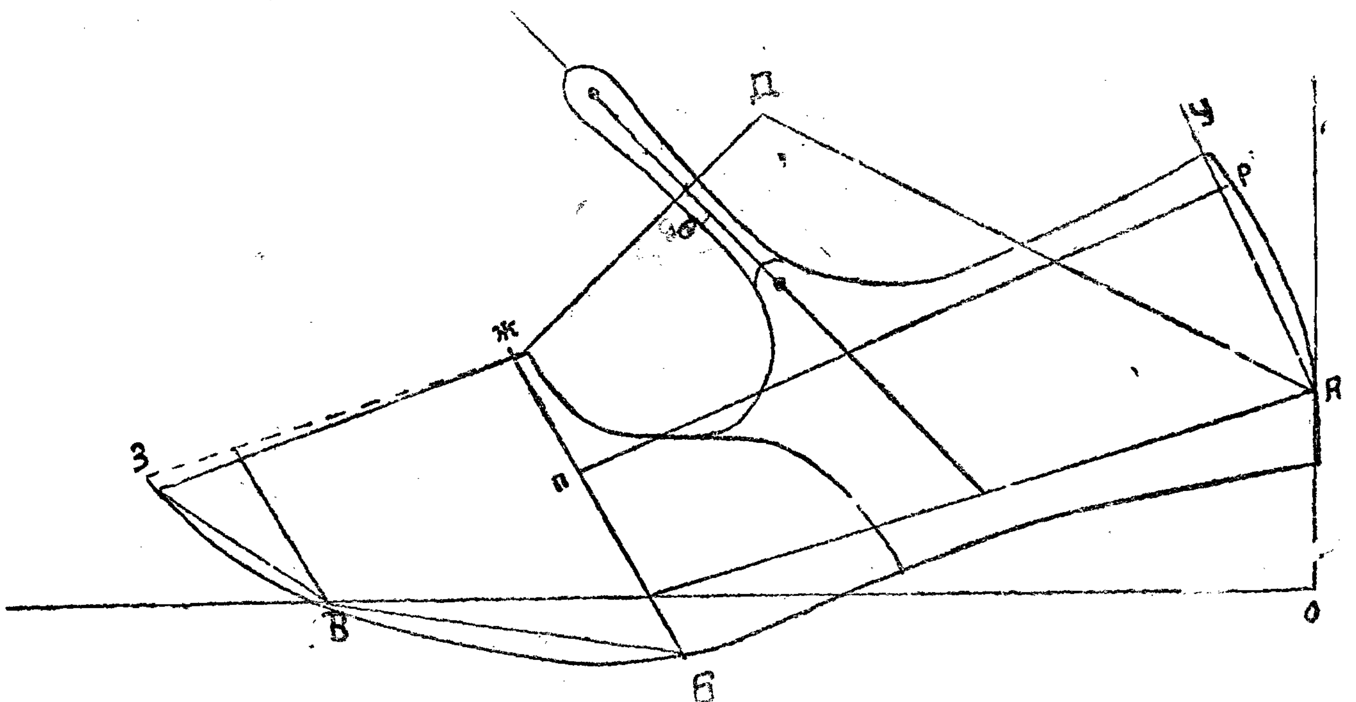

РИС. 24. Жіночий пантофельок.

Ортопедичне взуття

Як вже знаємо, в житті трапляється мало цілком нормальних ніг. Коли здеформування стіп невеликі, то ще сяк так даємо собі раду. Найгірше маєтьс справа з ногами-каліками. До них належать всякі плоскі стопи, дуже часто нещасливо викривлені у підбитті, з ґулями на кістках, ба навіть нерівної довжини. Люди з такими ногами в недібраному взутті скоро мучаться, терплять біль і почуваються дуже нещасливі. Взуття виконане так, що нога в ньому мимо всіх вичислених недомагань почувається як в нормальному, а людина не відчуває в собі ні втоми, ні болю, називається ортопедичне.

Кожний швець (свого роду ортопедист), що занимається виконанням ортопедичного взуття мусить знати добре матеріял, свій фах і мати довголітню практику.

При продукції ортопедичного взуття маємо мати на увазі між іншими ще такі 4 головні домагання: 1) відповідну селекцію (добір) сирівця на виріб, 2) пластичне уформування взуття, передусім сподів, 3) скріплення халявок на підбиттю і в тих місцях, що мають служити за підпертя, та 4) фасон, який має відповідати ріжним типам і випуклинам ніг щодо форми, довжини стопи і її склепіння. Чим старанніше й точніше в тому випадку будемо працювати, тим кращі осягнемо висліди. Дальше, чим краще запобіжимо терпін-

ням клієнтів, тим більше здобудемо собі їхнє довіря та запевнимо собі заробіток на будуче.

В наступних уступах на конструкційних рисунках запізнаємося з кількома структурами ортопедичного взуття та узглянимо все те, що може усунути всякі недомагання людської стопи.

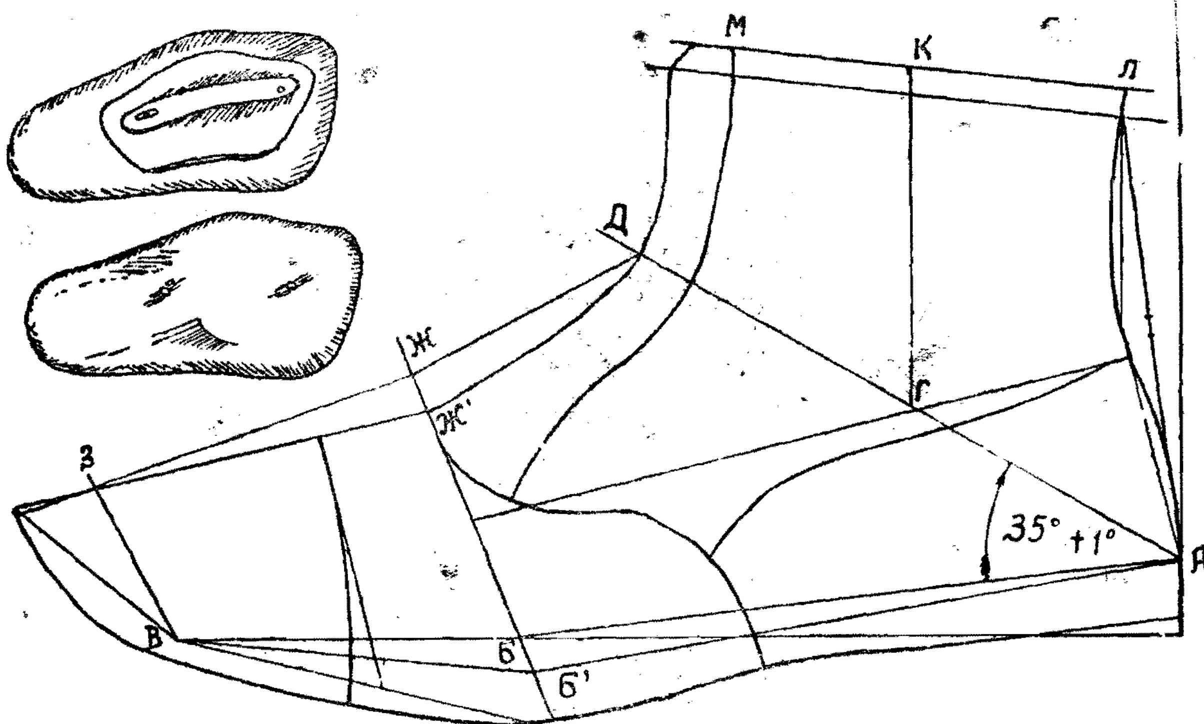

РИС. 25. Крій на плоску ногу. РИС. 26. (вгорі). Вкладки.

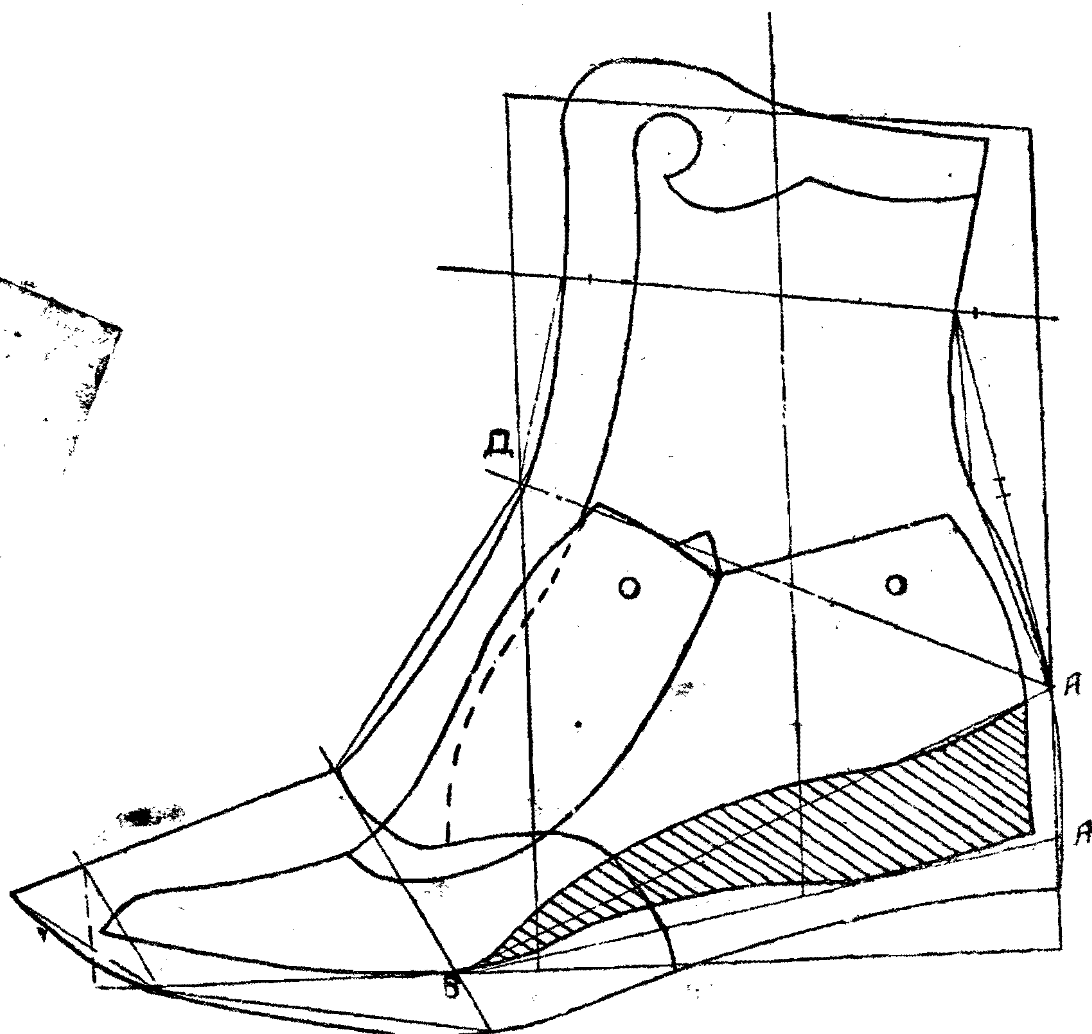

РИС. 27. Ортопедичний крій з ½-корком.

а) Плоскі ноги.

Ч. 42/28, пал. 24, (рис $24^1/_2$), підб. 33, кістк. 24, зап. 2, кут 35^0+2^0

Конструкційний взірець, **рис. 25**, починаємо від кута 35^0 і начеркуємо після знаних правил та робимо кінцеве замкнення. Опісля на лінії пальців „Б-Ж" обнижуємо крій на 1 цм. зате додаємо той центиметер крою в долі, в точці балю „Б". Цей спосіб крою для плоскої ноги практикуємо у всіх випадках плоскої ноги у чоловіків і жінок. У останніх обнижуємо крій навіть на $1^1/_2$ цм. Якщо до цего роду ортопедичного взуття вживаємо вкладок після **рис. 26**, то на конструкції лінію підбиття побільшуємо на 1 цм., а лінію пальців на ніг, а другий з цілими вкладками до замітно коротших ніг. Вкладки виробляємо з корка. Перші відносяться до ніг, коротших від 1—4 цм., а другі до коротших, навіть на 10 цм.

Рисунок 27 представляє нам конструкцію ортопедичних черевиків на пів-корок.

Ч. 36/24, пал. 20, (рис 21), підб. 30, кістк. 20, литк. 23, вис. халяв. разом з корком 21, корок 4 цм., зап. 3, кут 40^0+7^0.

Рисунок починаємо від лінії тяготи, лінії ходу під кутом 90^0, витинаючи на першій висоту запятка і над нею висоту корка. Ті дві точки лучимо простими з точкою балю „Б", яка міститься на $^2/_3$ довжини ноги на лінії ходу. Дальше від лінії кор-

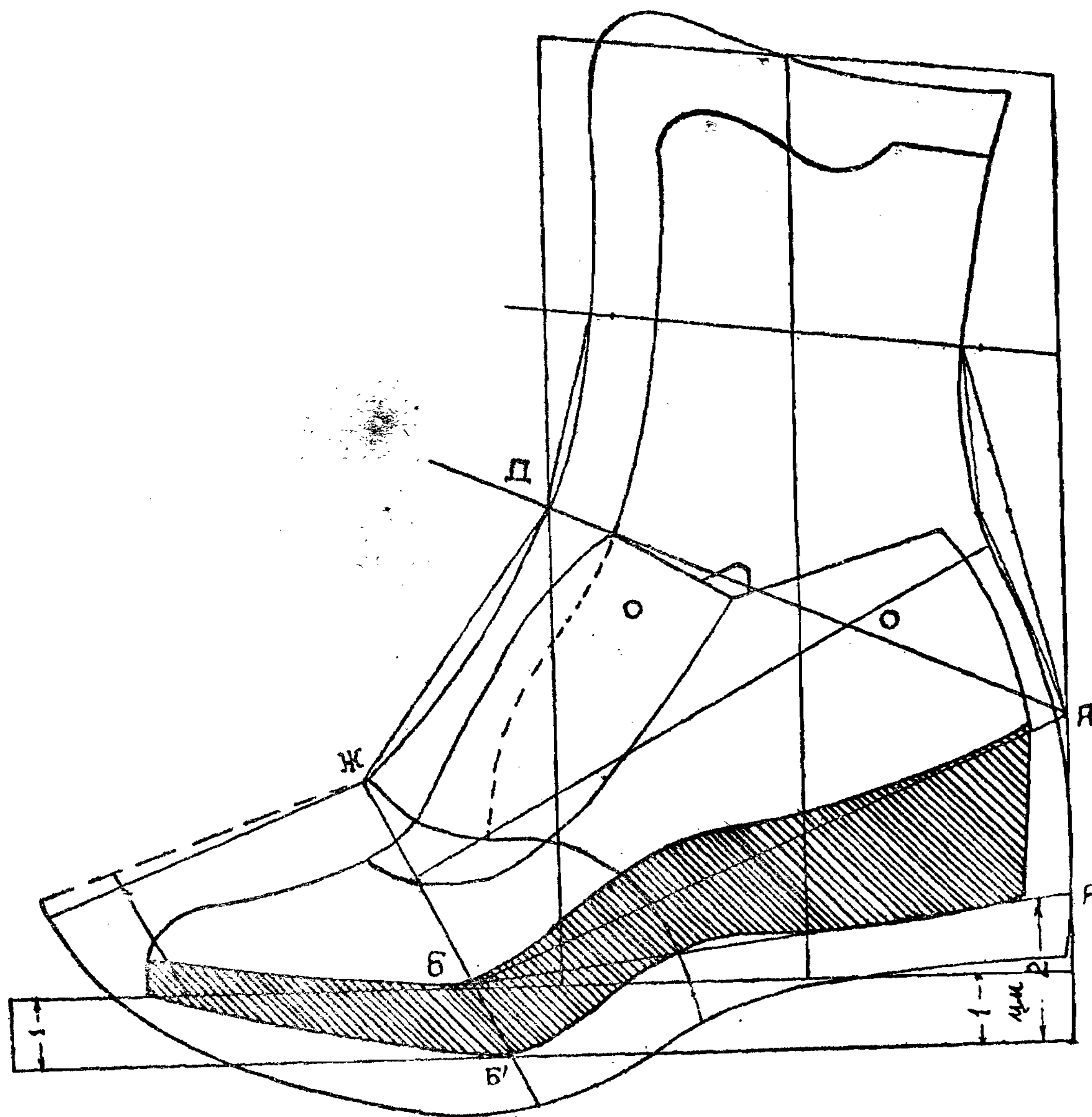

РИС. 28. Ортопедичний крій з цілим корком.

$^1/_2$ цм. Ці вкладки набуваємо в більших складах взуття, але вони придаються не до кожної ноги, тому в тій справі найкраще вдатися до найближчого ортопедичного варстату, щоби після відливу їх собі як найкраще допасувати.

б) Короткі ноги.

Дуже часто трапляється так, що в наслідок хороби комусь скоротиться нога; такий осібняк мимо нормальної стопи, не може рівно ходити, налягаючи на ногу. Для тих людей маємо два роди взуття, один з півкладками до мало-що коротших ка рисуємо собі взір, як це ми навчилися при рис. 8, 9 і 10. Все памятаємо, що до кута підбиття додаємо тільки ступнів, кілько цм. має запяток з корком, в нашому випадку 7^0. Тим самим при куті пальців від 110^0 віднімемо два рази стільки ступнів, цебто 14^0. Решту взору вичеркуємо вже без змін до самого кінця.

З рисунку викроюємо як найпростішу форму так, щоби цілий верх складався з пришевок без капок і двох халявок. Устілки (бранзолі) даємо з такої самої шкури як закладки, а корок допасовуємо точно до копита, наклеюючи на ньому до-

брим клеєм тоненьку бранзлівку, шоби не стирався корок.

Другий рід ортопедичного взуття з цілими корками подає нам рис. 28.

Конструкційний взір починаємо рисувати, як при попередньому взуттю, але тут цілу конструкцію підвисшуємо на стільки центиметрів, кілько їх має корок в балю Б. Через точку підносу тягнемо рівнобіжну до лінії ходу. Нова рівнобіжна стає тепер для нас основою так, що на попередню не звертаємо вже найменшої уваги, а лиш її уважаємо за лінію ходу. Решту взору конструуємо точно, як це ми робили на рис. 27.

Взір рис. 28. будуємо для легшого порівнання на помірах попереднього з тим, що вис. халявки даємо 24 цм. зап. 2 цм., корок в зап. 5 цм., корок в балю 2 цм., кут 40⁰ + 7⁰.

Обидва рисунки 27 і 28 представляють нам конструкцію ортопедичного жіночого взуття. При чоловічім взуттю, даємо дещо нижчий корок в запятках, а вищий в балю. Знова височину халявки даємо по лінії кістки. Зміни в корку наступають тут ізза відмінної будови копита, яке в чоловічому взутті зі споду більше плоске, а в жіночім більше ломане (вгнуте) відповідно до висоти запятка.

Крій дитячого взуття

Дитяче взуття має бути обширне й вигідне, щоб не здержувало природнього росту ноги та не здеформувало стопи. Робимо його найпростіше зі широкими носиками і низькими запятками. Шкуру вибираємо мягку, еластичну й добре пропускаєму піт, тому ґумове взуття дя дітей не здорове.

Конструкційний взір має деякі зміни, а саме: кут підбиття виносить 36⁰, але до нього додаємо тільки ступнів, скільки цм. має запяток. Дальше лінію кістки обнижуємо на 1 цм. та робимо на ній ½ цм. пересув халявки вперд (ЛКМ). Точку лубового перегину уставляємо також в ½ цм. віддалі від И в напрямі У.

Дитяче взуття обнимає обсяг від 18—30 числа.
Наступними шкіцами представимо 3 роди дитячого взуття.

I. Сандалки немовлят.

Ч. 18/12, пал. 12½ (рис. 13), підб. 17, кут 36⁰

Рис. 29 подає нам структуру малесенького дитячого сандалка без запятків.

II. Черевички для дітей.

Ч. 21/14, пал. 15, (рис 16), підб. 20, кістк. 14, лит. 15½, вис. хал. 10, зап. 1, кут 36⁰+1⁰.

На рис. 30 виразно бачимо 1 цм. обниження кістки в конструкційному взорі на взуття дітей підростків.

III. Середняк.

Ч. 30/20, пал. 18, (рис 19), підб. 25, кістк. 17, литк. 18½, вис. хал. 12½, зап. 2, кут. 36⁰+2⁰

В цьому крої, рис. 31., на взуття 6—8-літніх дітей середняків, лінії кістки не обнижуємо. Кута держимося все ще меншого тому, що діти в тому віці не мають ще високого підбиття.

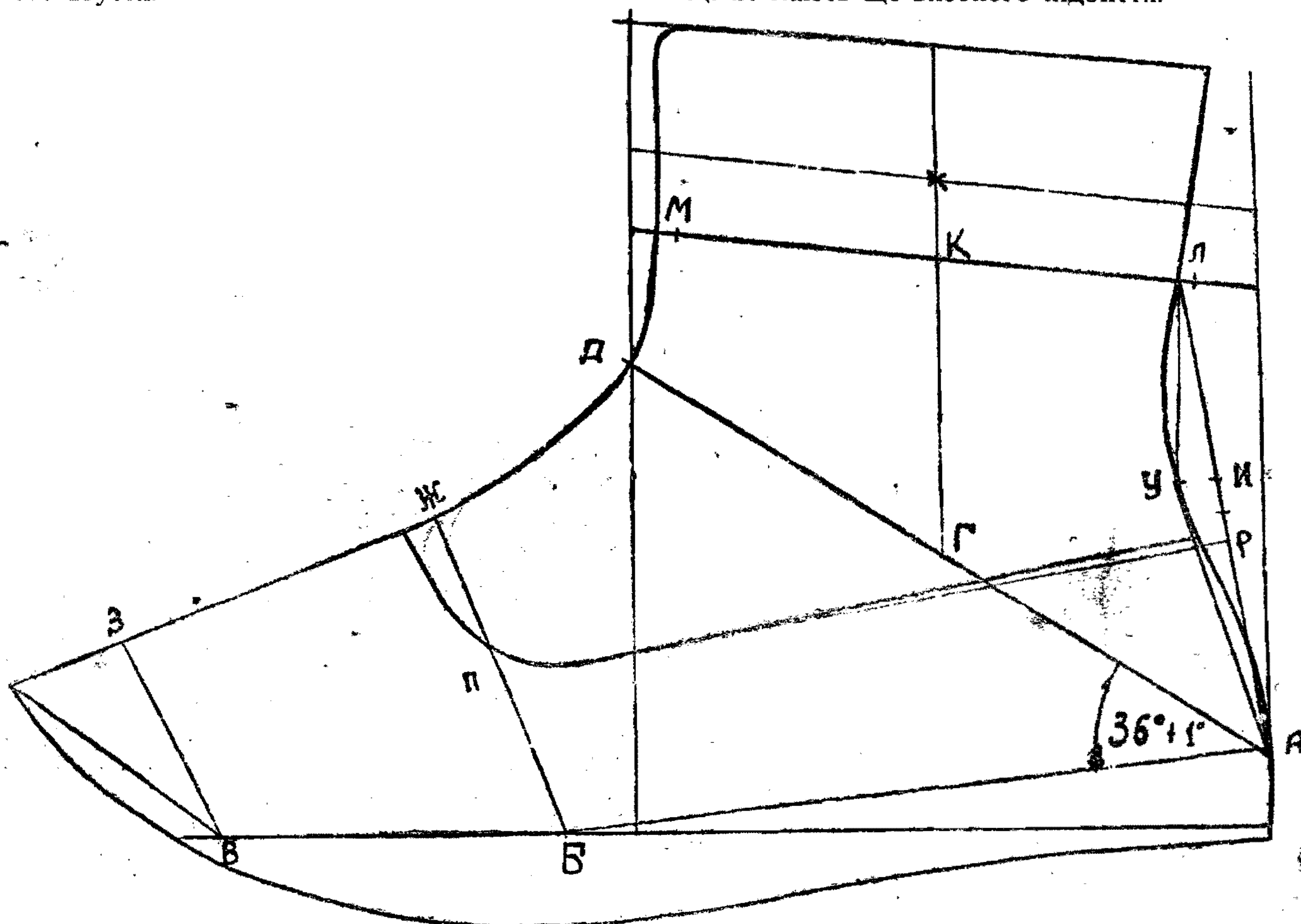

РИС. 30. Черевичок для дітей.

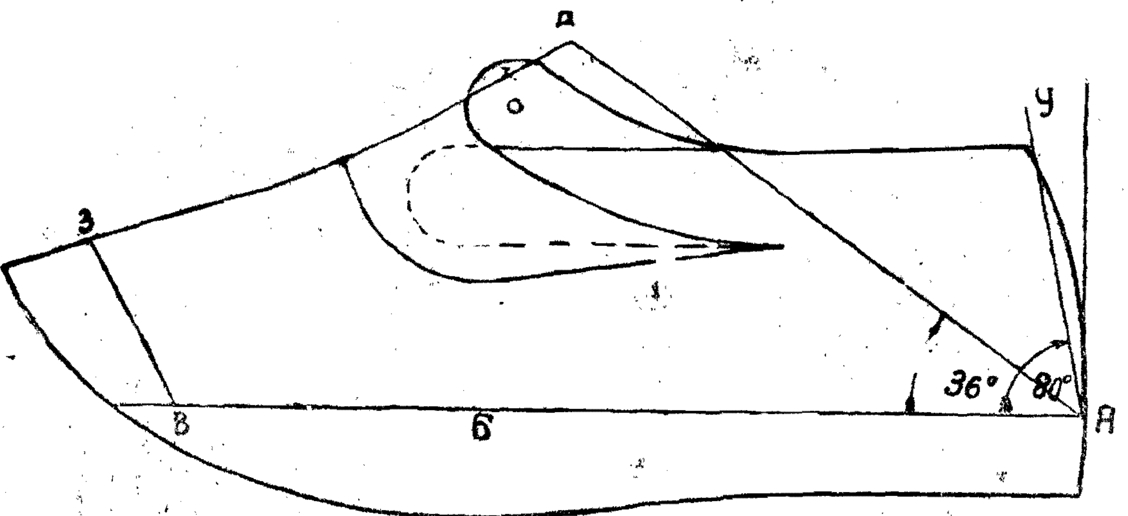

РИС. 29. Немовлячі сандалки.

РИС. 31. Середняк.

ЧОБОТИ

а) ЧОЛОВІЧІ:

І. Угнівці - валкованці.

Це рід наших стародавних чобіт, які помалу заникають, але в господарстві мають ще неабияке значіння, бо складаються тільки з двох головних частин, тобто передків і закаблуків враз з халявками. Передки зі закаблуками зшиті тільки двома бічними швами. Такі чоботи надзвичайно довго носяться і витривалі на болото й ріллю тому, що ізза двох сильних швів не так скоро поряться. Робимо їх з найсильнішої юхти.

Цілий рисунок угнівців-валкованців обнимає лише дві частини, цебто окремо вичеркуємо конструкцію закаблуків, рис. 32 а, — та зовсім окремо передків, рис. 32 б.

Конструкцію розпочинаємо від рисування прямого кута, міряння довжини стопи, височини запятка і т. д., як у закаблуках так і в передках.

Рисунки **32 (а-б)** вичеркнемо собі після правил на підставі такої міри:

Ч. 42/28, пал. 24, (рис 25), підб. 34, литк. 38, вис. хал. 42, зап. 2, кут 40^0+2^0.

Найперше рисуємо конструкцію лінії закаблуків. Ріжниця в конструкції наступає тут у середній лінії. Не рисуємо її через середину лінії підбиття, але від половини рухомої лінії з точки „Й" в гору до точки „Т", що віддалена від „Л" на $1/4$ ширини литки. Відтинок „ЙТ" визначує нам височину халяви й границю головного шву, якому в $3/4$ його висоти надаємо 1 цм. крою на литку, та 1 цм. в самому долі на закладку. В той спосіб одержаною луковатою лінією робимо викрій. На височину закладки відтинаємо від „А" в гору $1/5$ довжини ноги. Знова, щоб халява під коліном не виходила надто просто, то її стинаємо трохи скосом до заду під кутом 88^0 в точці М, або 92^0 в точці Л.

Вправившись зі закаблуками, приступаємо до передків, рис. 32 б. Конструкцію рисуємо так, начеби нас рис. 32 а нічого не обходив, — знова від початку. Точку „$З_1$" на кінцевій лінії лучимо з точкою підбиття „$Д_1$". Одержану лінію продовжуємо в напрямі „$М_1$" так, щоби відтинок „$Д_1$-$М_1$" рівнався тій самій довжині, яку має відтинок „Д-М" на рисунку 32а. Цей відтинок можемо дещо продовжити, з огляду на валкування, при якому шкура дещо збігається. З точки „$М_1$" тягнемо просту під кут 88^0 до „$Т_1$" відтинаючи на ній $1/4$ ширини литки. З „$Т_1$" дальше тягнемо просту до середини лінії підбиття в точці „$Г_1$", а звідси прямову до лінії ходу, попри яку додаємо ще $1/2$ цм. крою на завалкування. Комбінація конструкційних ліній валкованця вже сама від себе дає йому таку довжину, що на шпіці не даємо йому ніякого продовження. Кінцеву лінію вичеркуємо під кутом 60^0, відтинаючи на ній $1/6$ міри в пальцях і додаючи ще 1 цм. У всіх попередніх родах взуття на загин ми давали $1^1/_2$ цм., але тут цей загин поменшуємо на стільки довжини, скілько самочинно продовжується лінія пальців. В закаблуках від „А" в долину на загин додаємо як звичайно $1^1/_2$ цм. крою.

ІІ. Запорізький чобіт.

Цей чобіт перейшов ріжні стадії свого розвою та вже в дечому змінив свій крій. На рис. 33. представимо його крій після правил так, як це він виглядає сьогодні.

Міра до рисунку:

Ч. 42/28, пал. 26, (рис $25^1/_2$), підб. 32, кістк. 22, литк. 36, вис. хал. 42, зап. 2, кут 40^0+2^0.

Конструкційний взір враз із замкненням будуємо як при черевиках. Отож приступаємо до формування підбиття і ширини штук. Отже, щоби нога легко входила в чобіт, повстало нове правило, що каже: **Ширина штук (фалдів) має мати тільки центиметрів, кілько їх має лінія підбиття (через пяту) „А-Д".** В тій цілі тягнемо через точку згинання „Д" рівнобіжну до рухомої лінії. На неї переносимо довжину лінії підбиття, але так, щоб вона пересувалася около 1 цм. взад поза лінію тяготи. І так у висліді цего всего підбиття пересунеться дещо в перед. Через кінцеву точку пересуву рисуємо правдиву лінію ширини халявки. Середня лінія служить до визначення нам височини халявки „І-Т" і її горішнього берега під кутом 95^0, як також ширини литки на $3/4$ її висоти. На височину закладок (фталєдрів) відтинаємо на лінії тяготи від „А до Р" $1/5$ довжини ноги, а на їх ширину $1/3$ довжини ноги, але вже на рухомій лінії. На переді взору вичеркаємо пришевну шийку. Лі-

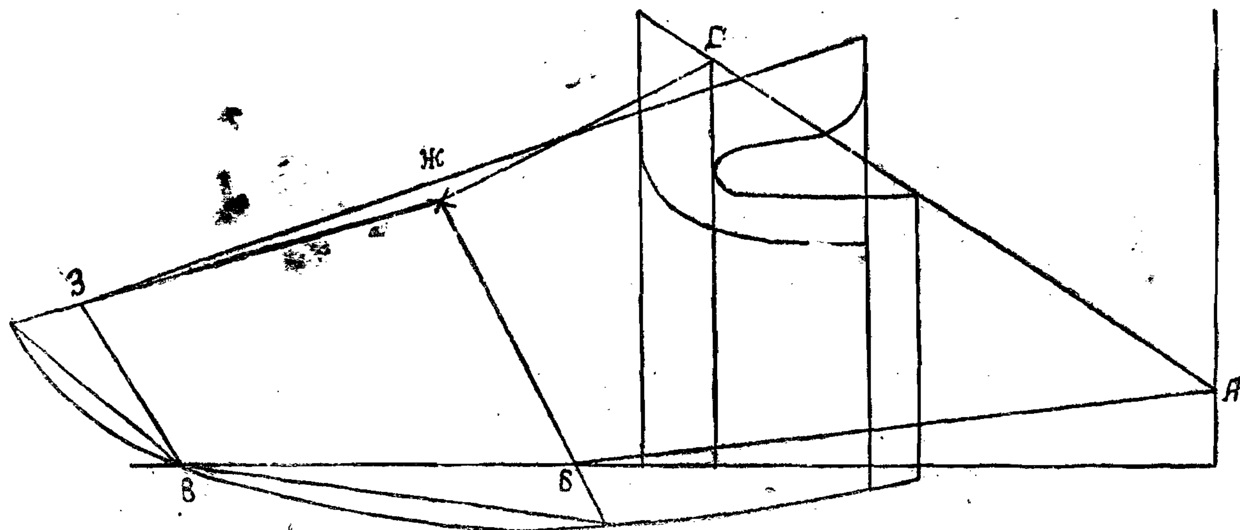

РИС. 32 (а). Запорізький чобіт (перед).

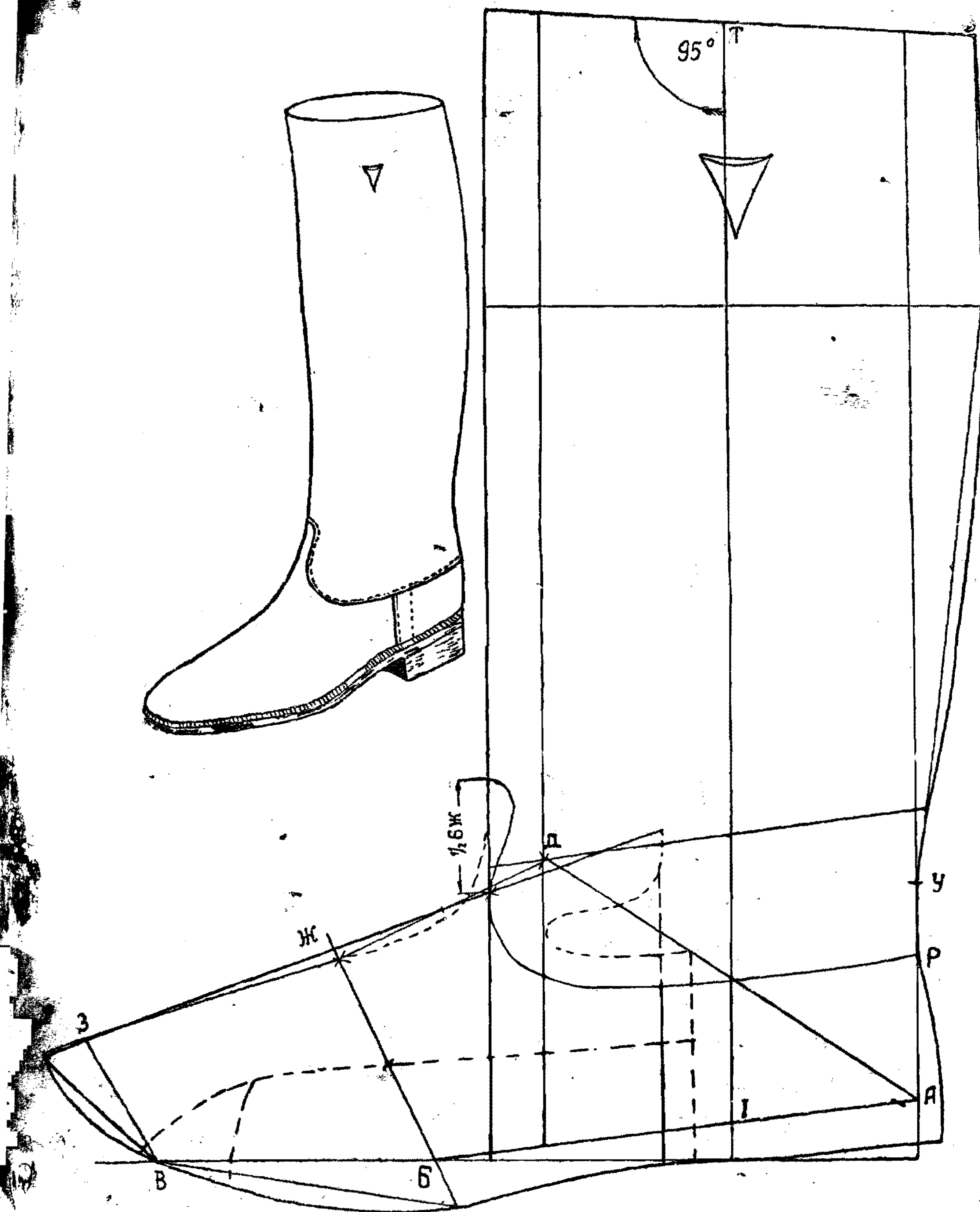

РИС. 33. Запорізький чобіт.

нію „Д-Ж“ ділимо на середині, через яку тягнемо просту від точки „З“. Ця проста творить на новій лінії ширини халявки точку пересічи, від якоїназначуємо до гори висоту шийки половиною довжини лінії пальців „Б-Ж“.

Маючи повищі дані, вже точно можемо собі викроїти гарні верхи на добрі чоботи.

Чоботам з мягкої шкури ніколи не зашкодить дати напружник — довший при мягких шпіцах, а коротший при твердих, як показують чертковані лінії.

III. Англійський чобіт.

Міра: Ч. 42/28, пал. 26, (рис 25½), підб. 32, кістк. 22, литк. 36, вис. хал. 42, зап. 2, кут 40°+2°.

Останньо дуже модні стали англійські чоботи. Зачисляемо їх до люксусового взуття. Ріжняться від попередніх тим, що мають рівніші халяви зі заднім паском та високі фталедри т. зв. ґольфи.

Горою забезпечуємо їх паском ширини около 1 цм., щоби краще замикав халяву та держав її на властивій височині.

Рис. 34. представляє нам англійський чобіт з окремими його частинами. Мягку халяву для гарної форми піддержує зі заду від середини пасок зі шкури подібної, як на кедри. З гори є він на 5, а з долу на 3 цм. широкий. Дальше з гори уштивнює халяву довкруги 10 цм. пасок з бранзлевої шкури.

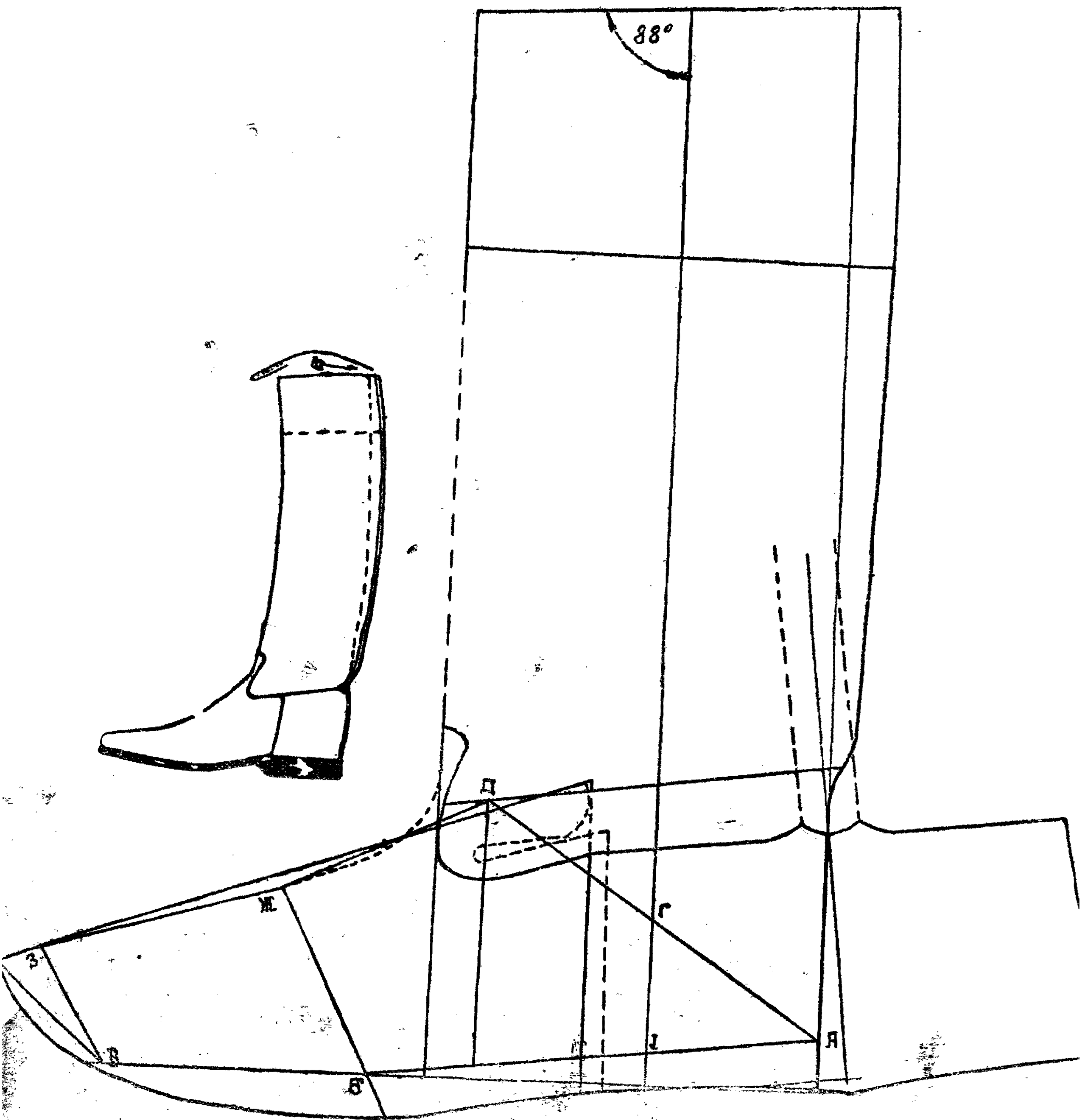

РИС. 34. Англійський чобіт.

Жіночі чоботи

Ч. 38/25,3, пал. 25, (рис 23), підб. 31, (кістк. 25), литк. 36, вис. хал. 38, зап. 5, кут 40°+5°.

Конструкцію жіночих чобіт показує нам рис. 35. Не відбігає вона зовсім від правил і конструкційних ліній чоловічих чобіт, рис. 33. Має тільки дещо відмінне уформування литки й инше замкнення горішнього берега халяви.

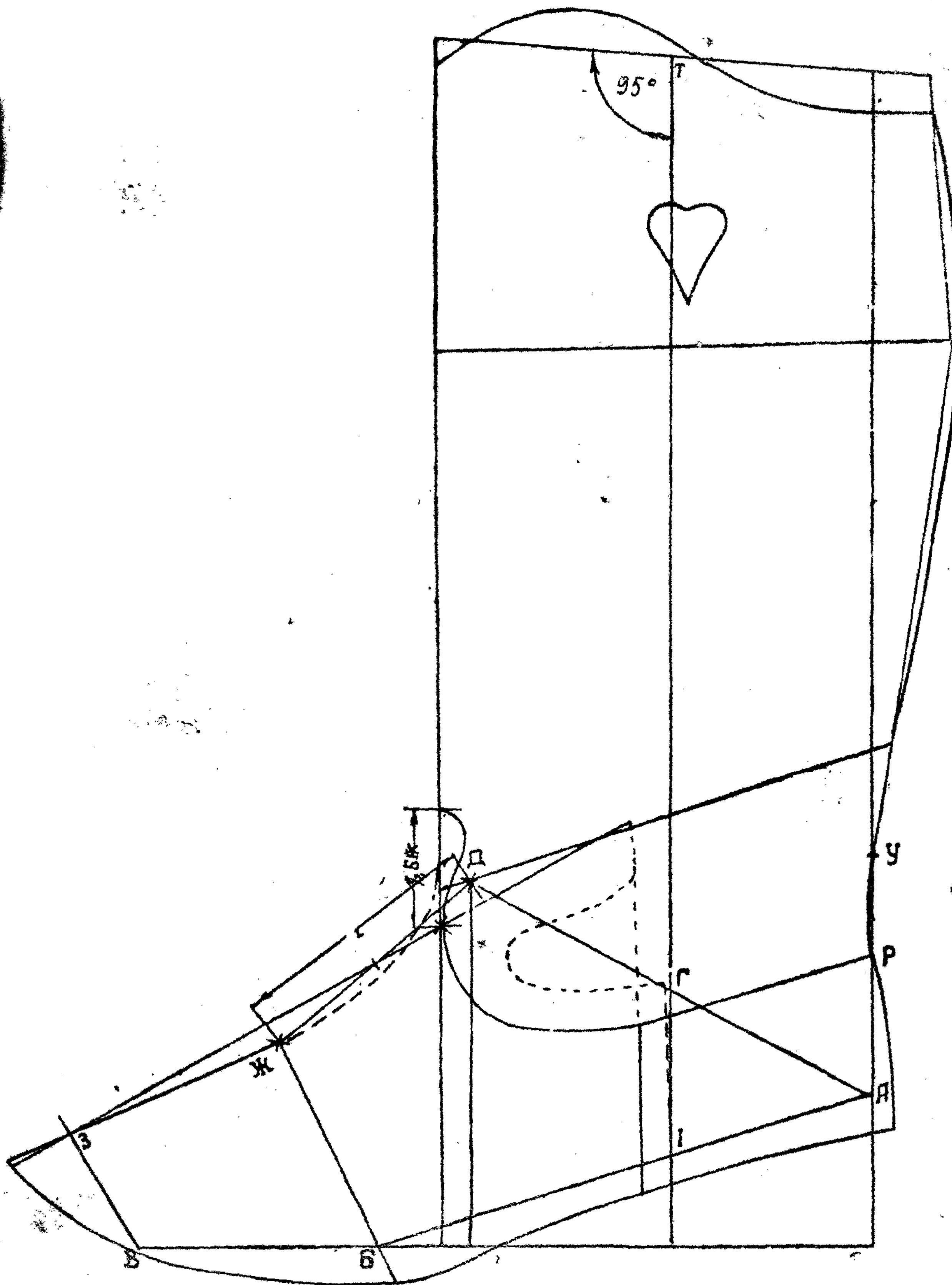

РИС. 35. Жіночий чобіт.

Камашка, калитка, мяч

Каже народня приповідка „все треба вміти, але не все робити“. Часом дурничка може дати деякий прихід, тому не зашкодить нам пізнати ще крій камашів (ґетрів), практичних калиток і копаних мячів.

I. Камашка.

Як маємо старий капелюх — то з нього можемо зробити камаші на зиму. Виконуємо їх після **рис. 36.** Міра: Ч. 42/28, пал. 24, підб. 34, кістк. 24.

По вичеркненні конструкційного взору, формуємо камашку. На лінії ширини халявки до точки „Е“ і на лінії тяготи до точки „Р“ відтинаємо від лінії рухомої $^{1}/_{10}$ частину довжини ноги. Відти зачинається підстава комашки. Ціла конструкція гетри має замкнення камашкового крою, як на рис. 9. Від лінії середньої на ліво ділимо відтинок „КМ“на дві частини, вичеркуючи через середину поділу прямову до лінії ходу. До цеї прямої як-раз буде сягати замкнення спідної камашкової кляпи на ґузики. По ній піде горішня кляпа з дірками, яка закінчується перед середною лінією у відступі $^{3}/_{4}$ цм. Пасок пришиваємо до передньої частини камашки.

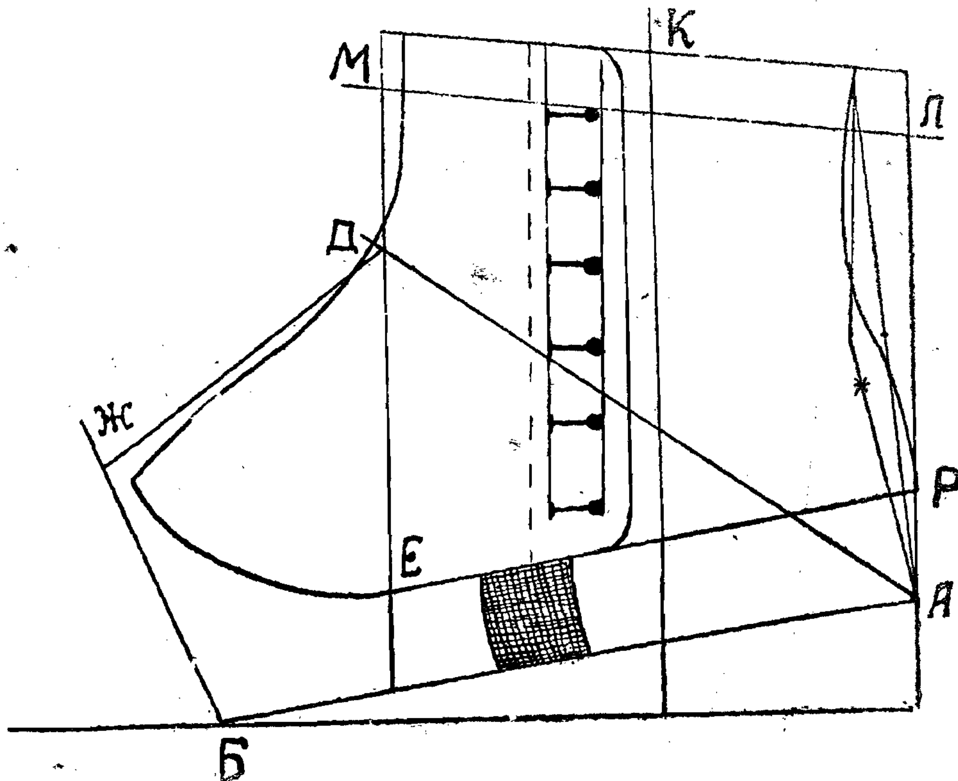
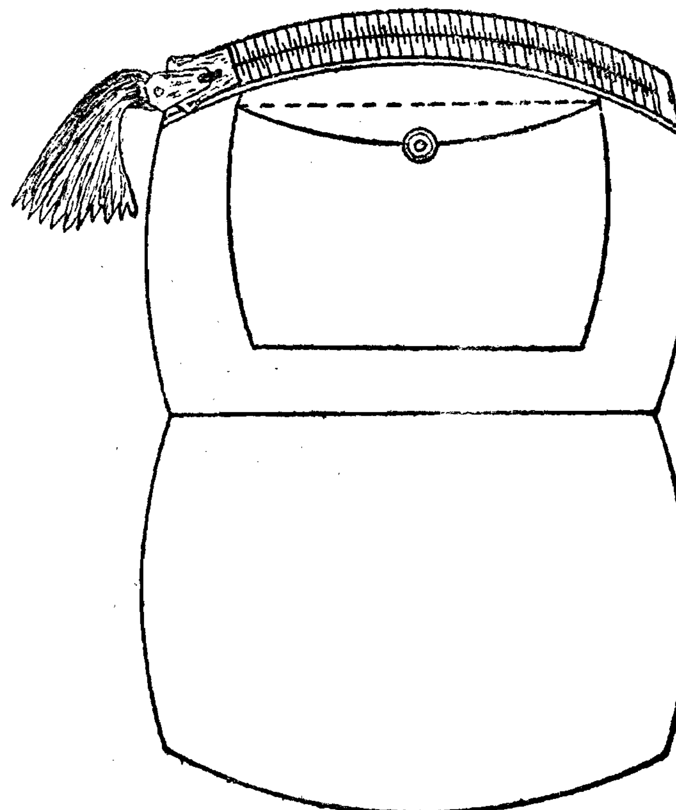
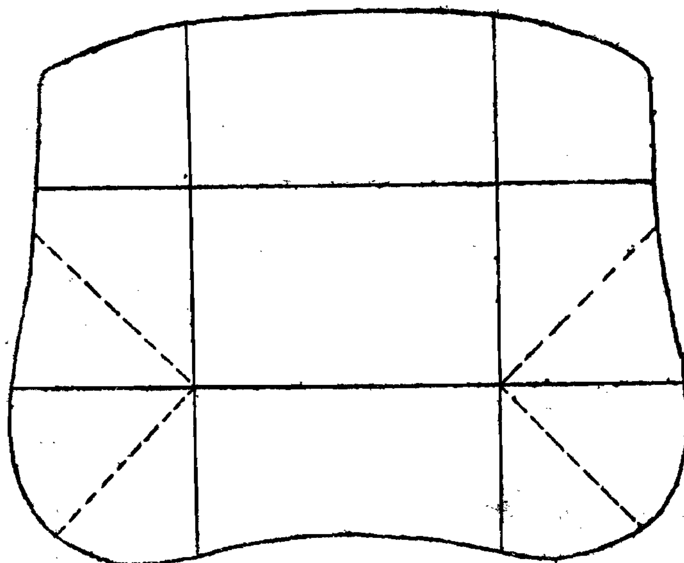

РИС. 36. Камашка.

РИС. 37 а.

РИС. 37 б.

II. Калитка.

Кожному шевцеві відпадає при роботі багато скравків зі всякого рода шкур. Це не забере йому багато часу, як-що він докупить собі ланцюжковий сувачок, викроїть зі шкурок, після **рис. 37а**, форму калитки та її вшиє. Наперед пришиває краєм сувачок (зовнішній шев), а опісля від середини зішиває довкруги шкурки, одержуючи готову калитку, яку виверне, щоби рубець сховався в середині.

Форма калиток може бути ріжна, як н. пр. складана калитка **рис. 37 б.** Витинаємо її з одного куска шкури, фалдуємо після повних ліній в одну сторону, а чиркованих в другу, та складаємо так, щоби утворилася калитка з кляпою. До нутра вкладаємо шкуряні переділки.

(Рисунки калиток на стор. 30).

III. Мяч.

Мяч складається з 12 кусків, витятих після форми, як подає **рис. 38б.** Величина викравка після вгнутих і випуклих ліній, представляє на рисунку „трійку". Як-що хочемо мати „шістку", то всі виміри рисунку побільшимо два рази, а викравок прибере величину $1/12$-тої частини копаного мяча. Приступаючи до шиття, швець (рис. 38а.) зішиває наперед з собою по два викравки хребтом до себе, вкладаючи між них бізу. Під бізою розуміємо шкурочку, зложену в двоє та зішиту разом з викравками випуклим згином на зовні. Біза зміцняє шев, через що береги викравків стають тривалі й не прориваються. Одержані 6 подвійні частини швець зішиває дальше, й вони самі від себе приймають вид кулі. В цей спосіб без великого труду шиємо собі мяч.

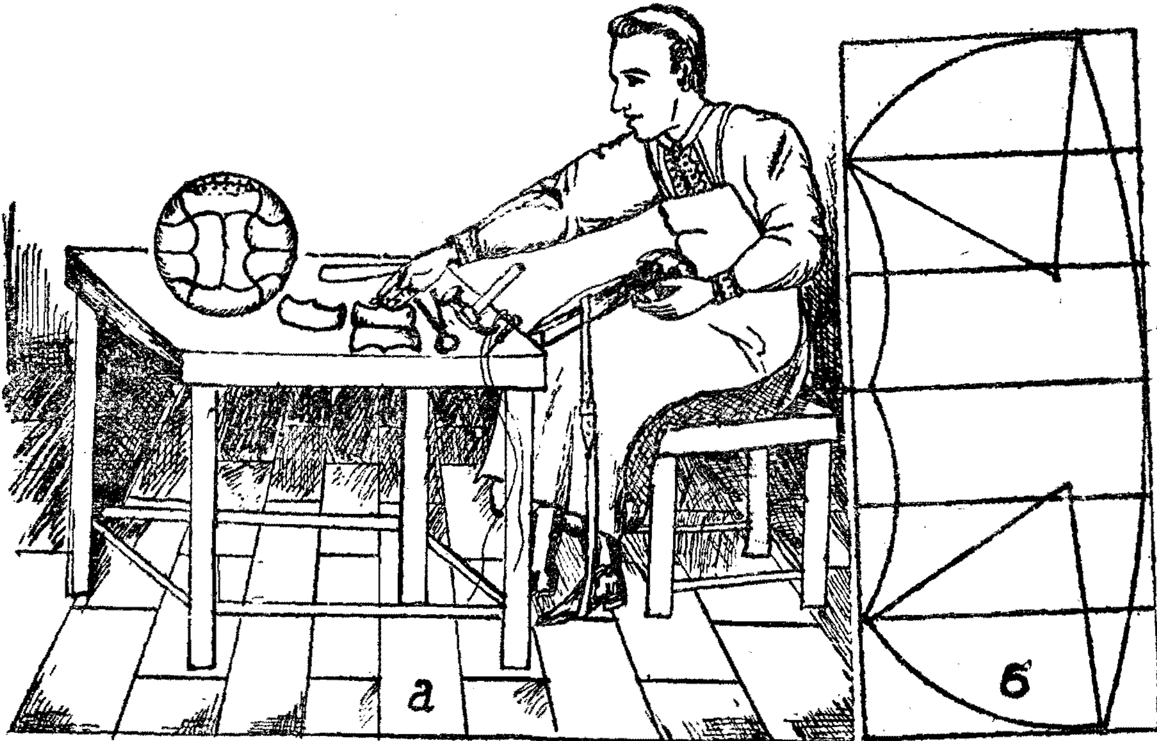

РИС. 38 а, б. Мяч.

Витинання форми

Як вже нарисуємо собі докладний взір бажаного взуття, то приступаємо до витинання форми складових частин його верхів. Кожній частині, що йде під спід, додаємо 1 цм. крою на шев. Нарисований взірець прикладаємо до пакункового паперу, та обїздимо лініями його обвід рильцем (зубчастим качільцем на кінці ручки) **рис. 39.** З браку рильця виколюємо форму шилом, але це забирає забагато часу. Щойно після того викроюємо собі форму гострим ножем на краяльниці, як подають рис. 9а і рис. 12б.

По одержанні осібних частин форми, беремося до підстругування і завивання верхів. Підстругування виконуємо на мармуровій, алябастровій, або кафлевій плиті, а в крайному випадку на шкляній шибі (20×20 цм.). Частини, що йдуть під спід підстругуємо прикрішим скосом, ближче краю $1/4$—$3/4$ цм. залежно від грубости шкури. Знова до завивання береги верхів підстругуємо (шарфуємо) з більшим відступом около $1/2$—1 цм. від краю тонше і рівніше, як це підстругувалося під звичайний шев. Старанніше підстругані краї (береги) краще завиваються. До цього потрібні нам вправа й добрий ніж. Після цього частини до завивання потягаємо ґумовим (кавчуковим) клеєм тонесенькою верствою, полишаючи на 5—10 хвилин, щоби випарував етер і бензина, бо мокрий клей не лучиться. Тепер прикладаємо часть форми, після котрої ми краяли верхи, на личко шкури, прикріплюємо її спиначами та обертаємо формою до плитки. Тепер лівою рукою завиваємо, а пра-

РИС. 39. Рильце.

вою притовкаємо легесенько молотком, вирівнюючи фалди шилом точно після беріжка форми. Частини, що йдуть під шев у головних точках, зачеркнених на формі, зазначуємо через неї олівцем так, щоби лишився знак, де має приходити н. пр. дерба халявки на пришву та всі инші части, котрі на собі нашиваємо. На луковатих лініях, заломаних до середнни, робимо насіки ножем, бо інакше ці частини не далися б завинути. Затинаємо їх по оберненні форми до гори, щоби останньої не потяти й не поробити на шкурі заглибоких затинів.

Орієнтаційні норми й калькуляція
розміру шкур на взуття

При замовлюванні взуття, чи устійнюванні його ціни на продаж, чи навіть контролі поданої за нього ціни, відчуваємо брак орієнтаційних норм, що обнимали б всі калькуляційні чинники. Що-правда вони вже істнують, бо ріжні практики до них вже дійшли, але назагал ще мало поширені. З цієї причини запізнаємося з табелькою понижче уложених чисел, які в практиці показалися дуже відповідними. Тут мусимо брати під увагу те, що не в кожному випадку норми висвітлюють яскраво дійсний стан, бо не кожна пара взуття рівна другій. Отже тому ці норми будуть мати більше значіння для фахівця, що потрапить їх читати й розуміти; та все-таки вони зорієнтують і навчать дечого навіть і не фахівця.

а) Запотребування шкури на верхи:

Величина в числах	РІД ВЗУТТЯ	м² дцм²	цм²
	чоботи з халявами	65	25
	ловецькі черевики з халявами	27	87
	чоловічі чер. з нонрм. хал.	23	23
	„ півчеревики	18	58
36—39	хлопячі черевики з халявками	20	91
30—35	„ „ „	16	26
36—39	„ півчеревики	11	62
30—35	„ „	9	29
35—41	жіночі черевики з халявками	25	49
35—41	„ півчеревики	13	62
30—34	дівочі з халявками	16	26
30—34	„ півчеревики	9	29
23—29	дитячі з халявками	9	29
23—29	„ півчеревики	6	47
18—22	„ з халявками	6	97
18—22	„ півчеревики	4	33
цілість	чоловіча шкуряна підшивка в халявами	27	87
самі перед.		18	58
самі задки		9	29
цілість	чоловіча шкуряна підшивка на півчеревики	18	52
самі перед.		9	29
самі задки		9	29
цілість	жіноча шкуряна підшивка з халявами	23	23
самі перед.		16	26
самі задки		6	97
цілість	жіноча шкуряна підшивка на півчеревики	13	62
самі перед.		6	97
самі задки		6	97

Якщо на підшивку вживаємо полотна ширини 60 цм., то на черевики з халявками чоловічі й жіночі треба взяти 25 цм., а дівочі й хлопячі 20 цм.

б) Запотребування шкури на споди:

Величина в числах	РІД ВЗУТТЯ	вага в дкґ.	Завваги
40—47	чоловічі чоботи з халявами	125	Нові роботи
40—47	„ черевики	100	
36—39	хлопячі чоботи	80	
30—35	„ черевики	70	
35—41	жіночі черевики	60	
30—34	дівочі „	50	
23—29	дитячі „	30	
до 23	„ „	20	
	чоловічі золі й зяпятки	25	Золівки й запятки
36—39	хлопячі „ „	23	
30—35	„ „ „	20	
35—41	жіночі „ „	18	
31—35	дівочі „ „	16	
27—30	дитячі „ „	13	
до 26	„ „ „	8	
	чоловічі золівки	20	Самі золівки
36—39	хлопячі „	18	
30—35	„ „	17	
35—41	жіночі „	16	
31—35	дівочі „	14	
27—30	дитячі „	10	
до 26	„ „	6	
	чоловічі запятки	5,0	Самі запятки
36—39	хлопячі „	4,0	
30—35	„ „	3,5	
35—41	жіночі „	2-3,5	
31—35	дівочі „	3,5	
27—30	дитячі „	3,0	
до 26	„ „	2,5	

На підставі повищих табельок можемо пересічно собі вичислити скількість потрібного матеріялу на взуття та його ціну. Насамперед виписуємо з поодиноких позицій скількість дециметрів квадратових відповідно до числа й роду взуття та множимо їх через ціну одного дециметра. По обчисленні верхів робимо це саме зі сподами, помноживши їх вагу через ціну 1 дкґ. шкури.

Приклад: спортовий жіночий черевик ч. 40,

верх з юхтбоксу зі шкіряною підшевкою та шиті споди з подвійною підошвою коштує:

Матеріял:	
1. верх 26 дцм² а 15 гр.	3,90 зл.
2. підшивка 23 дцм² а 10 гр.	2,30 "
3. спід 60 дк. а 7 гр.	4,20 "
4. подвійні підошви 15 дкґ. а 6 гр.	0,90 "
5. дрібні додатки	1,00 "
Робота:	12,30 зл.
1. шиття верхів	1,20 "
2. підбиття сподів	2,80 "
	16,30 зл.
Зиск крамаря 20%	3,20 "
Продажна ціна:	19,50 зл.

Ось такий рахунок ясно виказує, що вшити собі взуття на замовлення з доброго матеріялу недорого коштує, підчас коли в крамниці воно є на 20% дорожче, а навіть і більше, та й не все в крамниці дістанеться добре взуття з міцного матеріялу й солідної роботи.

Оце калькуляційне обчислення мало би радше значіння для клієнтелі. Тут знова не все можна опиратися на повище наведених цінах шкури, бо вони вагаються. Дальше, інакше платиться робота у великому місті, інакше в малому, та інакше на селі. Це треба мати на увазі.

Усім нам треба ще навчитися оцінювати матеріял на окремих частинах шкури, як подає нам **рис. 40.** На ньому бачимо невеличку телячу шкур-

РИС. 40. Окремі частини шкури.

ку. З її одної половини можемо витяти відповідну пару чоловічих черевиків, знова з другої половини одну пару середніх хлопячих чобіт. Отцей рисунок подаємо на те, щоби з нього навчитися докладно розміщення частин верхів на взуття.

Все союзки (пришви) витинаємо з хребтової частини, яка є найсильніша. Халявки вже можуть бути з полів і пахвин. Дальше мусимо знати, що найгустіша — це хребтова частина шкури й то тим більше, чим ближче до заду, зате по боках і з переду вже дещо рідша. Середню якість представляє ошийок і дещо лійшу від нього боки. Вже найгіршої якости є поли з пахвинами. Подібно мається справа з великими підошвовими шкурами. Найсильніша хребтова частина становить крупон. Боки від неї вже дещо тонші, але ще досить грубі й міцні. Середньої якости є ошийок (карк), хоч своєю грубістю перевисшає крупон. Найслабші й найтонші вже — це поли з пахвинами, а найгірші й найрідші — лапи й залички (чоло).

Отцих кілька завваг маймо все на тямці підчас закупу верхів і сподів на виріб міцного й доброго взуття.

Добір копит

Копито, (або копило) це найважніше знаряддя шевця тому, що від вмілого його добору понайбільшій части залежить одержання вигідного й зручного взуття.

Спеціяльні вирібні виробляють шевські копита з твердого дерева, найрадше з білого бука, або граба. Копито складається з двох свобідно получених частин.

В робітнях виробляють наперед цілу форму з одного куска дерева й щойно, як її цілковито викінчать, розтинають гострою пилкою на дві частини. Роблять це тому, щоб обі складові частини копита сильно до себе приставали. Цей поділ копита на частини облегчує його винимання зі взуття. В тій цілі в горішній частині копита проверчують отвір, за який його витягаємо при помочі гака з ручкою.

Для легкого вибору відповідного копита треба мати зовнішній нарис стопи, на яку задумуємо зробити взуття. Можна одначе без того нарису обійтися, добираючи копито на основі вимірів стопи.

Кожна шевська робітня, щоб могти успішно працювати, мусить мати великий запас копит, щоби легко було добирати відповідні форми для кожної стопи. З цієї скількости беремо на нашу думку найвідповіднішу та порівнуємо її виміри з попередньою мірою стопи.

Копито повинно бути довше від стопи, одначе може бути від неї дещо вужче. Копито, яке наміряємо вжити до вшиття взуття, добираємо в цей спосіб, що відмірюємо його довжину, дальше обвід в тім місці, де опісля будуть лежати пальці, на суглобі і через пяту. Як-що ніодно з копит, що є в робітні, не відповідає формі стопи, то тоді беремо найбільш відповідне копито й оформлюємо його до стопи, набиваючи на нього кусники грубої шкури.

Ці шкуряні скравки набиваємо на копито в місцях, де є відтиски, або инші випуклини стопи.

Загалом при виборі копита треба брати під увагу всі характеристичні прикмети стопи, як також шкуру, з якої маємо шити взуття. Мясиста нога вимагає обтислого взуття й навпаки — костиста обширнішого. При тонкій і мягкій шкурі й мясистій стопі, можемо брати копито троха менше, чим стопа. При юхті й кінській шкурі та костистій нозі треба брати копито не менше як стопа, ба навіть дещо більше.

Копито мусить бути, залежно від форми взуття, 1 до 1½ цм. безумовно довше від стопи, щоби кінчик палюха підчас ходу не прилягав до переду капки, що спричиняє дуже прикрий біль.

Дещо йнакше добираємо копито до совгарського взуття. Долішня площина копита має бути відповідно широка, а висота запятка, міряна з боку, не сміє перевисшати 3 цм. Як-що йде про пяту, то щоб для неї створити відповідне опертя, треба копито в долішній площині дещо заокруглити. Хребет копита понижче кістки, аж до склепіння має бути по можності вузкий, щоби надати нозі в готовому взутті почуття певности. В кожному разі стопа в черевику не може довільно порушатися, лиш одинокі пальці мають мати свободу. Підбиття копита має бути дещо більше вигнуте, ніж звичайно, щоби становило для склепіння стопи сильну підпору, а передня частина стопи, передусім пальці, безумовно не були стиснені. Совгарський спорт призначив пальцям важну ролю. Через стиснені пальці був би утруднений обіг крови, а спортовець тратив би не лише чуття в стопах, але й на силі, що значно зменшило б його справність. Після цих завваг примінення копита до спорту вимагає знання річи й докладности.

Лещетарські копита мають мати широкі й тяті шпіци, щоби черевик певно держався в окутті лещет.

Люди, що мають ненормальну стопу, мусять мати спеціяльне копито - форму, що її робиться згідно з формою їхньої стопи.

Новітні способи добору й продажі взуття

Майже у всіх ділянках торговлі знайшли своє примінення наукові методи продажі найріжнороднішого товару так, що сьогодні годі було б без них обійтися. Нігде одначе не мають вони такого значіння, як при доборі й продажі взуття. Тут треба взяти під увагу те, що ноги не лише підтримують тіло людини, але є важним чинником у її здоровлі. На жаль та справа не знайшла ще в нашій торговлі взуттям належного зрозуміння та признання, бо дуже часто не розуміє умов здорового й гігієнічного взуття зарівно обслуга клієнтелі, як і вона сама. Як воно не було б, то все треба тямити, що добірна обслуга клієнта збільшає обороти торговельного заведення.

Обслуга для розвитку й успіху фірми мусить направду вміти продати клієнтові вигідне й добре дібране взуття. Знання обслузі потрібне на те, щоби знала яке взуття в дійсності відповідає, а відвага на те, щоби не продала такого, що не відповідає, коли на складі кращого немає. Менше стратимо, якщо зрезиґнуємо з продажі одної пари взуття, ніж тоді, коли нам вдасться „всунути“ клієнтові невідповідну пару. Клієнт, котрий раз завівся, тобто як кажеться „впав“ при купні, вже страчений для фірми на завжди. Треба взяти це під увагу, що розвиток крамниці зі взуттям полягає головно на постійних клієнтах, а не на т. зв. припадкових. Без ріжниць, чи то постійні, чи припадкові клієнти — треба їх все чемно й вміло обслужити.

Невигідне взуття, а звідси як наслідок всякого рода недомагання ніг (мозолі, нагніти і т. д.) це вислід злої обслуги клієнта.

Про небезпечні наслідки невідповідно дібраного взуття, можемо пересвідчитися на підставі заміщених світлин. З них ясно всім, які вимоги маємо ставити взуттю, щоб воно запевнило нам вигоду. В першій мірі звернемо увагу на добір взуття для дітей.

Світлина 41а представляє рентґенівську знимку ноги пятилітньої дитини. Виразно можемо завважити, що в дитячій нозі передня частина пальців цілком мягка й зовсім ще незросла, як в ногах дорослої людини. Заходить небезпека, що пальці як-що між їх кінцями й берегом взуття не буде вільного місця, вдаряючи об вершок взуття, з часом стверднуть і викривляться.

Тоді повстане, як це бачимо на світл. **41б,** типове здеформування пальців. Воно тим загрозливе, що може залишити свій слід на дитячих ногах на ціле життя.

До яких розмірів може дійти це здеформування ізза ношення невідповідного взуття — показує світлина **41в.** В цьому випадку полегчити терплячому може хіба операція.

Замітні теж світлини **41 г, ґ,** що представляють допасований і не допасований черевик. Лівий черевик рис. 41г, закороткий і завузкий, через що натискає й деформує пальці. Зате в правому черевиці, **рис. 41ґ,** котрий достаточно широкий і довгий, лежить нога цілком природньо. З тої світлини бачимо, що вигідно дібране взуття має бути $1^1/_2$—2 цм. довше, бо підчас ходу нога порушається й потребує свободи руху.

На підставі отцих даних, ми дійшли до цього, що завдання обслуги таке: допильнувати, щоби клієнт направду вибрав собі вигідне взуття. У великих загpаничних складах взуття примінюють апарати Рентґена до пересвітлювання взуття і ноги, щоби продати покупцеві анатомічно стисло дібране взуття.

Спеціяльне значіння мають ці апарати при доборі взуття для дітей. Матері не мусять випробовувати його дотиком, або опиратися на фальшивих інформаціях дитини.

Того рода апарат Рентґена приспішує продажу взуття і зміцнює довіря клієнтелі до фірми, бо таке насвітлювання виключає з гори всякі ошибки.

Нехай отцих кілька слів буде вказівкою для наших шевців, яка це важна річ вшити чи дібрати свому гостеві відповідне взуття.

Наша молодь, передусім дівчата, нехай тямлять, що не 1 — 2цм. менше взуття треба добирати, але навпаки 1 — 2 цм. більше, бо ніхто такий сліпий не є, щоби на гарному взуттю розумівся, а на погано здеформованій стопі вже ні.

На дорогу добору гігієнічного взуття вступили практичні американки. З їхнього почину почалася вже велика кампанія навіть проти моди високих запятків, які в багатьох випадках були причиною жахливої смерти великої скількости жінок. Отця кампанія завдяки доцільним способам реклями, перенеслася останньо до Европи, начеркуючи моді жіночого взуття нові тори, більше згідні з основними вимаганнями гігієни.

—·—

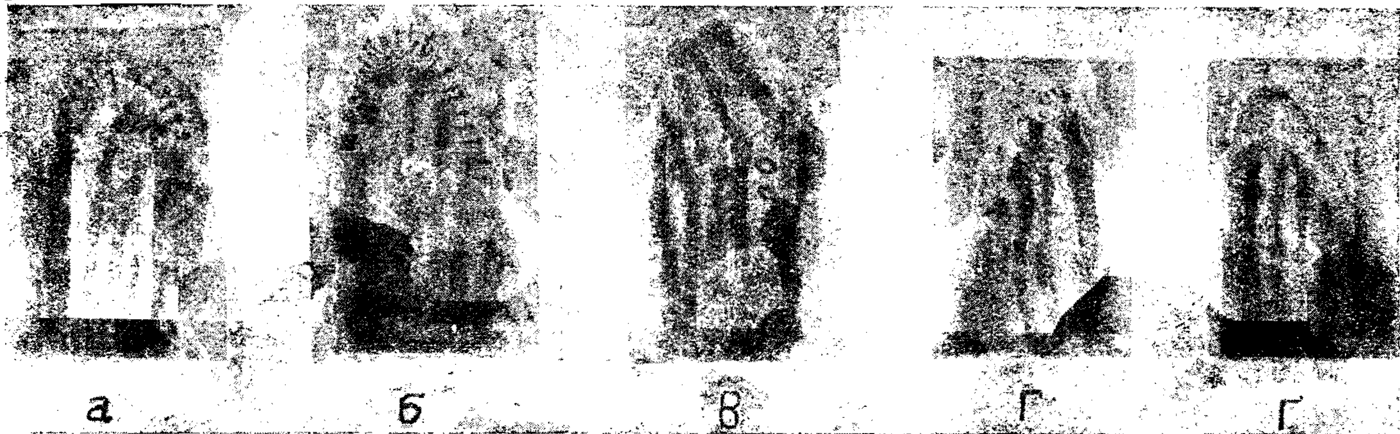

РИС. 41. а) Рентгенівська знимка ноги пятилітньої дитини, б) типове здеформування пальців, в) важке здеформування, г) за короткий і завузький черевик, ґ) нормальний черевик.

Практичні шевські поради

Спортового взуття не вільно кілкувати, бо такий спід штивний. Добре є виконати його шиттям на поясі, бо ніякий інший спосіб не дасть більше елястичности, а це в спортовому взутті має велике значіння.

*

Підчас шиття сподів спортового взуття треба вживати до дратви брунатну смолу. Вона має в собі більше живиці ніж чорна смола, чим робить дратву більше відпорною проти вогкості й инших атмосферичних чинників.

*

До шиття халявок спортового взуття треба вживати виключно правдивий шовк тому, що шви вимагають специяльної елястичности, а передусім не сміють поротися.

*

На підшивку до спортового, лещетарського й гірського взуття, найкраще надається теляча шкура, вигарбувана рослинним способом.

*

Закладки перед вправлюванням до халявок, мають бути відповідно препаровані. Надто сухі не прилягають до копита, надто вогкі не висихають, та по вийнятті копита тратять форму. Деякі полишають закладкам до парування кілька годин. Це може лише додатно вплинути на якість взуття.

*

Ніколи не дається бранзолі личком до стопи, бо вона її відпарює. Цьому запобігти можна усуванням личка. Шкура під ним стає наче плюш, чим улекшує хід і хоронить стопу перед відпарюванням. З цієї причини обертається бранзолі бутурмою до середини взуття, а личком на верх.

*

Підшивка в дощівках і снігівцях часто брукає колірове взуття і панчохи. Треба дорадити клиєнтці, щоби на колірове взуття надягала, як охорону проти бруду зужиту панчоху, обтяту на височині кістки, а щойно тоді убирати дощівки чи снігівці.

*

Ґумове взуття дуже вражливе на вплив світла й тепла. Належить його переховувати в темних і продувних місцях з пересічною температурою 16⁰ Ц., по запакуванні до тектурового пуделка з дірками. Ґума без вентиляції легко розкладається.

*

Спід перед випалюванням має бути безоглядно сухий. Це не лише конечне, але й практичне.

*

Тверда „перемочена“ шкура має бути перед дальшою перерібкою належно висушена, бо в готовому взутті не висохне, та підчас його переховування позеленіє. На всякий випадок стається вона менше відпорна на атмосферичні впливи.

*

Смоляний фільц, що має зайняти місце між бранзолею а підошвою, належить кроїти й обробляти в дещо нагрітому стані. В тім випадку фільц зараз приліплюється до бранзолі, через що відпадає його осібне прикріплювання.

Ортопедисти доказують, що, коли жінка бігає цілий день у взутті на високих запятках, не повинна носити вечором домашнього взуття з низькими запятками, бо така нагла зміна замість відпочинку, мучить і деформує ногу. З огляду на це поручають для домашнього жіночого взуття 4—$4^1/_2$ цм. запятки.

*

Осібнякам, що їм потяться надмірно ноги, треба дорадити, щоби мали по кілька пар взуття до щоденної зміни. Впродовж кількох днів ужи-

ване взуття випарує, бо інакше піт всякне в шкуру, яку передвчасно знищить. Щоденна зміна взуття причиниться до належного випарування поту зі шкури й підошви, чим продовжить їх витривалість.

*

Дуже часто зимою під впливом вогкости корчаться підошви в наслідок розкладаючого діяння води на структуру шкури. Цьому треба запобігти імпреґнуванням підошев середником, який запевнить щільність перед водою і зробить шкуру елястичною. В торговлі існує ціла маса подібних препаратів, що їх якість випробувано практично й науково.

*

Є знане, що бранзолі рослинного гарбування в літнім взутті від поту тверднуть і тріскають. Своїми тріщинами угнітають ногу і нищать панчохи. Людина літом любить елястичне взуття. Деякі практичні шевці почали використовувати на бранзолі ґрубші шкури хромового гарбування, які від поту не перепалюються, не тверднуть і не тратять свойого гарбника, як попередні, тим самим не брудять і не псують панчіх, А головне, що не витискають на стопах мозолів. Пробуйте й переконайтеся.

*

Всі закладки у взутті, передусім у черевиках, належить вкладати бутурмою до ноги, а личком на зовні, бо закладки при висиханні ролкуються до середини, тому глодали б ногу.

*

Плями зі звичайного бруду на коліровім взутті даються усунути без труду бензиною, терпентиною і слабим розчином амоняку, або цитриною. Плями належить легесенько змивати одним з повищих розчинів при помочі безбарвної вовняної шматини, при чому треба уважати, щоби не розчинити фарби й не натворити „лисих" місць. Очищені місця легесенько полякерувати.

*

Звичайні плями на взутті можна легесенько стирати ґумовими щіточками. В Америці подібні плями усувають делікатним шміргле́вим папером. Поплямлені місця делікатно й обережно шміґлюють, накладаючи на них після цього відповідний ляк. Шміргле́вий папір до тої чинности мусить бути так делікатний, щоб з трудом можна було відріжнити праву сторону від лівої.

*

При чищенні плям білого, або ясно-коліровього взуття треба уникати шелякових апретур, бо надають шкурі жовту відтінь. Тут краще було б послужитися доброю білою, або безбарвною пастою.

До чищення плям на взутті з білих тканин можна вживати бензину, терпентину, розчин сальмяку чи цитрини, але обережно, щоби не розчинити ґумової клеєватої речовини, що згущує матеріял.

*

Великі т. зв. тяжкі плями на взутті треба покривати барвним цельолюідовим ляком. Якщо цей вже підсохне, то треба на ньому відтиснути латку тої самої тканини, щоби одержати взір тканки матеріялу.

*

По великих варстатах фарбують часто споди, добираючи колір подібний до халявок. До тої цілі служать ріжні воски, пасти й фарби. Спеціяльну пасту до сподів виробляє познанська фабрика „Оріон". Не шкодило б цим поінтересуватися.

*

В торговлі стрічається дуже багато домашнього взуття з плюшу (аксаміту). Плюшеві волоски під механічним натиском пальців чи чого иншого легко прилягають до підложжя. Відсвіжити таке взуття можна над парою, під впливом якої волоски підносяться, а матеріял одержує свій первісний вид. На кінець треба їх осушити добре огрітим повітрям в сушарні, а радше високо над кухнею.

*

До лякерового взуття на шпіцові вкладки не вільно вживати уштивняючої маси, лише шкуру, бо згадана маса при висиханні виділює ацетон, який розчиняє ляк на шпіцкапах.

*

Чи знаєте, що юхтові шкури, переховувані в маґазинах, дістають часами білі виприски цвіль і инші плями. Білі виприски від стеарину треба легко змити нафтою та шкури провітрити, а всякі инші плями гарячим розчином гарбника. Розчин не сміє спарити руки ні шкури.

*

Поінтересуйтеся трохи тим, що в західніх краях, передусім у Німеччині, поширилося клеєння взуття, котре улекшує шевцеві шиття, а найбільше кілкування. До клеєння сподів вживають там спеціяльних машин простої і дешевої конструкції. Їх клей складається з певного рода нітро-целюльози, яка мякшена камфорою і алькоголем дає з ацетоном, або етером клейкий розчин „Кольодіюм". Другий рід клею т. зв. ґумовий цемент, або ґумове молоко до ґумовоімпреґнованих річей мають виробляти з воску ґумового дерева. Покищо у нас це клеєння ще не поширилося, бо немає відповідних клеїв.

*

Викривлені запятки — це вислід не раціонально вшитого взуття, хибного ходу, неправильної форми підошви, невідповідно допасованої форми до стопи і зле вставленого закаблука. В такому взутті пята сильніше натискає на один бік закаблука, тим самим відпихає його в бік, і дальшим своїм натиском на одну частину запятка його викривлює та стирає. Щоб зменшити викривлення запятків, треба поглибити те місце підошви, на якім буде лежати запяток, через що обнизиться віддаль пяти до долішньої його поверхні. Нижчі запятки викривляються значно рідше, ніж високі.

*

Щодо ріжних фасонів взуття, то для людей, котрі багато ходять, буде найдогідніше шнуроване взуття. Воно обтисло прилягає до ноги, легко знимається та навіть скоріше після перемочення висихає.

Часто замочуване взуття треба хоронити товщами, які протиділають проникацню вогкости. Добре смаровати таке взуття гарячим стопленим смаром, в якого склад входять: 12 частин баранячого лою, 5 ч. вепрового несоленого смальцю, 3 ч. пчільного воску, 20 ч. перуванської оливи і 20 ч. терпентини. Цілком добре перуванську оливу і терпентину можна заступити в тих самих

сількостях доброю машиновою оливою і рибячим траном.

*

Юхта — це не тільки назва шкури, як радше посіб її обрібки. Характеристичний її запах походить від олію, вироблюваного з березової смоли. Цей олій у нас має назву „дегтю“.

*

Під назвою „ґемза“ треба розуміти шкури ірських кіз. Поверхня цих шкур виносить 35—50 ц²., тобто 4—5 стіп квадратових. Вони тягливі мають гарне личко. Ґемзи, що находяться в торговлі, походять зі звичайних кіз і мають назву шевра. Кромі цього виробляють ще ґемзу зі шкур вець і лошаків, але ці заледви імітують правдиву ґемзу.

*

Вага шкур залежить від роду й раси тварин від їх корму, паші та віку.

*

Шкура телят - сосунців після ґарбування мягка, як тканина, та має гарне личко. Більшу вартість представляють шкури теличок чим бугайців.

*

Старші телички мають рівне повздовжне личко поперериване короткими поперечними чертками.

*

Мастбокс походить з 2 — 5 місячних телят, кормлених переважно молоком. Їх шкури мають величину 130 — 185 дцм²., тобто 14 — 20 квадратових стіп.

Букати або рінбокс походять зі шкур молодого ялівнику, котрий кормився кілька тижнів рослинною пашею. Ті шкури делікатні, мають рівне личко, але щодо елястичности й в хвиті гірші від мастбоксів.

*

Дуже це неприємно коли розіллеться шевська смола й приліпиться до столика, зліплюючи разом з ним цвяшки та всякі инші предмети. Легко оминете прикрі наслідки, якщо смолу переховуватимете в одній половинці ґумового діточого мячика (бальоничка), бо ґума не лучиться зі смолою.

*

Ученика термінатора належить від самого початку призвичаїти до порядку й належного переховування знарядя. В шевському варстаті кожна річ має мати своє місце й завжди бути під рукою. Скриночки мають все містити тільки кілків і цвяхів, щоб їх запас вистарчив на один день. Всякі додатки треба щадити, а оминеться багато зайвих видатків.

*

Шевський столик має бути завжди чистий, тому в ньому робимо 5 цм. отвір, через який вигортаємо пил і всяке инше занечищення. Отвір затикаємо відповідно допасованим корком.

*

На кінець памятаймо, що маємо стати фаховими дорадниками свого клієнта, цебто вміти узглянднити його ґуст і кишеню. Ніколи ми не повинні вмовляти клієнтові те, що не відповідає його естетичному смакові й поняттю краси. Будьмо точні на хвилини, а чекає нас певна нагорода.

Чинності при виробі сподів

а) Підошви:

1). Приготовити копита (копила) до верхів після міри і форми ноги.
2). Взірець (мустер) до закладки виміряти центиметром до верху.
3). Обробити закладку, виклепуючи її й добре виpашпельовуючи.
4). Накляйструвати закладку й вставити її личком на зовні.
5). Зашнурувати верх.
6). Причепити верх закаблуком на половині копита.
7). Зацвикувати нісок (шпіц) і цілий баль.
8). Вбити копито в закладку на своє місце.
9). Зацвикувати закладку.
10). Добре вирівнати й приклепати закладку до копита.
11). Завернути нісок, приклеїти футрівку до підошвиці та вставити після міри вкладку личком на верх.
12). Обробити й зацвикувати нісок.
13). Обшнурувати цілий черевик за пів - підошвиці так, щоби д... не переходила на другу сторону.
14). Причепити й вирівнати кедру (ранти).
15). Визначити ножем місця на кілкування та їх викілкувати.
16). Дати виклад і добре обтовкти молотком, щоби вирівнався спід.
17). Обчистити шклом підошву та її виклепати на залізі.
18). Покляйструвати кедру та причепити підошву двома цвяхами.
19). Обрізати підошву й обрисувати ножем береги до кілкування.
20). Причепити підошву кілками.
21). Викілкувати підошву.
22). По кілкуванню відвогчити кілки водою при помочі щіточки, щоби піднеслися та після цього обтяти їх гарнесенько ножем.
23). Вирівнати підошви рашпілем.
24). Відігнути добре кедру кліщами, підкладаючи кусок бранзлівки (устілки), щоби не поробити на підошві відтисків.
25). Прибити обвідку (кранци).
26). Виробити взірець від кранца на запяток.
27). Прибити оберфлек кілками.
28). Вирівнати запяток і прибити ґуму, або замісць неї кілька флеків і верхню набойку.
29). Обрізати запяток ножем до кістки і обробити наоколо рашпілем.
30). Перед штуперуванням обчистити кедру рашпілем, шклом і шкляним папером.
31). Замоченою у воді кісткою відвогчити наоколо кедру.
32). Оштуперувати кедру, а часами навіть запяток наоколо.
33). Обчистити довкруги спід шклом і ґляспапером

34). Відвогчити бік підошви й обтиснути його добре кантівником (кантзецером).
35). Зачорнити взуття чорнилом і свобідно висушити.
36). Висмарувати кедру пастою і обштуперувати вдруге.
37). Натерти взуття долом наоколо воском до випалювання, або пастою. Уживаючи пасту, треба зачекати, щоби вона висохла.
38). Нагріти залізко на горіючім спірті, а коли воно зачне дещо димити — зараз братися до випалювання.
39). Випалювати з притиском, скоро тягаючи залізко, щоби не припалило шкури.
40). Помер, або амбус служить до випалювання запятка й підошви, а кантзецер до випалювання підошви з боку.
41). Всі місця після випалювання витерти мягким сукном або фляненелею, як теж очистити на верхах всі плями.
42). Витягнути копито й випрасувати всі поморщені місця гарячим залізком до шкур.
43). Усунути зі середини взуття всі кілки терпугом (шлапрашпілем).
44.) Натерти гарненько взуття апретурою н. пр. рициною.
45). Вложити до взуття вкладки зі шкури, або морської трави, або корка.
46). Накінець затягнути шнурівки.

Замітка: Взуття треба держати на правилах аж до відбору.

б) Золі (підметки).

1). Вложити копито до взуття.
2). Зробити взір (мустер) від споду на золі.
3). Відвогчити водою спід.
4). Вирівняти спід ножем і рашпілем - терпугом.
5). Відогнути кедру.
6). Вирізати й виклепати золі, та кліщами так їх вигнути, щоб добре пристали.
7). Причепити золі двома цвяхами.
8). Дбайливо обрізати, назначити місце до кілкування й викілкувати.
9). Відвогчити кілки вод... брізати ножем.
10). Старанно вирашпілю... и викінчити так, як це подано при виконанні сподів нового взуття від 33-тої чинности до кінця.

*

Підчас обрібки сподів і підметків завжди потрібна спіртова лямпа, тим догідна, що не коптить. Можемо її самі зробити в дома, пробиваючи накривку бляшаного пуделка від пасти. До отвору вкладаємо ґніт з чистого льняного полотна, або бавовняного шнурочка. Дальше до пуделка наливаємо денатуру й лямпка готова.

Кажуть досвідчені майстри - шевці, що до шиття верхів найкраще надається **ліворамення машина**, бо заступає гладку машину і півцаліндрівку. Варто б над цим застановитися.

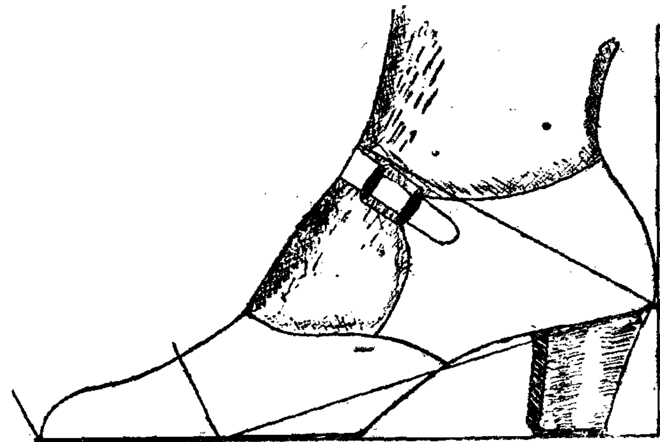
Найновіші моделі

В кожному сезоні, відповідно до пір року, зарівно в чоловічому й жіночому взутті, появляються в значних кількостях нові моделі, відмінні форми, инше удекурування і десені, змінне викінчування, нові кольори й нові роди шкур. Взуття стається продуктом визначно — артистичного характеру, але помимо цього не зміняються основні правила й форми та його призначення до щоденного вжитку широких мас загалу.

Стверджено, що деякі роди взуття, без огляду на пануючий напрям моди, мали, мають і завжди будуть мати своїх покупців.

Отця хитка й змінна мода має вплив на випосадження шевської робітні, яка мусить до її кожноразового напряму примінити копита й правила. Підставою продукції модного взуття, то модне копито. Дальше кожному відборцеві неможливо накинути те, чого він не хоче. Отже ці вимоги все треба мати на увазі та їх держатися.

З огляду на повище невідступним товаришем ремісника являється фахове письмо і журнал. Перше інформує фахівця про нові здобутки, зміни й удогіднення в його ділянці, а журнал допомагає йому примінитися до ґусту й бажань клієнта. На жаль у нас, з огляду на мале заінтересування, перестало виходити таке цінне письмо, як „Практичний порадник". Тепер скажім, звідки наш ремісник має довідатися про нові здобутки в його фаху, як нічого не читає і за тими річами не слідить. На наслідок цього багато не треба чекати, бо з майстра часто робиться направкар-полатайко. Продуцентом замість нього стає перебіглий чужинець - жид.

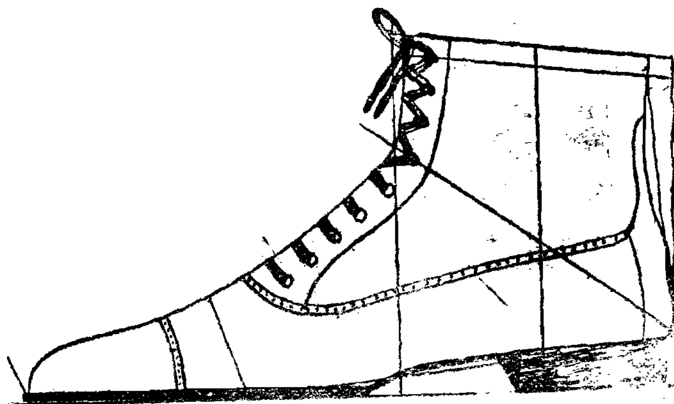

РИС. 42 — а, б.

У тім нашім першім підручнику поміщуємо декілька моделів, передусім такі, що довгими літами не зміняють своєї форми. Це головно тор-

...кається спортового взуття, бо ж треба було соток літ, щоб дійти до його теперішнього удосконалення на підставі вимог спорту. Решта моделів поміж ними покажуть нам найновіші фасони теперішнього модного взуття.

У варстаті часто трапляється, що гість навіть після журналу не може дібрати собі фасону взуття. Тоді випитуемо його докладно, які він має бажання та вимоги щодо свого взуття. Це записуємо й кажемо йому прийти за кілька годин, або наступного дня. За той час рисуємо собі для нього один, або й більше моделів модного фасону на кількох правилах шевського крою, тобто ліній тяготи, ходу, рухомої і нерухомої, підбиття, ліній кістки пальців і кінцевої. При цьому послугуємося власною фантазією та журналом. З одного моделю добираємо пришевки (союзки), з другого халявки, з іншого ажур і т. д. Такою роботою все потрапимо задоволити клієнта, тільки треба у вільних хвилинах вправитися трохи в рисуванні. Подібно виготовлені моделі подають нам рисунок **42а,б.**, тобто рис. **42а** подає нам жіночий пантофельок на затряски, а знова**42б** чоловічий кальошовий черевик.

*

На цьому вичеркуємо в коротці матеріял нашого підручника. Сподіємося, що хто докладно його простудіює та перерисує подані взірці крою, то стократно винагородить собі свій труд і видаток за підручник.

Наш слівничок

Берці або **бічки** = халявки. Називають їх теж [клюшвами,
геленок = шкуряні платівки, або матеріял, що [виповнює споди,
закабкук = задня частина взуття, від запятка до [халявок,
запяток = обцас,
копило = копито,
косий підйом = міра через пяту, або великого [підбиття,
кранц, або кранець = перша шкуряна обвідка під [запяток,
набойка = останній, верхній флек на запятку,
нісок = шпіцкапа,
підбивка = підкладка,
підбор = запяток, що складається з кранца, [флеків і набойки,
підметок = золі,
підносок = вкладка в нісок (шпіцкапу),
прямий підйом = рис, або мале підбиття,
пучки = обвід у пальцях на кістках,
ранти = кедри, шкуряна обвідка під підошву,
союзка = пришва,
устілка = бранзоля,
цвикування = прибивання верхів цвяшками до [копита.

ЗМІСТ